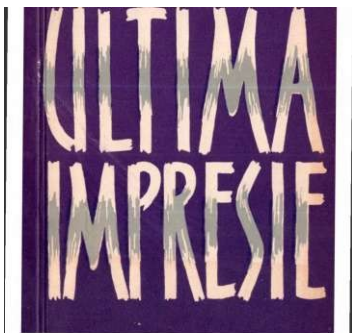

MALEK HADDAD

MALEK HADDAD

ULTIMA IMPRESIE

În românește de SERGIU DAN

1961

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Malek Haddad

LA DERNIÈRE IMPRESSION Paris René Julliar

dCopera; th. Bogot

CUVINT ÎNAINTE

Problema cea mai arzătoare a vremii noastre este problema războiului și a păcii. Faptele au arătat că războiul este un însoțitor permanent al capitalismului, de asemenea că nici un fel de eforturi ale imperialismului nu pot opri dezvoltarea progresivă a istoriei.

Revoluțiile de eliberare națională au triumfat în numeroase țări din Asia, Africa și America Latină, grăbind prăbușirea sistemului de robie colonială, demonstrând că falimentul total al colonialismului este inevitabil.

Printre popoarele care mai poartă lanțurile colonialismului, se numără poporul algerian. Burghezia monopolistă din Franța, sprijinindu-se pe regimul reacționar al puterii personale și cu ajutorul imperialiștilor din S.U.A., încearcă să înăbușe forțele naționale de eliberare din Algeria, să răpească maselor populare libertățile democratice, să împiedice lupta pentru independență și progres social. Dar eforturile îndrăgite ale monopolistilor francezi pentru menținerea pozițiilor lor se lovesc de valul luptei antitiwiterialiste de eliberare națională a poporului algerian, hotărât să lichideze regimul colonial și să-și cucerească independența.

Acesta este cadrul în care se petrece acțiunea nuvelei

„Ultima impresie” de Malek Haddad.

Cu toate că literatura algeriană este relativ tânără, câteva nume au izbutit să capete încă de mai multă vreme o largă răspândire. Printre acestea sînt : Mo-

hamed Dib, Mouloud Mammeri, Kateb Yacine, Mou- loud Feraoun și Malek Haddad, autorul volumului de față. Acești scriitori sînt martorii sărăcirii continue a maselor muncitoare, amputării drepturilor și libertăților democratice ale poporului, înapoierii feudale și asupririi colonialiste. Dar ei sînt și martorii luptei avîntate și eroice a poporului pentru eliberarea națională și sfîrșirea robiei coloniale. Toate acestea se oglindesc în operele lor, i-au făcut să ia atitudine, i-au transformat în scriitori militanți pe poziții patriotice ferme, în participanți activi la uriașa luptă a poporului algerian. Tinerii scriitori ai Algeriei de ^astăzi trăiesc însă o tragedie de natură personală, strîns legată de procesul creației : faptul că sînt siliți să nu folosească limba maternă în scrierile lor. Haddad, ca și Dib, Mammeri, Yacine, Feraoun și mulți alții sînt scriitori algerieni de limbă franceză, despre care criticul francez Régis Bergeron scria în ziarul l'Humanité că „...utilizează limba noastră, cea a puterii colonialiste, pe care au asimilat-o ^inunat, pentru a ne de cîrji de o autenticitate națională incontestabilă. „

Atylek Haddad., tînărul scriitor algerian, nu poate scrie ^w. limba sa maternă, în limba pe care o vorbește ^e copil, de pe vremea cînd se juca pe ulițele cartierului ? nărginaș al orașului Constantine, unde a văzut lumina zilei. De ce ? Răspunsul la această întrebare e simplu : fiindcă în cazul acesta, foarte puțini sînt cei care ar putea citi cărțile sale. Ca urmare a anilor îndelungați de asuprire colonialistă, Algeria are un procent foarte ridicat de analfabeți, iar majoritatea celor care știu să citească, o fac în limba franceză, deoarece în administrația de stat, ca și în în- vățămînt, colonialiștii au itnpus aproape în exclusivitate limba franceză. Faptul că Haddad, Dib și ceilalți scriitori ai tinerei literaturi algeriene scriu într-o lwtbă care nu e a lor, nu i-a împiedicat însă ca în povestiri, nuvele și romane să redea imaginea fidelă a poporului algerian, să dezbătă

cu mijloace literare problemele care frământă pe muncitor, pe țăran, pe intelectual, să arate suferințele oamenilor simpli și speranțele lor, să supună unei aspre critici atitudinea șovăitoare sau net ostilă intereselor poporului pe care o adoptă o parte a burgheziei și - înainte de toate - să înfereze colonialismul cu întreg cortegiul său de nedreptăți, suferințe, crime.

Malek Haddad spune la un moment dat : „Astăzi, romanele nu mai sînt în cărți”. Într-adevăr, în Algeria bîntuită de război, romanele sînt însăși viața, iar pentru a-și găsi „materie primă”, romancierului nu-i trebuie o imaginație ieșită din comun, ci numai spirit de observație și mijloace artistice de redare a realității.

În „Ultima impresie”, Malek Haddad redă drama inginerului Said, constructor de poduri nu numai prin profesie, dar și prin vocație și care va sfîrși prin a distruge poduri, fiindcă așa îi dictează conștiința, fiindcă acest lucru este în interesul patriei sale. Este drama omului cînstît a cărui patrie este bîntuită de războiul distrugător. Said va ajuta la distrugerea podului construit de el, a podului de care era mîndrit și la care ținea, așa cum țăranul își incendiază recolta pentru ca ea să nu cadă în mîna dușmanului, așa cum muncitorul va ajuta la aruncarea în aer a uzinei pentru ca ea să nu mărească forța inamicului.

Aparent, Said nu seamănă cu compatrioții săi : e un intelectual, un om cult, francezii îi spun „dum-neavoastră”, el poate fi invitat în casa oricărui francez, se poate discuta cu el despre marii poeți și marii muzicieni ai lumii

.Realitatea necruțătoare a războiului înlătură însă aparențele. Said eroid nostru și mil de Said își lăc examenul de conștiință și trebuie să aleagă... „Vă înșelați! Sînt la fel cu ceilalți, și bacalaureatul meu nu-mi adaugă nimic. Sînt la fel cu ceilalți. În strada Cordelierilor, în Piața Saint-Michel, în munții Vosgi sau la Saint-Etienne. Sînt ca ceilalți, \ sînt cu ceilalți. Eu cunosc gustul plăcintei lor și înțeleg glasul puștii lor.

*Spun mamă cum spun și dinșii mamă. Îmi sărut copiii
cutn își sărută și dinșii copiii. Mă tem de o razie cum se
tem și dinșii de o razie. Sint la fel cu ceilalți. Iotul mă
leagă de dinșii, totul mă face aidoma lor. Nu pot fi eu
însumi decit laolaltă cu dinșii. Copacul și-a ales pădurea,
nota muzicală și-a ales simfonia care-i convine. Singurii
în stare să mă înte- leagă, singurii pe care îi pot înțelege
într-adevăr sint dinșii, ai mei."*

*Pînă la urmă Said va pleca la ai săi, printre ei, strîns
unit cu ei, în luptă în munții patriei sale. El s-a regăsit
astfel, s-a integrat în ființa poporului său, în focul luptei
pentru libertate.*

*Meritul incontestabil al nuvelei lui Malek Haddad constă
în faptul că redă cu o arzătoare sinceritate frământările
unei întregi pături din tînăra generație a patriei sale, pe
fondul sumbru al războiului plin de cruzime pe care
colonialismul - acest sistem rufinos pentru veacul nostru
- îl duce împotriva poporului algerian.*

EDITUR

AI rebuie aruncat în aer !

Apoi, cel căruia i se zicea Aii mai spuse o dată, ținînd

ochii aproape închiși :

- Trebuie, trebuie !

Doar vîntul asculta pe la uși. Un vînt nevăzut, un vînt
flecăr și liric, un vînt ea la teatru.

Cel căruia i se zicea Aii își închise stiloul cu gesturile
cam greoaie ale unui profesor care și-a isprăvit lecția și
îl viri încet în buzunarul de la piept al canadienei, apoi,
săltîndu-și ușurei pistolul prins în sold, și-l potrivî mai
bine la cureaua pantalonului. La brîul acestui om
pistolul părea nelalocul lui. Aii rîsufia întretăiat, ca
oamenii oare tac vreme îndelungată, dar ar avea multe
de spus. Said ședea nemișcat pe banca-i de lemn,
prăpădită. Umerii săi lați, aduși înăuntru, lăsau să joace
umbra capului pe gazetele soioase care spînzurau
ferfeniță deasupra lăzilor vechi, odinioară pline cu

săpun. Niciodată Said nu-și frământase atîta mintea. Își auzea țiuitul gîndului. Adeseori copiii se joacă repetînd cuvintele cele mai obișnuite pînă ce ele își pierd orice înțeles, pînă ce par ciudate, necunoscute. Casa, casa, casa, casa... Cînd ai zis a zecea oară „casa”, nu mai vezi casa. Podul trebuie să sară-n aer ! Trebuie să sară ! Trebuie, trebuie !
Da, negreșit, trebuie !
După ce vei fi rostit aceste cuvinte pentru întia oară, nu va mai exista podul.
Said și Aii ieșiră. Vîntul se potolise. Fără să scoată o vorbă, se băgară în automobilul care îi aștepta. Șoferul nu puse nici o întrebare și nu așteptă vreuna. Spre nord, la oîțiva kilometri, se zărea orașul și i se ghicea respirația. Orașele nu respiră decît noaptea. Vîntul măturase norii, iar luna, o lună care semăna straniu cu cea măsluită din cărțile poștale ilustrate, lumina șoseaua mai bine decît farurile mașinii. Pe cîmp măslinii gesticulau ca niște ștregari voioși, gonind la vale.
- Nu-i lucru firesc...
- Ce anume ? întrebă Aii.
Se scurse o tăcere lungă. Tăcere dintre acelea care ne fac să auzim gîndul celorlalți. Ți-e teamă atunci ca nu cumva să tulburi asemenea tăceri, tot așa cum ți-e teamă să arunci o piatră în apele pe care le numim adormite. Știm bine cu toții că apele nu dorm. Știm bine cu toții că tăcerile nu sînt mute. În anumite clipe ale vieții, oamenii vorbesc pentru a spune ceva ; iar cînd tac tot mai vorbesc. Trăncăneala e un privilegiu al leneșilor și al fericîților. Aii se întoarse spre tovarășul său. Un tovarăș care nu-i știa numele, un tovarăș totuși, deoarece se aflau împreună, deoarece erau uniți amîndoi în aceeași misiune pe un fond de coșmar și de speranță. Profilul lui Said era de o neobișnuită tinerețe. Cu ochii ațintiți înainte, își urmărea gîndul, și, ca și cum ar fi făcut cu grijă un desen căruia îi ajunge rigoarea sa geometrică, rosti :
- Nu-i un lucru firesc războiul.

Iar măslinii se rostogoleau mereu către oraș. Pă- mîntul roșu strălucea sub ochii enormi ai farurilor.

- Toate acestea sînt făcute pentru pace.

Aii nu răspunse. Șterse geamul aburit al portierei. Omul acesta trebuie să fi purtat ochelari. Mereu aceleași gesturi măsurate. Ce vîrstă să fi avut ? În anumite împrejurări dramatice, cînd te ații cu necunoscuți, îți pui întrebările cele mai neînsemnate. I-o fi plăcînd mai mult friptura bine rumenită, sau cea în sînge ? S-o fi ducînd des la cinema ?... Cu o mișcare care trăda mai degrabă o adîncă emoție decît o înfrigurare mai mult sau mai puțin bolnăvicioasă, Said strînse -brațul vecinului isău, aproape înfigîndu-și degetele în el.

- Podurile, știi, podurile astea nu se fac cu principii, se fac cu muncă și cu buloane. Cuvintele nu pot construi un pod. Oțelul, litrii de sudoare și de sînge îl fac să stea în picioare...

Cel căruia i se zicea Aii tăcea.

Semnale luminoase în mijlocul șoselei îi siliră să oprească înainte de a ajunge la mahalalele din marginea orașului. Farurile lumina rășina de fier înfipte la distanțe egale pe -fișile înguste de drum care abia lăsau loc de trecere cîte unei mașini de amin- două părțile șoselei. Tevi de pistoale automate ciocăniră geamurile automobilului 203. Se simțea războiul în aer.

Cei trei bărbați își arătară liktiile de identitate. Totul era în regulă. Automobilul 203 porni. Fiindcă hirtiile erau în regulă. Fiindcă parbrizul avea semnul crucii roșii.

Fiindcă mașina era înmatriculată foarte normal, pe numele unui medic care se întorcea foarte normal acasă, după ce își vizitase bolnavii, condusă de infirmierul său și în tovărășia unui tînăr confrate...

Ajunseră în oraș către ora opt seara. Circulația era permisă pînă la ora zece. Pe străzi nu se vedeau de- cît europeni și ostași. Singurii care n^aveau a se teme de o razie neprevăzută în program.

Apăsa asupra oraşului ceva mai mult decât o tăcere. La drept vorbind, tăcere nu prea era. *Jeeţ-unlc* şi tancurile nu aleargă mute.

Cocoţate pe colinele oraşului, sau chircite în gropile din vale, mahalalele arabe păreau îngîndurate. Străzile largi ale cartierelor franceze străluceau din tot neonul lor. În baruri clienţii jucau tot veşnica lor partidă de table.

Fetele de pe reclamele de Coca-Cola ispiteau cu sinii lor dezgoliţi şi cu ochii aceia de oiţă nevinovată şi de tîrfă deopotrivă. Toată fericirea la care rîvnesc nătăfleteii !

Şi tot fără să i se poruncească, şoferul opri maşina lângă o clădire modernă, la al cărei parter se' afla şi un comisariat de poliţie. Aii, care nu vorbise încă, sîrşi prin a spune :

- Orice ar fi, trebuie aruncat în aer ! Apoi, în timp ce automobilul se depărta, adăugă eu o voce tristă şi liniştită : Veţi reconstrui alte poduri după aceea..

.Pe cînd traversa porticul clădirii, comun apartamentelor și comisariatului, un agent de poliție arab îl salută pe inginerul Said. îl cunoștea bine.

- Merg treaba ? întrebă inginerul.
- După cum se vede.

Afară de casă și de pistolul automat, agentul de poliție mai avea, prinse de centiron, un revolver și două grenade. Fusese elevul tatălui lui Said la o școală din oraș.

- Nu arăți bine, zise Said plin de atenție, chemînd ascensorul.

Luminile orașului clipeau ca niște ochi bolnavi. Din micul balcon al locuinței sale, Said îmbrățișa cu privirea orașul și împrejurimile. Spre sud se scurgeau convoaie militare. Un șir lung și lent, galben și negru. Apoi convoaiele piereau, înghițite de zarea crestată de dealuri, ca metrourele acelea aeriene, care intră deodată în pămînt, parcă topindu-se. Odinioară, pe șoseaua asta veneau zarzavagii întîr-ziați aducîndu-și marfa în hale. Odinioară... A fost nevoie de mai puțin de un an pentru ca un hotar să se înalțe între prezent și acest odinioară care nu cunoscuse sirma ghimpată pe străzi, semnalul de stingere și tancurile.

De la o zi la alta. De la o zi la alta nimeni nu mai merge seara la cinema. De la o zi la alta simți, oînd se lasă noaptea, cum satele dimprejur ajung stăpîne pe situație. De la o zi la alta îți pui întrebări și dezlegi probleme ce nu existau odinioară.

Astfel, pădurea aceea care se zărește colo, tocmai la marginea dealurilor, deasupra orașului, pădurea aceea face război. îndrăgostiții ,nu se mai duc acolo să se îmbrățișeze. Și tot astfel, gîrla aceea pe care o ghicești înspre răsărit, după dîra

verde ce se leagănă la picioarele mahalalei de barăci a calicilor, g-îrla aceea face război.. Copiii nu se mai duc acolo să prindă mormoloci în cutii ruginite de conserve. Oamenii fac război, potecile fac război, girlele și norii fac război. E un război cu hotare nedeslușite, avînd mii și mii de centre de gravitate.

Dinspre scuarul cel mare, o detunătură năprasnică sparse tăcerea relativă care apăsa asupra orașului și peste priveliștea depărtată a convoaielor ce se scurgeau spre sud. Sirenele izbucniră una după alta. Sirenele ! Sinistre melopei ale orașelor în stare de alarmă. Odinioară vesteau amiaza. Astăzi nu e ceas al zilei care să nu fie vrednic de amintire.

Asta o simți și noaptea în veghea neadormită a oamenilor, în certitudinea privirilor. Serbarea ce se pregătește își pune la punct ultimele amănunte. Lam- pioanele nu sînt încă la locul lor. Nu e gata încă pulberea pentru jocurile bengale și focurile de artificii. Orașe în stare de alarmă ! Cîntați-vă afurisitul vostru cîntec, sirenelor ! Colo, sus, stelele rămîn mereu stele. Te-ai aștepta să vezi cum întîmplările modifică natura. O bombă poate exploda, însă pămîntul tot se învîrtește. Un tren poate deraia, pămîntul se învîrtește. O grenadă poate exploda într-un mare scuar al orașului, pămîntul se învîrtește. Acest „sînge rece" al cosmosului are ceva liniștitor și monstruos totodată. Liniștitor, pentru că îți oferă măsura unei veșnicii de neclintit. Monstruos, pentru că acest „sînge rece" seamănă a stranie nepăsare. Said se gîndi la o scenă de teatru rămasă luminată și împodobită cu decorurile dinainte, atunci cînd actorii ar juca pe neașteptate alte roluri decît cele pentru care fusese pregătită scena.

Dintr-o clipă într-alta.
Un război, fie el și just, e un obicei cu care te deprinzi anevoie. Un obicei cu care trebuie să te deprinzi până ce decorul -se va potrivi de la sine cu noul joc al actorilor.
Și mereu aceeași horă a automobilelor poliției gonind prin oraș în sunetele unei bolnăvicioase muzici de circ. Și mereu convoaiele care se tot duc spre sud.
Said își privi ceasul : ora zece. Lucia nu va veni : semnalul de stingere. Și vuietul acesta dinspre scuarul cel mare ! Cîte sărutări pierdute din pricina războiului ! Cîta vreme care va fi mai lungă din pricina războiului ! Cîte stele care se încăpățînează să nu-și închidă ochii în noaptea fără somn a războiului ! Se făcu ziuă sub ploaia ce dădea orașului chipul său de toamnă. Înspre răsărit nu mai puteai desluși dealurile mîncate de o negură deasă. Alene, cu pă-rere de rău parcă, plecau ultimele berze. Said îndrăgea toamna.
Făcea parte din acel soi de oameni oarecum ciudați, amestec de artist și de logician, care se lasă cuceriți de măreția nemărginită a unei legende și se înfioară în fața poeziei minerale a unui tractor. Iar înaintea unei priveliști de toamnă, priveliștea toamnei din țara lui, Said redevenea ținutul care aștepta să sune clopotul de recreație al vechiului liceu. Toamna e dulce ca o eșarfă de femeie. Toamna se nasc cele mai frumoase visuri și valsează amintirile. Primăvara e un anotimp prea viril, îi lipsește căldura intimă ; e un fel de parvenit atît de obraznic, încît se crede obligat să poarte o floare la cheutoarea surtucului. Toamna e mai discretă. Are ochii încercănați de părerile de rău care se vestejesc. O literatură de nevrozați a pus în seama toamnei sentimente urite.
Occidentul, maniac al epopeii și îndrăgostit de

suspine de plumb, le-a întunecat pe toate. Toamna : sărbătoarea morților, 11 Noiembrie¹, debarcarea din 1942². O întreagă colecție de poze, solemnă și sinistă, s-a născut pentru ca lumile acestea umane și gingașe să poarte vâlul doliilor europene într-o natură plângătoare dar dulce. Un vandalism pios a făcut din crizanteme martorul celor jertfiți, iar florile smulse de vînt învîrtesc hora la picioarele monumentelor.

Lucia sosi cam pe la ora nouă. Puse un teanc de gazete pe biroul care ocupa mijlocul singurei odăi și își scoase mantaua de ploaie șiroind toată de mici lăcături. Mai înainte chiar de a-l fi dat bună ziua, înolntat deocamdată că o vede, Said o întrebă :

- Nu ai cursuri în dimineața asta ?
- Numai în dimineața asta nu am. Ești mulțumii ?

2'

19

Întrebă-l pe un om dacă e mulțumit cînd mici lăcături vin să-l caute...

Privirile lui Said erau totuși pline de gravitate, și glasul parcă nu mai semăna cu al său. Lucia întrebă neliniștită :

- Sper că nu s-a întîmplat nimic ? !

Said minți :

- Ce ai fi vrut să se întîmple ?

De trei ani Lucia preda filozofia la o școală mare din oraș. Păstrase din Provența ei de acasă acel accent pe care îl știm și care se află drept la

1 Ziua cînd se aniversează armistițiul care a pus capăt — la 11 noiembrie 1918 - primului război mondial imperialist.

hotarul dintre poezie și o umbră de vulgaritate. Accentul acesta e o muzică plină de sănătate. De cînd începuse războiul, Lucia avea o bănuială, așa cum doar femeile pot să aibă, că Said nu mai e același. Ieșea cu dînsa în oraș mai rar, sau aproape de fel, preferînd s-o vadă la el acasă. Devenise un om despre care n-ai fi putut spune dacă avea supărări sau se plictisea. Trăia cu nervii încordați, așa cum o notă febrilă tremură dansînd pe strunele prea întinse ale unei chitare ce cînta de dragoste. Deasupra patului, într-o ramă cu margini foarte simple, de hîrtie cafenie, sub geamul de sticlă se vedea un pod și, rezemat în coate, la capul podului, Said. Era podul lui Said. Chiar podul care... Lucia îl urmări privirea, sau crezu că o urmărește. îl întrebă cu glas de copil:

- Podul tot mai ține ?

Auzind întrebarea, Said își încleșta cu atîta putere fălcile, încît dinții scrăsniră. Răspunse pe un ton aproape aspru :

- Și de ce n-ar ține ?

Lucia nu făcuse totuși vreo aluzie - știa ea de ce - la soarta acestui pod care era înfiia bucurie adevărată a lui Said. Cu un gest stîngaci, parcă spre a-și cere iertare pentru o greșeală pe care nu o să-virșise, Said apucă mîinile tinerei femei, mîini a căror răceală îl făcu să priceapă că el avea febră.

- Bineînțeles că ține... E un lucru bun, crede- mă... Și, ca pentru sine însuși, cu naivitatea entuziastă a tinerilor care își laudă isprăvile, zise : A scurtat drumul cu mai mult de șaizeci de kilometri. Știi tu ce înseamnă la noi șaizeci de kilometri ? Destul m-au frecat nulițățile cu ifose academice : ba că pămîntul e prea fluid, ba că stîncile și-au pierdut rezistența... Înfruntam negustori de smoală și pietriș, care aveau tot interesul ea șoseaua să apuce pe drumul cel mai lung. Și speculanții ăștia

ghiftuiți din sudoarea arabilor nu găsiseră nimic afară de argumentul că „terenul nu e potrivit pentru așa ceva”...

Said se apropie de biroul său și apucă o gazetă din care nu citi decît titlurile, așa, doar ca să-și facă o idee. Lucia continua să privească podul, un pod pe care peisajul dimprejur îl făcea mititel și gata să se frîngă, ca o strîngere de mină între doi uriași cu chipuri încruntate : malurile. Deși nu le despărțea mare lucru, malurile păreau să se înfrunte, și povirnișurile lor se prăvăleau pînă la pîriul aproape sec. Rezemat pe cheiul visului său și de parapetul podului, Said se lăsa dus încotro îl purtau privirile, în clipa cînd aparatul fotografic îl surprinsese, poate că vedea alte poduri, alte drumuri, alte coclauri biruite, alte prăpăstii supuse, alte maluri a căror vrăjmășie era înfrîntă de puterea unui pod care impune colaborarea silită, dar rodnică, a extremelor.

Said se apropie iar de fereastră și, fără să-și ia ochii de la priveliștea ce i s'înfățișa, o rugă pe Lucia să-i facă o cafea.

Afară ploua mereu. Ploaia nu plîngea. Hohotea de ris, mărînimoașă, gureșă, dezmățată. Norii, prinși în capcană de voința lor de cotropire, despărțeau parcă pentru totdeauna orașul de cer.

Radioul anunța :

- „Urmează informațiile...”

**Ploaia nu anunța
nimic altceva decît
bucuria de a**

zburda în voie. Pe
geamul irizat, un
strop zice : „Plîng
fără amărăciune”.
De cine știe unde,
un microfon
afirma fără
convingere : „...în
ciuda timpului
urît, forțele de
ordine au izbutit
să pună în func-
țiune aparatul de
securitate la

obiectivele pe care
și le-au fixat..." Iar
stropul de ploaie,
nervos ca un izvor
sau ca o șuviță,
răspundea :
„Oamenii așa-ziși
civilizați sînt pînă-
ntr-atîta de proști,
încît și-au închi-
puit că-mi vin de
hac născocind
umbrelele..."
Vocea de la radio

continua : „Ieri, în oraşul Constantine o bombă de fabricaţie locală...”
Iar stropul zicea :
„...Eu sînt ploaia, sînt goală ca o sărutare...” Microfonul adăuga :
„...Cincisprezece terorişti au fost ucişi...” Şi stropul zicea : „Eu sînt ploaia pentru re-

citările
copilașilor... Sînt
ploaia pentru
cauciucurile de
automobil, care se
împotmolesc în
noroi..." Apoi,
iarăși vocea de la
radio : „...Stăpînim
situația..." și
stropul de ploaie
glăsuia :
„...Odinioară,
plugarul era cel

care mă aștepta cu
mâinile pe
coarnele
plugului..." La
radio se auzea :
„...Elicopterele
noastre nu și-au
putut lua zborul..."
Stropul de ploaie
de pe geam
spunea însă :
„...Iar eu sînt
ploaia care zboară
de pretutindeni, și

cînd şiroiesc pe
fruntea unui om
adevărat o fac
pentru a răzbuna
sudoarea şi
sîngele...

"Vocea de la radio continua : „...La coborirea din tren guvernatorul general a fost primit..."
Luciei, care se întorcea de la bucătărie aducând două cești de cafea, Said îi strigă :
- închide odată radioul, pentru Dumnezeu !
- Nu merge treaba, hai ? întrebă Lucia cu o voce mîhnită și drăgălașă.
Pe fruntea lui Said se prelingeau broboane mari de sudoare.
Ploua de pretutindeni. Doctorul Legendre era un om cumsecade. Se vedea după ochii lui. Niște ochi de miel, atenți și nemișcați. Doctorul Legendre cugeta cu ochii. Uitîndu-se la el, știai ce gîndește. Imbrăcămintea-i corectă îți amintea de eleganța cam țesapînă și de modă veche a slujbaşilor companiei *Air-France*. Era om voinic și minca cu poftă. Avea un fel al său de a spune: „Bucuros aș mai lua nițel", care te făcea isă zimbești cînd stabileai un raport strict geometric între acest „nițel" și volumul ce se afla în farfuria lui.
Pe Lucia o adora ca în romanele de doi gologani bucata. Găsești uneori în romanele de doi gologani niște amoruri mai presus de orice preț. Dacă Lucia l-ar fi iubit, romanul ar fi costat patru gologani., dar nu era decît un roman de doi gologani. Chiar și romanul de doi gologani are nevoie de eroi legendari. Bietul doctor Legendre nu avea nici el un cap epic. Și, pe deasupra, bea apa minerală „Perrier". „Metehne rămase dintr-un

2 La 8 noiembrie 1942, în cursul războiului antihitlerist, au debarcat trupe anglo-americane pe coasta Africii de nord.

ulcer", explica el. Totuși, în seara asta apa minerală îl făcea nostalgic. Și, în Vîeffle ce ospătarul, foarte atent, îl servea, el își dădu pe față nostalgia prin aceste cuvinte în stare să înduioșeze „mai degrabă un stomac decît o inimă” :

- „Apa asta nu face cît o farfurie de *tistou* ! !

Lucia îl iubea mult pe flăcăul acesta chipeș care iubea supa de legume. Cînd iubești mult...

La barul restaurantului, ostași care se și chereheliseră puneau la patefon pentru a nu știu cîta oară aceeași placă. Restaurantul avea un suris de gologani și de alcool. Eroii nu erau osteniți. Tot așa, pe ocean, întrebându-s-a vreodată luntrea bătută de valuri ce are ea comun cu oceanul ? Ce căutau aici ostașii ăștia ? Și ce caută pe ocean luntrea bătută de valuri ? Oceanul acesta care se prefăce că o suportă, și apoi o zvîrle cît colo, cînd se hotărăște să nu mai îngăduie asemenea prezențe nelalocul lor...

Ajunseseră la desert, cînd doctorul Legendre, cu o sinceritate mai presus de orice îndoială și fără nici o introducere, întrebă :

- Lucia, vrei să-mi fii soție ?

Omul acesta nu știa de glumă. De vreme ce propunea o căsătorie, înseamnă că vorbea de dragoste. Doctorul Legendre nu era un nătărău.

Era însă așa de sincer în această patimă neîmpărtășită, că părea un idiot. Idiotenia este

adesea privilegiul exclusiv al iubirilor adevărate.

- „Lasă-mi mîna, te rog, zise Lucia, mai curînd stingherită decît enervată, dar cu multă tărie și multă drăgălășenie. Nu știa să se prefacă.

Să fi văzut atunci ochii doctorului Legendre. Niște ochi rotunzi, rugători. Ochi care nu cereau nimic, dar pretindeau tot. Ochi naivi și blînzi. Doi de zero

tragici în marginea unei poeme avortate. E nevoie însă -de doi de zero pentru a scrie infinitul.

- Lucia, vorbi el, știi că a murit tata. Mi-a lăsat cabinetul său medical. Iar aici nu se mai poate trăi. Am făgăduit mamei să mă întorc la Aix. Locuința noastră e la al doilea cat pe bulevardul Mirabeau. Platanii își vor întinde ramurile pînă la ferestrele cabinetului meu. .Nu-ți place la Aix-eu-Provence ?

Adeseori îndrăgostiții întreprind asemenea campanii electorale. Dar, dacă argumentele pot convinge un alegător să voteze pentru X sau pentru Y, la marele referendum al pasiunilor nu se răspunde decît prin da sau nu. Dragostea nu are program. Balotajul

- Știi că îl iubesc pe Said.

Gura care rostise aceste cuvinte era tot așa de rotundă ca și ochii doctorului. Există asemenea cuvinte nu mai mari ca un glonte.

Robert îl cunoștea pe Said, ba chiar îl prețuia.

- Și el ? întrebă doctorul.

Lucia rămase pe gînduri, deși ghicea că inima ei vorbea alandala. Nu poți răspunde -niciodată de dragostea altora. O căldură împrăștiată în tot corpul îi aprinse obraji. Sfîrși prin a-i spune :

- Ce-ai zice dacă am ieși, Robert ? Aerul e prea apăsător aici.

Pe cînd el se apropia de locul unde erau parcate automobilele, în spatele Palatului de justiție, Lucia propuse :

- Să mergem să-l vedem pe Said. E foarte obosit. Lîngă dînsul e locul unui medic. Doctorul Legendre era un om de treabă. Prea o iubea pe Lucia. Se învoi. Ornicul primăriei, cocoțat pe înaltele sale coloane de marmură,

asemenea labelor unei lăcuste fantastice, bătea nouă ceasuri.

Said citea, sau încerca să citească, atunci când Lucia și Legendre sosiră. Vizita asta îl cam supăra, dar era om politicos. Recunoști un om politicos după felul de a surîde, exclamând : „la te uită, ce surpriză plăcută !” Comedia Franceză e o lecție de politețe, în realitate, Said simțea nevoia să fie singur. Când ești singur, cugeti. În doi, se chibzuiește. În trei, se face teorie goală. El, însă, n-avea poftă de trăncăneală. Nu se simțea îndeajuns de sănătos pentru asta. Noii-sosiți se așezară comod și primiră să ia cite o cafea. Said bea multă cafea noaptea, zicînd că asta îl ajută să doarmă. Pe cînd Lucia se afla la bucatărie, Robert își lipi urechea de pieptul inginerului, să-și dea seama ce are. N-avea nimic. Nu era bolnav. Era obosit. Atunci cînd medicina va înțelege că nervii n-au nevoie de îngrijiri medicale, va fi făcut, fără îndoială, un pas înainte. Se înîmplă uneori ca fericirea să fie singurul leac posibil. Dar în țara fericirii nu există asistență medicală.

- Frumușică mai ești ! zise Said, uitîndu-se la Lucia, care se întorcea.

Robert îi întări spusa :

- Adevărat că-i frumușică !

Chiar din primele zile, Said își dăduse seama de sentimentele medicului pentru Lucia. Nu arăta însă nici o gelozie. Nu puteai fi gelos din pricina doctorului Legendre. Cel mult, te sicia-a. Era un om dintr-o seminție care și-a trăit traiul. Poate că bănuia și el.

Ceea ce Legendre invidia la Said nu era faptul că Lucia îl iubea, ci, fără să-și dea seama, acea tinerețe, acel viitor, acea putere de viață încă neafirmate pe care le ghicea în acest om față de care nu era mai bătrîn decît cu oiteva veacuri.

Simțea în Said un cuceritor. Ai -întotdeauna această impresie în fața oamenilor care merg în pas cu istoria. El însă, el era însă înmormintat sub a lui. Robert era calm și bătrîn ca ulițele bătrîne și calme ale fermecătorului său țîrg natal. Ulițele acelea retrase și tihnite care se furîșează pe lîngă zidurile caselor din Provența. Robert avea în spatele său și în ochi două mii de ani de morală pusă la punct.

Discuția ajunsese aici :

- N-ar fi trebuit nici în ruptul capului -să-l ucidă pe institutorul acela, zise medicul.

Said își trecu o mină nervoasă prin părul veșnic nepieptănat, îi era lehamite de explicații. E întotdeauna lucru plicticos să explici ceea ce ți se pare evident. Întrerupse totuși :

- Războiul nu e o treabă plăcută. Robert Monne-rod¹ ar fi trebuit să rămînă la el acasă. De altminteri, ca să putem vorbi, ar trebui să știm tot ce s-a întîmplat, dar propaganda i-a înșfăcat cadavrul...

- Oricum, cred că dumneata nu-i aprobi pe ăștia, zise Robert.

¹ Tînar institutor din orașul francez Limoges, care și-a găsit moartea în 1954, la începutul războiului colonial pornit de imperialiștii francezi împotriva poporului algerian.

- Iăar mai întîi, care „ăștia” r rosti Saitj cu un ton iritat. Ți-am spus, doctore, că războiul nu e o treabă plăcută. Istoria nu are inimă. Și repetă ca pentru a se pătrunde mai bine de cele spuse : Istoria nu are inimă.

Așezată pe un braț al fotoliului, cu pieptul lipit de umărul lui Said, Lucia ascultase convorbirea lor fără să se amestece. Frumozii săi ochi verzi erau tulburați de tristețe. Se pomeni rostind :

- Șanțul e foarte adine, Said.

- Foarte adînc, repetă el. Tare mi-e teamă că acum, după ce a curs atîta sînge, nu mai poate fi astupat. Satele rase eu tunul, violurile, schingiuirile, execuțiile sumare, întemnițările fără judecată...

Robert îi tăie vorba :

- Nu zău, vorbești ca un naționalist !
Lăsînd deoparte orice politete, Said ridică glasul și, cu un rînjit care dădea buzei inferioare măsura nervozității și indignării sale, repezi aceste cuvinte, apăsînd pe fiecare din ele :

- Nu știu dacă sînt naționalist. Ceea ce știu însă, și asta o știu bine, e că sînt algerian ; ba chiar mi-e teamă să nu fi devenit și altceva...
Nu îndrăzni să mărturisească, pentru că Lucia își trecea mîna prin părul său, ca un pescăruș răcoros pe talazul cuprins de minie ; și pentru că Robert era un om de treabă, Said nu îndrăzni să mărturisească pe față că îi era teamă să nu fi devenit anti-francez.

Ar fi avut o sută de mii de motive pentru a deveni, dar judecata lui nu-i dădea voie. Nici inima. Nici memoria. Ura începe din clipa cînd mînia se prefăce în dispreț tăcut.

Said nu ajunsese încă acolo

.Se stapini.

Apoi, deodată, se ridică atât de repede, încât puțin lipsi ca Lucia să-și piardă echilibrul, așezată cum era, în chip de amazoană, pe brațul fotoliului. Se duse spre pat și, îndreptînd lumina unei mici lămpi asupra fotografiei de sub apărătoarea de sticlă,

- Șanțul e foarte adine. O prăpastie. Cu neputință s-o acoperi.
- Atunci, ce-i de făcut ? întrebă medicul.
- Să construim poduri, răspunse Said cu un fel de furie.
- Adică ?
- Să se înceapă tratative înainte de a fi prea
- Dar cu cine ? vorbi Lucia.
- Cu celălalt mal ! Adăugă, după o scurtă tăcere : Și acum, cărați-vă ! Peste puțin se oprește circulația.

Podul acesta însă trebuia aruncat în aer. Trebuia, trebuia...

Fătul meu, nu cumva să te însori cu o franțuzoaică !

Ma'Messaouda abia mai respira. Bunica lui Said își făcea testamentul.

- *Abaden !* adăugă ea. *Muhal ! Muhal P* și ațipi. Mama-mare a lui Said își dicta ultimele dorințe. Într-un ungher al încăperii, lîngă vatră, o bătrînă, o foarte bătrînă matusă, Lai a Quardilla, mai bătrînă decît o amintire, plîngea smiorcîind.

Idir, unchiul lui Said, medic așezat la Paris, era acolo, stînjinit, mișcat, nelalocul său.

Ma'Messaouda deschise ochii :

- Niciodată o franțuzoaică... Apoi, întorcîndu-și anevoie capul către fiu-său, și fără să lase mina lui Said, îl întrebă ■ Și *henza* ta unde-i r
- Henza* era Simona, soția lui Idir. *Henza* nu se poate traduce în franțuzește. Cuvîntul poate să în-

semne tot așa de bine „murdară” ca și „grețoașă”. Cea care nu se spală. Cea care nu-i curată. În fapt, cea care nu-i de-a noastră și, vorbind pe șleau, cea care nu e nora pe care mi-aș fi ales-o eu... Străina !

Cu o sfortare supraomenească, Ma'Messauda ridică brațul drept și, întinzînd un arătător aproape străveziu, atinse ușurel obrazul fiului său :

- *Hertza* mi-a furat băiatul, zicea ea pe un ton sentențios. Și, întorcîndu-se spre Said, roeti apăsât : Ea l-a ucis pe unchiu-tău.

Femeia asta în pragul morții își apăra regretele și făcea o mărturie de credință.

Said și Idir tăceau.

Ma'Messauda ațipi iar. Idir se folosi de prilej pentru a-i face o injecție. Din ungherul ei, de lângă vatră, bătrîna mătușă își ațîntea asupra-le văpăile amintite ale ochilor stinși.

Cei doi bărbați părăsiră odaia de culcare, ieșind pe o terasă cu lespezi roșii peste care un smochin uriaș își apleca ramurile. Se așezară amîndoi pe înălța treaptă a unei scări care cobora înspre o grădiniță de multă vreme lăsată pradă orățăniilor de tot felul. Îi mai rămăsese după-amiezii un pic de soare. Cerul era de un albastru sfidător.

Simona veni lângă bărbatu-său.

- Mi se pare că sînt ca un fir de păr căzut în supă, zise dînsa.

- Întocmai, răspunse Said. Și adăugă : Haide să mergem s-o vedem pe mama-mare. Idir nu se urni din loc. Stătea cu ochii la smochin. Viața și moartea sînt lucruri teatrale. Mătușa și focul din vatră plîngeau într-una.

- Said, fiule...

Glasul devenea tot mai depărtat, subteran. Odaia mirosea a febră și a sudoare. În bucătărie o slujnică ardea tămîie într-o oală cu jărat.

- *Ya ma'*, întrebă Said, o recunoști pe Simona?
Ma'Messauda pricepea bine limba franceză și o vorbea îndeajuns pentru a se face înțeleasă. Cu toate acestea, dintr-o dirză încăpăținare, care semăna tot altă a cochetărie, cîț și a refuz, răspunse în arăbește. Și Simona avu norocul să nu înțeleagă. Așa că Said îi spuse muribundei în arăbește că Simona așteaptă un copil. Auzind asta, ibătrîna tresări ușor, și pentru înțlia oară o privi pe ,noră-sa, rămasă în picioare, cu aerul stînjinit al acelor candidați la examenul oral, care, văzînd tăcerea examinatorului, nu știu dacă trebuie sau nu să se retragă. Ma'Messauda avea o privire neîntreacă, dar liniștită.
Spune-i să șadă pe pat, ceru dînsa lui Said. El îi tălmăci vorbele. Simona era într-adevăr un fir de păr căzut în supă. Ma'Messauda îi luă totuși mina în mina ei, lungă și palidă, pe care vinele alergau ca niște alge. Apoi ațipi din nou.
Și ce gîndea Simona, tînăra pariziană ? Și ce-i spunea oare această mină în care un sînge gata să moară o respingea totuși ? în orice căsătorie căreia i se zice, așa de hid, mixtă este ceva care seamănă a paradox sau absurditate. Cei care se înduioșează în fața acestor lucruri habar n-au ce înseamnă natura diferită a ființelor și nu știu că, la urma urmei, aceste căsătorii tînuiesc uneori sublimul, dar întotdeauna tragicul. Tocmai asta îl făcuse pe Idir să ,se stabilească în Franța după terminarea studiilor. O soluție ușuratică cheamă după ea alta la fel. Tatăl său, un bărbat cucernic, murise de inimă rea și de rușine. Cu toate că era pe jumătate adormită, Ma'Messauda nu lăsase mina Simonei dintr-a ei. Said se apropiase de bătrîna matusă și o întrebă ce vești are de la fiii

ei. Ii răspunse că erau în munți. Și repetă mai lămurit :

- Toți, toți sînt în munți.

Rostise aceste cuvinte cu aceeași mîndrie cu care ar fi zis : sînt plecați în hagia la Mecca.

Bătrîna mătușă n-a fost niciodată prea guralivă. Porni în căutarea privirilor sale pierdute și, luînd un șirag de mătânii de la piept, începu să le resfire printre degete.

„E o lume depărtată”, gîndi Said.

Ma'Messauda își venise în fire. Ii chemă pe nepotul său :

- Spune-i lui Idir să vină aici.

Said se duse să-l ca-ute pe unchiul său, care era tot acolo, așezat pe înfiia treaptă a scării. Și el părea depărtat.

Rămaseră o clipă să schimbe o vorbă.

- Nu cred să mai apuce dimineața, zise Idir. Și Simona unde-i ?
- Șade lingă dînsa.

Se îndreptară spre odaia muribunde. Bunica își ștergea fruntea cu o basma care aparținuse mamei sale.

Dați-mi cafea, porunci dînsa. Trebuie spus că Ma'Messauda băuse, vreme de mai bine de o jumătate de veac, destulă cafea pentru ca toți plantatorii din Brazilia să poată dormi fără grijă.

Deoarece Said și Simona se arătară mirați ds această poftă ciudată, Idir îi sfătui : „Dați-i cafea”, apoi adăugă : „Nu mai are nici un rost să-i refuzăm ceva acum”.

Există cuvinte foarte grele.

Slujnica îi aduse cafeaua. Ceașca jscăpă dintre degetele bolnavei și lichidul șiroi pe pătura vîrgată în culori vesele. Ma'Messauda găsi încă puterea să se scuze. Apoi, cu un glas foarte nepăsător, îi spuse fiului ei :

- Aștepti un copil ? Il vei numi François și se va
duce să învețe carte la Paris...
Acestea i-au fost cuvintele de pe urmă.
Le rostise în franțuzește.
Simona înțelese.
Există cuvinte foarte grele...
Juli. nevoie de nouă luni pentru a face un
copil. E nevoie de ceva mai multă vreme pentru a
construi un pod. Și podul lui Said trebuie să sară-
n aer. Bineînțeles nu dinsul va fi cel care se va
însărcina cu treaba asta. Lui i s-au cerut numai
unele lămuriri tehnice, adică în ce fel să se
procedeze și care sînt punctele de mai mică
rezistență ale podului. Pe unii oameni ajunge să-i
scoată din fire și să-i tulbure un pahar care se
sparge. Darămite cînd e vorba de un pod !...

Said doarme
somnul blestemat
al oamenilor de
inimă. Podul
trebuie să sară-n
aer. Pîntecul
pămîn- tului
protestează.

Vulcanii țîșnesc.
Plouă cu oțel și cu
principii. Muzica
miroase a praf de
pușcă. O bombă e
ceva tot așa de
mare ca și un
creier. Și bomba
explodează. Și
creierul
explodează. Și
munca oamenilor,
sfărîmată în
cioburi, se

prăbușește cu ma-
lurile în sfârșit
unite printr-o
cununie zadarnică.
Iar cei trei
muncitori care au
căzut în pîrîu, care
și-au aflat
moartea, care au
murit pentru pod,
care au murit la
locul de cinste, cei
trei muncitori
scoși de acolo cu

vîrtejul, înfășurați
într-un țol
însângerat, cei trei
muncitori ce zic
oare ?... Iar la
sfîrșitul unei zile
de trudă, când
dezmoșteniții
acestei lumi își
moaie coaja de
pîine în vinul acru,
cînd sticla trece
din mîna-n mîna
în ceasul de

odihnă, ce zic oare ei, dezmoșteniții acestei lumi

?Dar podul trebuie să sară-n aer. Oamenii nu au nimic de zis. Oamenii au totul de făcut. Războiul are cuvântul, și el e acela care comandă. Cel cărui i se zicea Aii spusese : „Ai să construiești alte poduri”. Și piriul care rinjește, răzbunat. La Philippe- ville e barem podul de pe vremea romanilor... Pe podul de la Avignon se dansează, se dansează. Pe podul lui Said tancurile nu vor trece. Și podul lui Said zice : „Am să-mi zbor creierii. Asta e, mi-am zburat creierii ! Nu mai e nici urmă de creier. E doar o gaură.” Piriul rinjește tot mai tare. Cei trei muncitori pe care vîrtejul i-a scos din ripă înfășurați într-un țol înșăngerat sînt aici și întreabă : „Podul unde e ?” Păcătoș lucru să nu mai regăsești cauza pentru care ai murit. Said însă nu răspunde nimic. Astăzi dansează podurile. Dansează pînă la istovire, apoi se prăbușesc. Moartea își clănțăne dinții. Nu de frig. Scandeață sarabanda podurilor care topăie ca nebunii... Ma'Messaouda merge pe pod. E ușoară ca o idee. Tipă, privind prăpastia : „Tu nu te vei însura niciodată cu o franțuzoaică !” Ecoul a întărit : „...niciodată cu o franțuzoaică !” Oleandrii aplaudă. Corbii au încremenit în poziția de drepti. Un chipiu pre- fectoral rostește un discurs : „Domnilor, podul acesta va dovedi în vecii vecilor prezența geniului francez”. „Ei, nu mai spune !...” Și piriul se revarsă. Tone și iar tone de sudoare fac un lac. Ma'Messaouda bea cafea roșie. Idir ia

metroul. Doctorul Legendre mă-nincă supă de zarzavat. Simona așteaptă să nască. Said a îmbrăcat un costum de scafandru și se plimbă într-o amintire...

- Lucia ! Lucia !

Said a scos un tipăt, și tipățul l-a trezit. își plimbă privirile prin odaie, priviri mirate, ca acelea pe care le ai la ieșirea dintr-o sală de cinema, când, cu filmul încă în ochi, vezi că spectacolul din stradă prelungește ecranul.

- Be-a asta, îi spuse Idir.

Din ochii lui Said țșneau stele sfărimate. îi era frig.

- Afurisita de malarie ! zise el. încă o amintire pe care mi-a lăsat-o cel de colo. Arăta podul de sub apărătoarea de sticlă, deasupra patului.

Lucia se afla în toiul lecției când directorul bătu în ușa sălii de clasă. Domnul Rivière era un bărbat mărunțel, rotofei, plin de ticuri și cu uitătura piezișă. Avea un fel ai său de a se scărpinga pe lingă șolduri cu mâinile vârte în buzunarele pantalonului, ceea ce era nespun de hazliu și cum nu se poate mai necuviincios. Te gîndea că trebuie să aibă o gaură în căptușeală. Cursurile de morală erau mixte și le ținea dînsul. însoțit veșnic de cei doi cîini ai săi, ca un iuncher în papuci al cărui bunic trebuie să fi fost profesorul Nimbus, se plimba pe coridoare cu un aer

Se zice despre un om că e absorbit atunci cînd e cu gîndul absent. Cînd e cu gîndul aiurea. Dar care e deosebirea între o absență și o inexistență ? Aveai întotdeauna impresia că domnul Rivière făcea o anchetă. I se dusesse vestea de mojie ce era și cum călca mereu în străchini. Deoarece nu era inteligent, nu se temea

de nimeni, și deoarece nu se temea de nimeni, mai-marii lui au ajuns să-l creadă inteligent. Nu-și ascundea rasismul, dar nu se lăsa niciodată prins în flagrant delict. Se folosea de regulamentul școlii ca de un argument hotărâtor pentru a-și justifica neomenia. Astfel, în luna Ramadanului sub motiv că nu vrea să impună personalului musulman al sălii de mâncare o muncă suplimentară, interzicea elevilor interni cina de noapte, ceea ce făcea ca postul să fie și mai chinuitor. Zicea : „Personalul are și el nevoie de somn !”

La chubul școlii, unde gospodăria era lăsată în în-tregime pe mâna elevilor, suprimase de fapt - su-primase fără a interzice - citirea gazetelor ale căror idei nu le împărtășea. *Algerul republican*, de pildă, nu putea pătrunde în școală. (Cît despre *Republica algeriană* sau *Algeria liberă* nici vorbă nu putea fi. „Aici nu se face politică”, îi plăcea să spună mereu. Și deoarece *Depeșa din Constantine* era singurul ziar pe placul său, fiindcă aducea comunicatele oficiale, ei bine, chubul școlii avea voie să se aboneze la această gazetă, care, de cînd începuse războiul, bucu- rîndu-se de un monopol total, își dovedise talentul în arta de a răspîndi minciuna, spaima și ura.

Așadar, cu mojiția sa de totdeauna, domnul Ri-vière, poreclit „Amiralul”, deschisese ușa clasei fără să mai aștepte răspunsul. Elevii se ridicară în picioare, mai mult din obișnuință decât din respect, căci directorul nu era mai iubit de francezi decît de musulmani. Din pricini diferite, omul acesta izbutise să se facă urît de toți, fără nici o deosebire.

Cu picioarele nițel -răscăcărâte (ori ești amiral, ori nu ești !), cu cîinii pe jumătate orbi și tîmpiți lîngă dînsul, Amiralul, fără măcar s-o salute pe

Lucia, se proțăpi în mijlocul estradei, cu mâinile în buzunare, ca de obicei.

- Domnilor din clasa a patra, zise el, este aici ceva care nu merge cum trebuie. Nu v-o spune directorul vostru, ci un francez care se adresează altor francezi și căruia perii săi albi îi dau dreptul celui mai în vîrstă...

Fraza asta se lungea fără sfîrșit. Lucia și elevii își mușcau buzele să nu izbucnească în rîs. Vorbea de perii albi, de dreptul celui mai în vîrstă domnul Rivière, care era chel ca un ou. Dar știe oricine că numai în grădinile părăginite cresc florile retoricii.

Amiralul continuă :

- Trăim de luni de zile o adevărată rebeliune. (Moșule, moșule, se vede că n-ai fost un bătrîn lup de mare !) La balul școlii mulți dintre voi - și, de mirare, totdeauna aceiași - erau bolnavi. La balul cantinelor școlare, cei care se vindecaseră căzură iar bolnavi, parcă dinadins. La serbarea de 1 noiembrie convalescenții se îmbolnăviră din nou, iar la 8 mai starea lor se înrăutăți. Boala aceasta, domnilor, nu e sinceră...

Un rîs anevoie de stăpînit zgîlți umerii răzvrătiților din clasa a patra.

- De azi încolo, urmă domnul Rivière, sînteți rugați să vă înscrieți la infirmerie cu patruzeci și opt

Clipa era sublimă.

Amiralul, mereu cu cîinii după dînsul, porni spre ușă, scîrpinîndu-se. Se răzgîndi însă și se întoarse la catedra Luciei.

- Uitasem, domnișoară... Primii asta de la Inspectoratul școlar.

Îi întinse un plic dezlipit. Era răspunsul la cererea de mutare a Luciei. Cererea i se aprobase. I se anunța că a fost detașată ca profesor de latină la

un liceu din Clermond-Ferrand. Trebuia să se prezinte la post în următoarele cincisprezece zile. Tăcerea este pudoarea îndrăgostiților. Când Said află că Lucia trebuia să părăsească Algeria, și că ea însăși ceruse asta, nu fu în stare, sau nu se pricepu să exprime ceea ce simțea. Văzînd că știrea nu părea să-l impresioneze, Lucia se simți ea însăși descumpănită. Said nu se înșela : știa că Lucia îl iubește pe Said, dar nu și țara lui. Said tăcea. Unele griji i se și citeau în zîcnirea tîmplelor. Privirea i se și lăsase în jos. O privire grea, care mergea mai departe decît gîndul. Privirea asta e a tuturor acelor pe care istoria i-a depășit, a tuturor acelor pe care istoria i-a scos din tabieturile lor. Istoria nu uimește numai pe neprevăzători și nu supără numai pe cei care au interes să se pună de-a curmezișul acțiunilor ei oarecum fatale. Cronicarul cîstit, care prin forța lucrurilor e un înțelept, va arăta pentru ce felahul nu avu nevoie să-și pună probleme dintr-acestea. Căci, la urma urmelor felahul nu are a se teme de aceste probleme, pentru că el este cel chemat să le dezlege. Nu există o vîrstă cînd dragostea se poate topi ca un fulg de zăpadă... Lucia, care știe să vorbească așa de frumos despre flori... Lucia, ca un motiv muzical în ceasurile de un albastru crepuscular... Lucia, mereu Lucia, iar Said știa că punctele cardinale nu mai erau toate prezente. Lucia era a cincea dimensiune. Lucia, pînă ieri, dragostea tîhnită și sigură. Lucia, întrevăzută ca o mică luntre din golfurile presărate cu pietricelele mării. Lucia, pe care o văzuse în ulița arabilor, uliță pietruită cu bolovani rotunzi și tociți ca o frunte genială sau bolnavă. Ulițele din țara lui Said beau cafea neagră, ulițele din țara lui Said

au trotuare înguste, ulițele din țara lui Said scriau pe ziduri : „Algeria liberă va trăi...”¹ O mai vedea pe Lucia în pădurea de arbori de plută în ceasul întotdeauna istoric al celor dintâi cîntece.

O privire grea, care mergea mult mai departe de- cît gîndurile...

Era o zi de 9 septembrie, dar parcă s-ar fi scurs de-atunci o sută de mii de ani.

Negura ascundea corpul muntelui cu gestul pudic al unei cameriste care aruncă un vâl supranatural peste goliciunea unei femei la ieșirea din baie.

Marea nu era departe. Nucile cădeau pe potecile pădurii de la Texenna. Ochiul roșu al micii cafenele maure își tremura lumina vie pe povirnișurile adormite. Către Djidjelli bolborosea Mediterana. Luna nu era încă acolo. Ghiceai toamna după mireasma frunzelor ruginite.

Dragostea nu-și arată chipul decît în ochii

Pe cînd Said era încă un puști, i se întîmpla adeseori în zilele de vacanță să-și ia bicicleta și să iasă din oraș. La dus, totul mergea bine, orașul Constantine fiind cocoțat pe o stîncă înaltă ca un punct pe un i. Drumurile se lăsau în jos spre șes cu o iuteală amețitoare. Said se îmbăta atunci de această viteză obținută fără efort. Se ducea hăt, departe, tot mai departe. Dar la căderea nopții trebuia să se întoarcă, trebuia să pedaleze, să asude, să forțeze, să trudească din greu. Trebuia să răscumpere la întors ușurința de la dus.

Trebuia să plătească ameteala confortabilă a goanei de la plecare. Era cam aidoma copilului poficios care se duce într-o prăvălie și cumpără,

1 Inscriptii ce se puteau citi pe zidurile orașelor algeriene înainte de 1954 (n. a.).

și cumpără, și tot cumpără. Iată însă că se apropie băcanul : plata. Fie că soarta ni se arată sub înfățișarea unei pante ce trebuie urcată, sau sub chipul unui negustor care își cere banii pe marfă, trebuie întotdeauna să plătești : fericirea nu dă niciodată pe credit. S-ar zice uneori că simte o plăcere răutăcioasă lăsînd să te înglodezi în datorii. Vei plăti la casă. Nimic nu e mai amăgitor. Toți amăriții care și-au plătit .scump bucuriile o știu bine.

Vei afla întotdeauna la toți Said-zii din lumea asta o înrudire cu greierii, care prea au cîntat toată vara, cu căprița din poveste, care și-a plătit topăie- lile în gura lupului. Totul se întîmplă ca și cum fericirea o-ar fi dată omului. Dibăcia cea mai savantă și mai ispititoare nu va explica niciodată pentru ce un greier nu are dreptul să ointe toată vara fără a fi nevoit să se umilească în fața furnicii, pîlda respingătoare a tuturor virtuților burgheze. Cea mai savantă și mai riguroasă iscusință nu va putea să-i convingă pe de-alde Said de înțelepciunea domnului Séguin și de nebunia unei căprițe care se urcă pe munte ca să-și aducă aminte că fusese capră sălbatică. ;

Furnicile, lupii și domnul Séguin, ei fac legea ! Nu-i nimic ! Legea o fac și jandarmii.

Automobilistul amendat pentru că a gonit prea repede își va plăti amenda, dar va fi trăit totuși gloria vitezei. Vinătorul prins în flagrant delict de braconaj își va vedea permisul confiscat, dar ce-are a face ! A lui a fost pădurea. Contrabandistul, bă- tîndu-și joc de frontieră, va strămuta hotarele averii lui, pămîntul moștenit de la părinți. Greierul s-a încumetat să înfrunte iarna, căprița s-a încumetat să înfrunte lupul și, adineauri, puștiul care cumpăra prea multe dulciuri, ei bine, puștiul

acesta se încumetase să înfrunte, în felul său, pe
negustorii de acadele.
Există o lege a posibilului.
Există și o altă lege, a imposibilului.
Dar, așa sau altminteri, există și cei care înfruntă
legea.
OM LIBER, TU VEI TRĂDA DE-A PURURI !

Dar pe cine ? îi vei
trăda pe broscii
care murdăresc
bălțile. îi vei trăda
pe cei cu papuci
vătuiți, cu minți și
inimi mumificate,
codificate,
mortificate

„Îi vei trăda pe cei care nu se gîndesc decît la tăiat
cupoane, pe cei care merg toată viața în sens
unic.

- E imposibil, frățioare !
- Fie, e imposibil, dar voi trăda această imposibilitate.
- Ai să-ți muști degetele !
- Fie ! Îmi voi mușca degetele tot atît cît voi mușca și mina celorlalți.
- Dar trebuie să te gîndești bine înainte de a o face !
- Așa va fi. Dar dacă mă voi gîndi înainte, la ce aş putea să mă gîndesc după aceea ?
- Cunoști tu oameni fericiți ?
- Așa e, nu cunosc dintr-ăștia. Dar nu cunosc nici chimia sau Guatemala...

Privirea lui Said, care se duce mult mai departe decît gîndul, povestea toate acestea. Ea zicea în această noapte de 9 septembrie, parcă de acum o sută de mii de ani, despre luna ireală care dansa peste arborii de plută din Texenna ca o minge de celuloid pe un havuz iluminat. Zicea despre ochii adinei și umezi ai Luciei, asemenea unui cîntec plin de făgăduințe care se înalță din mare. Tot acest 9 septembrie se petrecea ca într-un roman. Totul devenea simplu, elementar, de neînlăturat. Scriitorii nu au nevoie de imaginație. Acest 9 septembrie nu ieșea dintr-un roman, dintr-un cîntec sau dintr-un film. Era o zi de 9 septembrie asemenea altor zile de 9 septembrie, cu un Said mirat ca un om fericit și o Lucie care zicea :

- E ciudat, mi-e frică în seara asta... Era un 9 septembrie cu un Said care răspundea : „Ești nebună”. Era un 9 septembrie cu un Said și o Lucie care se îmbrățișară îndelung...

„Așa ceva nu e posibil : cărbunele să devină alb. Nu, nu e posibil. Și eu ? Și eu ce mă fac ? Lucia nu

trebuie să plece. Pentru că pământul e rotund.
Pentru că doi și cu doi fac patru. Lucia nu trebuie
să plece pentru că există poduri care sfidează
rîurile."

Said se așeză la masa de lucru. Deschise un sertar
și scoase hîrtie.
Începu să scrie, să povestească, să deseneze, să
mîzgălească. Zicea : „mi-ești dragă". Zicea : „nu
pleca". Și creionul desena valsul suspinelor.
Spunea despre o dragoste din vremea libelulelor.
Istorieea despre poduri ce călăresc peste
prăpăstii. Vorbea de sărutări ce răsună cu miile.
Vorbea de muguri care nasc miresmele. Una
dintre scrisorile acelea pe care nimeni nu le
trimite. Una dintre scrisorile acelea care joacă
hora în jurul unui singur nume. Una dintre
scrisorile pe care le predai la ghișeul
mărturisirilor nerostite, una dintre scrisorile
acelea pe care le rupi în bucățele mici și pe care
le-ai putea scrie de la început de o mie de ori fără
să le isprăvești vreodată și fără să le trimiți cui le-
ai scris.

Tăcerea este sfîla îndrăgostiților...
Căci Said știa bine cît de neputincioase sînt scri-
sorile.
Cuvintele nu vorbesc.

Pentru a se duce la părinții lui, Said nu luă
tramvaiul. Avea poftă să umble.
Vremea era frumoasă. Soarele își păstra întreaga
strălucire, dar nu ardea prea tare. După-amiaza
blîndă și leneșă urmărea cu privirea ultimele
berze care plecau. Doar patrulele aminteau de
război. Și sirma ghimpată. Pe bulevardul Georges
Clemenceau niște băiețași se întorceau de la
școală, flecărind fără grijă. Își istoriseau cu multă
seriozitate și dînd din mîini nu știu ce întimplare.
Cînd copiii vorbesc între dînșii, ai întotdeauna

impresia că apără vreo cauză, că încearcă să convingă pe niște ascultători care stau la îndoială. Acum iată-i împulzindu-se pe trotuarele strimte. Said nu se putea uita la copii fără să se înduioșeze. Și asta nu pentru că îi iubea din cale-afară, ci, judecînd bine, pentru că îi pizmuia. Și el își lăsase inima la școală. O pornire inconștientă îi îndeamnă pe copii să se arate mai bătrîni. În treacăt, Said auzi această vorbă : „Îți dau cuvîntul meu de onoare că i-am văzut : pulpele pînă aici !” „Drăguțul de el ! Mă prind pe orice că nici nu ajungea cu capul pînă la genunchii învățătoarei !” Said izbucni în ris. Școlarul care văzuse pulpele învățătoarei „pînă aici” se întoarse și, înălțînd din umeri ca unul care se pricepe la de-alde astea, spuse : „Asta ride de unul singur, e zurliu !” Said rise din nou. Se gîndi că de mult nu mai rîsese. În lumea aceasta cuprinsă de nebulie, sau gata să nască altă lume, nimic nu-l liniștea mai bine ca un chip de copil. Copiii sînt oameni de treabă, spunea el adeseori. Ce n-ar fi dat să poată cumpăra un cornet de năut prăjit sau de semințe de dovleac sărate cu cei cinci franci care îi mai rămăseseră de la cooperativă ! Ce n-ar fi dat să poată zice : mîine e joi...

Pe bulevard, în fața gării, un nesfîrșit convoi de tancuri și mașini blindate venind din Philippeville se îndrepta spre Batna. Munții Aures primeau acești oaspeți de oțel. Nimic nu e mai potrivit ca un convoi de tancuri pentru a da unei reverii peisajul ce i se cuvine. Hăt, încolo, tocmai la capătul zării, sub podul de la Sidi-M'Cid se înălța Atlasul Tellian călărînd infinitul. În stînga se vedeau trombe de fum ca niște căciuli negre și grele pe coșurile uzinei de gaz, păzită militărește de ostași concentrați, niște copilandri nu mai înalți decît flintele lor. Cu cît se depărta de oraș,

Said regăsea în juru-i numai meleaguri cunoscute. De patru ori pe zi, vreme de douăzeci de ani, bătuse acest drum. Măcelarul Tahar sta așezat în același loc, în fața prăvălioarei, așa cum Said îl văzuse întotdeauna. Pe maidanul mahalelei, puști musulmani jucau fotbal cu o veche cutie de conserve, ghiозdanele lor sparte înlocuind barele porții. Jucau desculți, fie pentru a-și cruța încălțăminte, fie pentru a se mișca mai slobod, deoarece încălțăminte cumpărată la un telal din Piața Cămilelor nu era niciodată pe măsura lor. Băieții ăștia locuiau în susul mahalelei, tocmai la marginea orașului, în uriașul cartier al calicilor, care se întinde de la cimitrul evreiesc, până la păduricea aceea în formă de Leagăn de Onoare¹, sădită din porunca lui Napoleon al III-lea și care, de când cu toanele sportive ale unui general, adăpostește o tabără militară. De pe un dîmb al maidanului se vedea tot orașul învăluit de o perdea subțire de fum albăstrui. Said nu se mai sătura de priveliștea asta. Nu-i oraș pe lume care să știe să-ți vorbească așa cum îți vorbește orașul Constantine.

Acolo e stîncă dragostei și-i inimă miniei. Constantine ! Punct de exclamație pe o cîmpie glorioasă ! Și ce frunte fu mai înaltă pentru că era mai inteligentă ? O sută de mii de amintiri curg pe străzi, străzile acestea cărora nu li se face niciodată toaletă, în zilele de iarnă ele vorbesc de luna mai. Monument al monumentelor, unde își fac cuibul porumbeii, unde corbii își croncănesc furia, Constantine trebuie văzut în ceasul cînd soarele e mai tare decît un monument. E un mormînt și e un leagăn. Și apoi e un pedestal și o sfidare. E un refuz de piatră și o inimă de chitară. Said

cunoștea cîntecul rămas în strunga muntelui Rhummel. E o scară de onoare pe care urcă zorile. Cînd pinii miros a tanin și a dragoste, trebuie să vezi către .spitalul civil și podul de la Sidi Rached cum Constantine se încălzește la soare. Orașul acesta e mare cît o bucată de piine. Și își arată cafenelele acelea maure, astăzi mai tăcute și mai gînditoare, își arată labirintul ulițelor încălțate ca un gînd prost exprimat și micile dugheni în care un portret cam șters de vreme stă alături de niște tetine de cauciuc pentru sugari și de un aparat de radio. E un oraș tare ! Privind spre Gebel-Uah, pădurea lupilor, ghicești *bled*.¹-ul care stă de veghe împrejur. Și ce altă baricadă a avut vreodată altitudinea acestui oraș atent la foșnetul frunzelor uscate și la fanfarele istoriei ? Astăzi, dînd de o parte lespedea visurilor, orașul își întinde mahalalele sale pînă în munții Aurés...

51

¹ Pămîntul din interiorul țării.

Said iuți pașii. Ținea să nu-l scape pe frate-său, care în fiecare seară dădea pe „acasă”. Într-adevăr, de când se însurase - trecuseră cinci ani de atunci - Buzid sosea la maică-sa seară de seară, parcă supu- nindu-se unui rit, și lua acolo o cafea, pălăvrăgind cu cîte o bătrînă din vecini. Buzid nu se simțea fericit decît în bucătăria maică-și. Cumetrele știau multe, și el știa să asculte. Și să priceapă. Învăța multe. Zicea că babele astea sînt folclorul său. În fața grădiniței de copii a mahalalei era oprit un autocar al poliției. Straniu lucru să dai de un autocar al poliției în fața unei grădinițe de copii. Te-ai fi așteptat mai degrabă să vezi o căruță plină de jucării, ca-n basme, o troică din poveste încărcată cu acadele. Pe scurt, era un autocar al poliției.

Said o întîlni pe doamna Lebois și-i dădu bună ziua în treacăt. Doamna Lebois, o infirmieră, vecină cu ei de cînd lumea, nu-i răspunse. Era grăbită. Era întotdeauna grăbită cînd se ducea la serviciu. Said gîndi că nu-l văzuse, ceea ce era foarte probabil. Mai încolo, domnul Rogin, un pensionar, fost slujbaş la poștă, își plimba cățelușa. Nevastă-sa zăcea de multă vreme roasă de un cancer. Domnul Rogin răspunse parcă stîngherit cînd Said îi ceru vești. Hotărît lucru, numai un convoi de mașini blindate e în stare să te readucă la realitatea înconjurătoare. Domnul Rogin fusese întotdeauna morocănos ca un urs. Un urs de treabă, dar un urs. De cînd cu războiul, însă, multe se schimbaseră. Said se gîndi o clipă la un articol al lui Camus, pe care îl citise de curînd : „A venit vremea cînd fiecare trebuie să se întoarcă la obșteul lui”.

Se întâmplă însă că întotdeauna neghiobii își aduc aminte degeaba că au făcut parte din ceva. Domnul Rogin nu făcea parte din nimic și nu se îndeletnicea cu nimic alta decât să-și ducă de două ori pe zi căteaua să facă pipi. Said nu se întristă din cale-afară. Smochinul părintesc își plimba frunzele sale ca niște urechi de elefant tinăr peste grădinița din jurul casei. Said împinse poarta, care scârțâi ca de obicei. Nu voi să sune, și, ca întotdeauna, bătău de două ori, iar cele două bătăi răsunară în inima lui. Malika fu aceea care veni să deschidă. Malika era ifata unui farmacist care făcuse războiul din 1914 împreună cu tatăl lui Said. Venea deseori să țină de urît mamei acestuia, mai cu seamă de cînd se măritase Leila, sora inginerului. În ziua aceea Malika nu zîmbea. Ochii săi mari și negri erau grași. Ah ! Cînd ochii spun mai puțin că o privire... Said nu avu vreme să-l pună vreo întrebare, căci ușa biroului se deschise, și domnul Belhasen, tatăl său, veni spre dînsul. Malika se furișă afară. Domnul Belhasen îl lămură fără nici o introducere :
- Au venit să-l caute pe frate-tău pe la trei noaptea. Trecuseră mai înainte pe la locuința lui, pe urmă au venit aici. Dar n-au găsit nimic... Said răsufă ușurat... îl lega de frate-său mai mult decât o frăție firească. Mai mare ca dînsul cu șase ani, Buzid era într-un anume fel însăși conștiința sa. Așa îi și zicea, de altminteri...
- ...Aud că se bate în ușă către ceasurile trei noaptea, urmă domnul Belhasen. Erau vreo cincisprezece, înarmați pînă-n dinți... M-am înbrăcat... Știi că maică-ta e bolnavă de inimă... Au întrebat unde e frate-tău... Au întrebat, au făcut, au zis...

....„Se bate în ușă ... au întrebă, au făcut, au zis...”
Cine anume ? Or fi având totuși un nume oamenii
aceștia care nu știu ce înseamnă buna-cuviință ?
Said băgă de seamă că tatăl său nu mai purta
rozeta Legiunii de Onoare.
Cineva ciocăni cu degetul în ușă. Said deschise.
Era Zuliha. Împlinește în curând doi ani și
jumătate. Și are niște ochi negri ! Dar știi, negri !
O regină mititică, înaltă de șaptezeci și cinci de
centimetri.
- Cumnată-ta și cu fetița vor locui de azi înainte
aici, zise tată-său. E mai bine așa.
Said se lăsă în genunchi în fața nepoatei sale,
care scotea mîndră din buzunărelul bluzei o
scoică, un simbur de curmală, o acadea, o piesă
de cinci franci și rozeta Legiunii de Onoare a
bunicului.
Cum de s-a dus vestea ? Nimeni nu va ști nici-
odată. Cumetrele din vecini erau cu toatele în
bucătărie, fără să lipsească vreuna. Said se
aștepta la plinsete și bocete. Nici pomeneală de
așa ceva. Era în ochii acestor femei nu știu ce
lucire de mîndrie oarecum obraznică, arătînd
satisfacție și ironie. Mătușa Hadigea,
pălăvrăgioaica la care Buzid ținea mai mult, vorbi
în numele celorlalte toate și, cu glasul ei spart și
grav, zise, îndreptîndu-și testemul înodat în
jurul părului vopsit cu *henné*¹ :
- Au venit și au plecat cu mîinile pline de vînt.
Întorcîndu-se apoi numai către mama lui Said,
adăugă : Fiul tău nu mai e un copil și dumnezeu e
cu dînsul.
¹ Plantă din ale cărei frunze uscate se prepară o pudră
folosită la vopsitul bărbii și părului.
Judecînd după încuviințarea pe care cumetrele o
dădură acestor cuvinte, ai fi putut lesne să crezi
că Algeria era populată de zece milioane de zei

ocrotitori. Și, în ciuda încordării nervoase, în ciuda ochilor încercânați ai mamei sale, Said nu se putu opri să suridă. Adineaori vederea școlarilor îl reconfortase, îl liniștise. Tot pe atîta îl întăreau acum și îl linișteau bătrînele acestea. Povestea unei îndelungate așteptări se citea pe chipul lor cu vinele umflate, în vocea lor plîngăreată dar care nu se văicărea niciodată. Mătușa Hadigea spusese, punîndu-și pe masă ceașca de cafea :

- Șacalii nu pot face .nimic împotriva vulturilor. Lîngă mașina de gătit, Zuliha, amoraș de șaptezeci și cinci de centimetri, gingurea la picioarele mîi- tușii Hadigea, „care avea pe pușin șaptezeci și cinci de ani. Se juca încercînd să-și vîre în urechea micuță rozeta Legiunii de Onoare.

Noaptea s-a lăsat repede. La cererea tatălui său, Said o însoți pe Malika pînă acasă. Malika locuia peste drum de Școala normală de fete, într-una din vilele acelea abia construite, ce-și înalță stilul lor banal și fațadele curățate sub pinii unei păduri care pare să „nu aibă alt rost decît să păzească somnul veșnic al unuia cimitir evreiesc. E un cimitir lăsat în părăsire, ale cărei pietre funerare învinețite slujesc pe vreme frumoasă drept bănci pentru îndrăgostiți și mese pentru amatorii de gustări în aer liber. Pe cînd era licean și tăia drumul prin cimitir ca să se întoarcă acasă, Said își ascundea sub o piatră de mormînt pachetul de țigări din care fuma. Vremea, minunata vreme a chiulului la școală, murise. Dar vremea chiulului la școală nu poate fi îngropată cu totul. Said era atît de grăbit să se întoarcă la maică-sa, încît n-a mai observat că obrazul palid al Malikăi era umed. Malika plînsese.

Pe stradă, soldați cu cască. Puști automate.

Trecătorii trebuiau să-și arate hîrtille de identitate.

Împreună cu mama și eu Fadila, cumnată-sa, Said nu închise ochii pînă noaptea tîrziu. Nu-i venea să creadă. Nici una, nici cealaltă nu păreau prea tulburate de întîmplările din ajun. Vorbeau, desigur, despre Buzid, dar fără vreo emoție deosebită în glas, ci doar arătîndu-și părerea de rău că el lipsește, ca și cum o împrejurare obișnuită l-ar fi împiedicat să se afle acolo. Dintre toți trei, Said era cel mai frămîntat.

Buzid, unde o fi Buzid ?

Și-l închipuiau în zumzetul neînterupt al vreunui avion, zburînd departe, ducîndu-se spre sud, ducîndu-se spre nord, ducîndu-se pretutindeni.

Și-l închipuiau într-un scrișnet al motorului, într-o căisă căzînd din pom cu un zgîmot surd. Buzid era și în cocoșul care se înșela asupra orei în fiecare seară și care, în fiecare seară, șaluta o auroră prea timpurie. Cocoșul acesta trăia într-adevăr alandala, în toate serile, cu o încăpăținare de adevărat precursor, vestea dimineața. Odinioară Said glumea cu maică-sa, zicînd : „Ar trebui să ducem cocoșul tău la ceasornicar”.

De la 1 noiembrie 1954 ¹ încoace, Buzid obișnuia să repete :

- Cocoșul ăsta nu-i atît de prost cît pare. Nu ei merge înainte, ci noi sîntem în întîrziere...

Asemenea celui care rămîne nemișcat, foarte cu-minte, înțepenit în fotoliul său de orchestră pe cînd tot publicul bate din palme, tropăie și aprobă, prelungind astfel, ca să zic așa, scena, Said, făcînd ochi mari, privea, înțelegea și rămînea nemișcat. Întîlnirea cu Aii fusese primul său contact cu vulcanul în clocot. Nu dezaproba dar nici nu aplauda.

Tată-său sforăia într-o odaie de alături. Said crăpă nițel jaluzelele. Orașul plutea între două infinituri. O adiere umedă pătrunse înăuntru. La parter Zuliha scîncea. Frazze veneau să moară și să retrăiască pe pervazul de cărămidă roșie al ferestrei : au plecat cu mîinile goale... Said revăzu surîsul mulțumit și plin de înțeles al bătrînei Hadigea. Revăzu fetița, care se juca cu o rozetă a Legiunii de Onoare. O revăzu pe Malika asta, care ȝse uita la dînsul cu ochi întotdeauna umezi și care, neștiind ce să-i spună, rîdea mereu încetîșor, ca pentru a se scuza că nu se pricepe să-i vorbească mai bine. Ea, care îi mărturisise într-o zi :

- Te iubesc de cînd eram mică de tot. Îl revăzu pe Buzid, cu părul cîrlionțat, cu buzele pline de paradoxuri și zîmbete, Buzid, care își mișca încet umerii, cu ochii săi rotunzi asemenea acelor ochi contemplînd un adevăr pe care îl critică dar îl aleg, îl revăzu pe Buzid și felul său de a micșora ochii pentru a spune :

- Trăiască arabii !...

Buzid, care adăuga întotdeauna : „La urma urmei, trăiască arabii...”

E de necrezut ce poți visa cînd somnul te părăsește ducîndu-se să-și petreacă noaptea în altă parte.

Ninsese toată noaptea. Un tîrțure alb atîrna de pervazul ferestrei, pe care Said o lăsase deschisă. Zuliha fu aceea care ciocăni cu pumnîșorii în ușă pentru a-și deștepta unchiul. În cămașa ei de noapte roz, Zuliha era frumoasă ca o mandarină. Semăna mai mult ca oricînd cu un amoraș de șaptezeci și cinci de centimetri. Întinse unchiului gazeta pe care i-o dăduse bunică-sa. *Depeșă din Cotistantine* își informa cititorii pe două coloane

că : „Ieri noapte numeroase percheziții au fost făcute la domiciliul suspecților pe care toată lumea îi știe că sînt agitatori”. *Depeșa din Constantine* adăuga : „Cîrdășia dintre naționaliști și comuniști e dovedită”.

Zuliha avea pe obraji urme de dulceată, iar în mîna sîcîngă o bucată dintr-o clătîtă. Iată de ce o semilună străvezie și luminoasă se ivea deasupra „suspecților” și „agitatorilor” din titlurile gazetei. Zuliha însă avea ochi foarte negri. Și zăpada de afară era mai frumoasă ca oricînd. Said făcu din ziar un coif de jandarm pentru fetiță, și după cîteva clipe risetele lor izbucniră voioase, sfidînd cîștile sumbre ale vînătorilor de la miezul nopții.

Înginerul se hotărî să locuiască oîtăva vreme la părinții săi. Așa, dinșii vor simți mai puțin lipsa, sau mai degrabă dispariția lui Buzid. Said ieșea foarte puțin în oraș, prefera să stea în casă, ca o cloșcă. Nu -se plictisea, petrecîndu-și zilele cu citirea gazetelor cinstite care mai puteau să ajungă în Algeria, sau jucîndu-se cu amorașul de șaptezeci și cinci de centimetri.

Într-o dimineață, cam pe la cinci și jumătate, se auziră bătăi furioase în ușa din față și la ferestrele biroului și sufrageriei, care dădea spre o mică terasă către stradă. Said își puse în grabă un halat și coborî cu tată-său în coridorul de la parter.

Domnul Belhasen deschise. Trei polițiști intrară. Alții așteptau într-un camion. Dînd cu ochii de Said, unul dintr-inșii zise : „Asta e !” Cel care părea să fie mai-marele lor vorbi cu un glas nepăsător, pe jumătate adormit:

- Buzid Belhasen, te rog să mă urmezi !

Doi polițiști îl și încadrară pe Said, care, foarte liniștit, le puse sub ochi hîrțile de identitate. Ce-i drept, pentru doi frați care nu erau gemeni, asemănarea sa cu Buzid era izbitoare. Comisarul bombăni :

- Sper că nu-i semeni decît la înfățișare.

Said nu răspunse. Celălalt, arătîndu-se zorît s-o sfîrșească, întrebă pe un ton morocănos, străbătut și de o nerăbdare profesională :

- Unde e ?
- Habar n-am și aș dori să știu și eu unde e, vorbi tatăl.
- Te sfătuiesc să nu glumești.

Cît era de scund, domnul Belhasen își înălță capul și, privind pe comisar drept în ochi, rosti rar, apăsînd pe fiecare cuvînt, cu glasul pe care Said i-l cunoștea bine pentru că îi fusese elev :

- Domnilor, sînt mai bine de patruzeci de ani de cînd am încetat -să mai glumesc : din ziua în care o lăsai pe asta la Verdun.

„Asta” era mineca goală a pijamalei. Comisarul o lăsă încurcată. întocmi numaidecît un proces-verbal constatînd absența lui Buzid. Domnul Belhasen îl citi cu luare-aminte înainte de a iscali.

Plecară cu coada între picioare. însoțindu-i pe polițiști spre ieșire, Said avu vreme să zărească în camionul luminat de becul din coridor pe agentul de poliție musulman fost elev al tatălui său și care încerca să se ascundă în fundul mașinii.

Numai fumătorii înverșunați simt că le vine greață cînd se crapă de ziua.

în aceeași zi, către
ceasurile
unsprezece, pe
cînd se întorcea
din piață, domnul
Belhasen întîlni
poștașul, care îi
strigă : „Am ceva
pentru dumneata"

.De la revărsatul zorilor ninge ; cei doi bărbați se
adăpostiră sub porticul unui liceu franco-
musulman în susul străzii Forcioli. Vîntul urla :
Ninge cu fulgi mari, și stratul de zăpadă atîngea
pe puțin douăzeci de centimetri. De obicei, din
locul acesta vedeai tot orașul. Azi însă nu se
vedea nimic. Poștașul era un om rotofei și vesel.
Nu vorbea despre vremea urîdă. îi spuse doar
domnului Belhasen : - N-au pus mina pe fiu-tău...
Aflase și dînsul. Edison trebuie să fi fost arab.
Domnul Belhasen viri în buzunar o gazetă, *Școala
liberatoare*, și un plic. îndată ce bătaia vîntului se

mai potoli, își văzu de drum. Poștaşul îi strînsese mina cu putere.

Pe o foaie de caiet școlăresc Buzid zicea : „Mă simt foarte bine. Fiți fără grijă. Acum sau mai târziu asta trebuia să se întâmple. Pentru mine, ca și pentru ceilalți. Zuliha să nu mănînce prea multe bomboane, fieașelul ei e obosit. Sint mulțumit, sint foarte mulțumit. Ardeți scrisoarea...”

Un punct, și atât. Un punct, și asta e tot... Apoi urmează puncte, puncte... Dar Buzid spusese : „Sint mulțumit. Sint foarte mulțumit.”

Scrisoarea avea ștampila poștei din X... ^

Sub jocul ștregăresc al fulgilor de zăpadă care se distrau încercîndu-și talentul, bătrînul Belhasen zîmbea.

Și în ziua aceea Zuliha mîncă iar multe bomboane, Și nici în ziua aceea Zuliha nu avu dureri de ficat. Și ziua aceea nu se chema nici luni, nici joi, nici duminică.

Căci ziua aceea se chema Buzid.

Șerif, cumnatul lui Said, stimabilul șef al serviciului Contribuțiunilor directe, om chibzuit și întotdeauna ras cu perdaf, era în amiaza asta tare încruntat. Fața lui, rotundă, cu ochi mici înfundați sub fruntea lată și lucioasă, părea a unui băiețaș pe care învățătorul l-a monstrat cumplit în fața întregii clase. Abia dacă îmbucă ceva și nu scoase o vorbă cît ținu prinzul. Nevastă-sa, Leila, nu-l întrebă nimic, absorbită ea însăși de propriile-i gînduri. Întorcîndu-se din piață, tatăl ei se abătuse pe la dinșii și-o pusese la curent cu dispariția lui Buzid, fără însă a-i pomeni de scrisoarea pe care poștaşul avea să i-o înmîneze abia pe la amiază.

Leila îi vorbi deci lui Șerif despre vizita domnului Belhasen, iar bărbatu-său, auzind că Buzid dispăruse, nu găsi decât să repete :

**- Era de prevăzut !
Era de prevăzut !
Nu vom avea
niciodată pace**

!Despre ce pace vorbea acest cumsecade Șerif ? Despre pacea care domnea trei ore dimineața și trei ore după amiază în biroul simpatic al cărui personal -subaltern se arăta încântat că Șerif avea baccalaureatul, că vorbea francezește fără accent străin și că își „scotea” nevasta prin baruri ? Despre ce pace vorbea dînsul și după ce fel de pace poți jindui cînd, într-o dimineață cu zăpadă, aflî că cumnatul tău nu s-a dus la lucru, și polițiștii au venit isă-l caute acasă ? Despre ce pace poate într-adevăr vorbi acest de treabă Șerif, om fericit, om ajuns, „un arab cum nu-s ceilalți”, rănit în bătălia de la Cassino, decorat cu Medalia Militară, proprietarul unei scipitoare mașini „Frégate” și soțul unei femei drăguțe, cumințe și de neam bun, ceea ce de fapt nu strică ? Și ce lucru vrednic de plîns prevăzuse simpaticul Șerif că se va întîmpla ? S-a dus vremea cînd, îndată ce bătea ora douăsprezece, se ducea să ia aperitivul cu colegii la barul care îi aștepta cu tăvile sale de

*kemias*¹. S-a dus bucuria de a trage din țigară, așezându-te la volan și cău- tind fără grabă cheia de con-tact pentru ca toate privirile de la ferestrele dimprejur să-ți admire profilul. De altminteri, la ce bun să ai azi un automobil ? Șoselele nu te mai poartă în excursii duminicale. Un castel de visuri i se prăbușea deodată. Nu înseamnă totuși că o duci ca-n rai fiindcă îți iei aperitivul, fumezi o țigară și vezi un film bun sim-bătă seara. Nu înseamnă că o duci ca-n rai fiindcă bagi de seamă că o secretară nu e de loc urită, fiindcă îți petreci vacanțele în Haute-Savoie² și fiindcă nu împărtășești calvarul unui popor întreg. Șerif însă, berber adevărat, al cărui tată, ca și tatăl tatălui său, nu cunoscuseră alte locuri afară de valea Sumam, Șerif însă, care obținuse certificatul de studii pentru „indigeni”, care trăsesse la sorți în ziua recrutării, care făcuse războiul cu grad de ofițer după un stagiul la Școala de ofițeri de rezervă de la Cherchell, Șerif însă, „indigenul” căruia la liceu i se zicea „Mimi”, stai și te-ntrebi : de ce Șerif, micul berber care hoinărise pe sub măslinii și smochinii din Kabylia, devenise un mic burghez franțuz. Crezuse despre kabyli că nu seamănă cu arabii. Crezuse că Parisul e capitala lumii. Crezuse că bălăriile au să năpădească Piața Palatului guvernamental de îndată ce Algeria își va fi cucerit independența. Repetase și dînsul împreună cu toți oamenii de treabă pe care cascheta lui moș Bu- geaud³ nu i-a ferit de insolația colonialistă : „Ne lipsesc tehnicieni !”

1 Gustări : ridichi, măsline, sardele etc. (n. a.).

Crezuse că e îndatorat pînă-n gît stăpînilor. Nu era un om rău. Era în același timp o absurditate, un paradox și un anacronism. Pe înecați îi depășesc elementele. Pe cei de teapa lui Șerif îi înecă evenimentele. Vine o zi cînd istoria bate la ușa unora ca Șerif. Și pentru că bate cam târîșor, cei de teapa lui Șerif spun că face tărăboi. Asta însă nu era decît muzică, nimic altceva. De cîte ori Buzid nu-i repetase cumnatului său :

**- Faci rău că nu
mergi în pas cu
vremea**

.Dar într-o lume care se clatină, oricine își închipuie că știe să danseze.
 Firește, prinzul fu cam posomorit. Leila aduse cafeaua și se îmbracă pentru a ieși. Se ducea s-o vadă pe maică-sa, Șerif spuse că bine face și, dintr-una într-alta, i se plînsse :
 - Păcătoasă treabă, orice ai zice... Mai adineauri un băiat, să tot fi avut optsprezece ani, îmi ceru să sting țigara pe care o aprinsesem. ¹ Vorbea politicoș, ce-i drept, foarte politicoș, dar oricum, păcătoasă treabă...
 Leila nu răspunse și, zicîndu-i la revedere, ieși. Șerif rămase singur. Nu-i spusese nevastă-și toate motivele necazurilor sale. Aprinse o țigară. Uf !
 Aici barem se poate fuma în voie !
 66
 5*
 E drept că și pentru dînsul dimineața fusese foarte importantă.
 * * *
 Pe la ceasurile nouă, de cum se deschiseseră birourile, Șerif intrase ca de obicei să mai schimbe o vorbuliță cu domnul Rolland, șeful serviciului și prietenul său. Intrase tocmai în clipa cînd acesta zicea :
 - Înainte de a se atinge de un singur fir de păr din capul meu, voi culca la pămînt trei sau patru...
 Trebuie să recunoaștem că trei sau patru arabi pentru un singur fir de păr e cam mult. Colonia-lismul n-a avut niciodată simțul proporțiilor.
 Binețele cu care cei din birou răspunseră la binețele lui Șerif fură reci ca ninsoarea ce se

2 ^ Departament în Franța.
 1 Aluzie la boicotul tutunului, organizat de algerieni în anii

pornise iar. Dar vorba lor nu avea liniștea mîndră a zăpezii. Văzînd că Șerif aprinsese o țigară, domnul Rol- land întrebă cu prefăcută nepăsare :
- Nu ți-e teamă că-ți vor tăia o ureche ? în cuvintele acestea nu se simțea totuși nici glumă, nici bunăvoință.
Șerif n-a răspuns, nu știa ce să răspundă. Istoria bătea la ușa lui. Istoria, deghizată în dimineața aceea în domnul Rolland. Un domn Rolland cu care luase atîtea aperitive, un domn Rolland căruia îi plăcea cuș-cușul gătit de Leila, un domn Rolland mărunțel și bocciu, așezat la largul său pe armătura legilor excepționale. Un domn Rolland mărunțel și bocciu și care din ajun începuse a se fâli că a fost întiul voluntar de miliție al mahalalei sale. Un domn Rolland mărunțel și bocciu, membru al partidului socialist de dreapta. Un fost coleg, un fost prieten, un fost „frate” - ah, unde-s păhărelele băute împreună pînă mai ieri ?... Un fost bun francez, un fost francez care „nu-i ca ăilalți”, un fost părinte care ținea ca fică-sa Nicole să învețe araba, ca primă limbă la liceu, un fost „de-ai noștri” care își bătea joc de franțujii naționaliști, un fost din- tr-ăia de ziceau „eu mă am bine cu arabii”, un fost om foarte de treabă care își plătea *mukera*’ cu cițiva gologani mai mult decît vecinii și pe deasupra îi mai dăruia cîte un surtuc vechi pentru bār- batu-său... Un fost d-ăia care spune „eu mi-s al- gerian”.
Imagine a fățarnicilor de totdeauna.
Iar Șerif nu era pregătît pentru această întîlnire matinală cu Istoria, deghizată în domnul Rolland. Șerif n-a știut ce să răspundă nici cînd îl auzi că-i spune, cam pe la amiază :

1954—1955 (n. a.).

- Azi nu mai știi cu cine ai de-a face...

Dar dacă în dimineața aceea Istoria se
deghizase în domnul Rolland, el, domnul Rolland,
își pusese veșmintele sale adevărate. în ceasul de
alarmă nu mai umbla cu fofirică. Această clipă nu
se va mai sfârși niciodată, fiindcă Said are
memorie.

Ninge, ninge într-una. E ora treisprezece, abia ora
treisprezece. în rochia ei de lână groasă, Lucia e
foarte drăguță. Lucia pleacă mine. Mine va pă-
răsi Algeria. Dar de acum până mine sînt ceasuri,
și minute, și secunde ; și apoi, mai e toată veșnicia
pe care o furi infinitului. Se cunosc bine toate
aceste veacuri, toate aceste mii de milenii cînd
omul își zice : „Ei ! mine se vor ivi zorile”. Aceste
mii de milenii cînd te minți singur. Firește, mine
se vor ivi zorile. Soarele e un bătrîn maniac. Se
scoală în toate zilele cam la aceeași oră. Dar luna
nu se simchisește de el. Printr-una din acele înțe-
legeri fără cuvinte, ca în căsniciile dezamăgite,
soarele și luna au hotărît o dată pentru totdeauna
să-și serbeze fiecare, de unul singur, el nunta de
aur, și ea nunta de argint. Nu dorm împreună.
Orice s-ar întîmpla, clipa asta nu se va sfârși
niciodată, fiindcă Lucia pleacă mine.
Pînă mine, doamne ! Pînă mine... Numai nă-
păstuiții sînt deprinși să se mulțumească și cu o
pomană neînsemnată. Fiindcă numai ei sînt atît de
optimiști.

Timpul nu mai are frontiere.
Stop !
Timpul a încremenit.

Ceea ce nu are valoare decît în veșnicia sa va fi
cuprins în mica circumferință pe care o vor de-
scrie netulburat acele unui ceasornic.

Iar Said și Lucia sînt nemuritori ca niște copaci.

De azi pînă mîine mai putem vedea ce se întîmplă. Dar, în general, de poimîine începe orbirea. Lucia e foarte drăguță în rochia ei de lînă groasă. Și ninge, ninge într-una. Mîine Lucia va pleca. Mîine n-o să mai ningă. Nu trebuie risipită nici o clipă. îndrăgostiții sînt niște zgirciți. O secundă și cu o secundă nu fac două secunde, ci două sărutări. Dar trebuie să te rogi de fulgii de zăpadă să nu-și înceteze ninsoarea. Trebuie s-o îmbrățișezi ipe Lucia. Soba are buze roșii. O secundă și încă o secundă fac laolaltă o mie de ani de amintiri. Mîine nu va mai fi zăpadă albă, nu va irnai fi Albă-ca-zăpada. Dar, deocamdată, nimic nu s-a sfîrșit și totul stă să înceapă. Atîta vreme cît, într-o zi cu zăpadă, focul din sobă va vorbi despre păduri tainice și liniștite, atîta vreme cît o vrabie va veni pe un balcon să ciuguilească firimiturile de plîne, atîta vreme cît școlarii nu se vor mai uita la tablă rugîndu-se din toată inima ca la ieșirea din clasă să ningă mereu, atîta vreme cît o ușă închisă va >sta de pază unei himere friguroase, va exista întotdeauna într-un colț al universului un lup care se teme de o pușcă ocrotitoare, un coș care fumează și, mai cu iseaime, tăcerea cântecelor de la începutul începutului. Omul se găsește în fața naturii, vechea sa tovarășă. în ciuda Luciilor și a elicopterelor. Iarna, numai iarna are virtutea cîntecelor dinții. Desigur, mai e cerșetorul care se jălăcește în noroi și se roagă de trecători. Și-i este frig cerșetorului. E prea năpăstuit ca să mai fie amărât. Plînge de frig. Iarna e un dar al naturii. Frigul însă nu-i decît opera oamenilor. Și cerșetorul acesta, care umblă plimbîndu-și

jelania, ar fi cel dintâi gata să spună că zăpada e frumoasă dacă i-ar fi cald cînd bîntuie frigul. Congestiile pulmonare nu sînt o chestie de temperatură, ci o chestie de palton. Dacă natura a creat oile, oamenii sînt cei care țes lîna. Nu e nici o metafizică în suferința oamenilor.

Sakl gîndise cu glas tare. Lucia îl sîcîia :

- Vremea asta te face filozof ?
- Nu vremea, rîspunse el, alcoolul.

Said nu suferea alcoolul și nu-i plăcea băutura.
Nimic mai banal decât tristețea, în toate filmele, în
toate romanele, în toate ointelele de dor, un Said
bea când o Lucie îl părăsește. Ca să uite. Ca să
uite ce ? Unora ca Said rachiul nu le-a adus
niciodată uitarea. Ca să aibă curaj ? Paharul de
rom oferit condamnatului la moarte îl va face oare
să urce cu pași ,mai hotărâți, treptele eșafodului ?
Dar dacă osin- ditul nu obișnuiește să bea decât
lapte... Litra de trăscau, ca o sfichiuitură de bici
înainte de a porniOriunde aiurea e întotdeauna
departe, dragostea mea, e întotdeauna prea
departe. Unde ești, ce faci ? Pieptul tău cheamă
încetșor. Ce te vei face, orașul e negru. Te vei
duce să vezi piața, în dosul prefecturii ? Acolo
străzile se îmbulzesc ca și la Constantine. Totul e
vechi și totul trăiește. Oriunde aiurea e
întotdeauna departe, 'dragostea mea, e
întotdeauna prea departe. Dragostea mea, unde
ești, ce faci ? Pieptul tău cheamă încetșor. Ce-ai
să te faci în târgul acesta din Auvergne ?
Și mina lui Said vorbește cu mina Luciei. Și tnina
Luciei vorbește cu mina lui Said. Și gura lui Said
atinge micul țarm triumfiular. Și gura Luciei
sărută gura lui Said. Și cerul e dedesubt, și cerul
e deasupra, în itoate piețele lumii se vînd flori și
păsări.
Și Lucia era foarte drăguță fără rochia ei de lînă
groasă.
Trecu un veac.
Cupa de ceramică în chip de rîndunică, așezată
pe mîsuța cu picior firav de lîngă sobă, @e
rostogoli jois. zgîlțită de sărutări. Două
mandarine erau pe dușumea.
Și patru cîntece.
În toate piețele lumii sînt flori, fructe și păsări.

Cjazele ziceau : „...Teroriștii reușiră să dispară lăsând pe caldarâm doi morți. Forțele însărcinate cu menținerea ordinii nu au a deplunge nici o pierdere. Din nenorocire, în cursul schimbului de focuri, un glonte rătăcit a atins o tinără femeie, care a fost transportată în stare foarte gravă la o dinică din oraș, unde fu supusă numaidecît unei grele operații. Victima era în ajunul plecării sale spre Franța...” Gazetele ziceau...De n-ar fi dormit, Lucia ar fi putut să vadă, prin geamurile late ale ferestrelor, jos, jos de tot, sub arcada principală a marelui pod de piatră, moscheea de la Sidi-Rased înălțindu-și minaretul spre cerul deznălat, asemenea unui cap de păsărică. Era cald în cameră, prea cald, și o tăcere apăsătoare domnea în jurul clinicii. De pe creștele acoperite de zăpadă cenușie ale muntelui Gebel-Uah picla începuse deja să coboare asupra orașului. De dimineață vîntul nu mai contenea. Calitatea sa de medic îi îngăduise lui Robert să ajungă la căpătiul Luciei de îndată ce se sfîrși operația. Alaltăieri, după ce plecase de la Said, Lucia se dusese la o berărie din oraș pe care o aleseseră împreună, ea și Robert, pentru a-și lua rămas bun. Cam pe la șase și jumătate seara se despărțiră. Un Robert adînc tulburat. O Lucie fericită. O Lucie mulțumită ca zăpada din jur și care strîngea într-un buzunar al paltonului o mică mandarină aducătoare de noroc. Robert n- apucase să facă cinci sute de metri cînd Lucia se prăbuși în zăpada murdă, iar mica mandarină se rostogoli pe trotuar. Fructele au și ele memorie...
... Chemați-mi-l aici pe Said... Trebuie să mi-l chemați... De ce nu mi-l chemați pe Said ?

Erau singurele cuvinte pe care chirurgii și infirmierele le puteau auzi ori de câte ori Lucia ieșea din amorteală. Iar Robert măsura cât e de mare o dragoste care nu-i era sortită lui. Stătea acolo, sincer, împovărat de nenorocire. Neputincios și inutil. Dar clipa era prea gravă ca să se lăsa să poată gândi la ale lui. Ieși din cameră în vârful picioarelor și coborî la întâiul etaj, pentru a vorbi cu chirurgul care o operase pe Lucia. Doctorul se pronunță scurt și lămurit: „Nu mai poate să scape”.

Robert tot mai trăgea nădejde. Dar o speranță, o speranță, o dorință nu au în ele nimic științific. Chirurgul întrebă deodată :

- Cine-i acest Said pe care îl cheamă într-una? Trecură veacuri pînă să se înfiripe și să sosească răspunsul :

Un prieten al amîndorura. Un prieten al

amîndorura pe care ea îl iubea mult.

Robert își dădu seama numaidecît că folosise imperfectul. Lucia era oare de pe acum o viață încheiată ? îl întrebă pe medic dacă Said ar putea veni s-o vadă.

- Acum, de ce nu ?

Doctorul făcu un gest larg cu brațul. Această mîrînimie, această indulgență nu prevestesc niciodată ceva bun.

Robert plecă să-l caute pe Said. Și vîietul vîntului care te asurză...

Dar vîntul zicea : „Ai să omori, poveste mică. Ai să mori în zăpada murdărită. Și mîine zăpada va fi iar albă. Și mîine porumbița se va prefăce din nou în pasăre. Mîine mandarinelile vor cînta în livezile fericite. Mîine, poveste mică, iar vor dînțui cîntecele. Orașul cu inimă de piatră își va avea îndrăgostiții săi. Mîine, poveste mică, mică absurd-

tate, stranie prezentă a unui trandafir negru pe
zăpada albă, miine, imiine", zicea vîntul, care nu
crede în Dumnezeu...

Și drumeții care trec, și după-amiaza care trece, și
norii care trec, și casele care privesc cum trec
drumeții, și ochii stinși ai cerșetorului de pe podul
El-Kantara, și mașinile care se tot duc, cine știe
unde, și universul, pietricică zvirlită în minunatul
cimitir al mecanicii sale, și tot ce trăiește pe din
afară toate-s vînt, nimic decît vînt...

Universul, care nu se sinchisește...

Robert sună la locuința lui Said.

Nimeni.

Jos, în fața casei, mereu vîntul.

Și vîntul zicea : „Ai să mori, poveste mică, ai să
mori fără rozmarin, ai să mori...”

Robert gîndi că Said putea fi la părinții lui. Sări
într-un taxi, care porni în grabă mare. Roțile vor-
beau ca și vîntul.

Era o goană împotriva vîntului.

Nălucile nu cunosc ora stingerii și nu există per-
mis de liberă circulație pentru călătoria asta...

Mica poveste a plecat, s-a dus în țara zăpezilor și
a măslinilor.

Said nu pricepe moartea.

O privește pe Lucia.

„Nu-mi vine să plîng, își zice. Nu sînt nenorocit
deoarece sînt mirat. E o glumă, fără îndoială.
Mîna ta seamănă cu mîna ta. Gura ta e liniștită, s-
ar zice că mă auzi. E o glumă, fără îndoială.”

Robert a rămas în picioare lingă ușa, Said la
piciorul patului.

O naivă și sublimă gardă de onoare.

Moartea e dulce ca o mandarină.

Eram floarea, eram fructul, deveneam legendă.

Lucia a murit, Said, mă înțelegeți, Lucia a murit !

Dar Said nu înțelege, dar Said nu aude. Lucia a murit, împreună cu mâinile ei, care îți pieptăneau părul. A murit, împreună cu mâinile ei, care înfățișau lumina.

Said e îndrăgostit,
deci ros de
îndoială

.Cuvinte fără șir îi trec prin minte. Dar eu sînt
bunul Dumnezeu ! Sărăcuț de tine, tu nu ești
bunul Dumnezeu !
Așadar, am pierdut cheia micului tren automat ?
Uitat-am să umplu știloul ? Pierdut-am cutia mea
de chibrituri ?
Tu nu ești bunul Dumnezeu.
întoarce resortul micului tren automat. Trenul va
pleca fără Lucia. Vezi de-ți umple știloul ca să poți
scrie : Aici odihnește. Vezi de găsește un chibrit,
lumina va fi orfană, și doi licurici îți vor dansa în
amintire....
Îmbrățișindu-te totuși, mușcîndu-ți mîna, zicîndu-ți
dă-i zor, se face tîrziu....
Totuși, nici un totuși !
Lucia a murit.
Istoria are erorile ei. Lucia, mic refren pe care
vîntul îl știa pe idinafară....
Să trăiești fie ce-o fi, să te așezi la gura
sobei cînd lemnele s-au isprăvit... Și apoi să taci.
Nu mori dintr-un alean de dragoste care trăiește
prin tine.
Lucia a murit, dar doi și cu doi fac mereu patru. În
dimineața aceea, cam pe la ceasurile zece, Said se
duce să-și vadă părinții. Pe strada For- cioli un
hamal căra în spinare, opintindu-se din răsputeri,
un sac de grîu prins de fruntea lui eu două funii
care îi tăiau turbanul ponosit. Sacul era mai mare
decît hamalul. în răstimpuri, omul scotea un
strigăt care nu mai avea nimic omenesc. O făcea
ca să mai răsufle ? Ca să-și verse necazul ? Era în
același timp un horcăt și un răcnet. Țipătul

acesta neomenesc părea un blestem. Nenorocitul își spunea păsul tribunalului fără inimă al unei dimineți luminoase. În urma lui venea un mozabit¹ burduhănos de nu încăpea în piele, cu privirea pierdută și fălci care îi atârnavă ghiftuite ca ale unui bulldog sătul, cu buzele agitate parcă de un tic sau o rugăciune. La un moment dat, omul se clătină sub greutatea poverii. Said se aștepta să-l vadă pră- bușindu-se în mijlocul străzii. Da de unde ! Blestematul își redobîndi echilibrul și răsuci încet capul să măsoare calea străbătută. Apoi, cu aceleași strigăte neomenești, își văzu de drum. Ducea năpasta în spate. Inspăimîntător paradox, drăcească alchimie a cuvintelor : griul trăgea greu ca destinul. Griul, vrăjitorie a naturii și izbindă a oamenilor, griul scobea această frunte și acest pîntece de osîndit. Și, cu năpasta în spate, osînditul mergea înainte ca o vită, devenind el însuși o năpastă. Mergea pentru un pic de griu, pentru un piculeț de griu. Said gîndi că și dînsul e aidoma acestui hamal... Aceeași era și coasta pe care urcau. Și totuși... O jumătate de chintal de griu trage oare dt o tonă de tristețe ? Lucia, un sac de griu... Să mergi înainte, să mergi mereu, să mergi fie ce-o fi... Și să-ți duci sacul de griu, blestematul sac de griu, binecuvîntatul sac de griu, griu care smulge hamalilor aceste strigăte neomenești. Griul, acest vultur prădălnic, acest cancer care roade viața lor, fusese un cîntec în luna mai. Said umblase prin lanuri acoperite de grîne, care se leagănă în valsuri cînd vîntul își aduce aminte de flautele-i

măiestre. Aceste grâne mlădioase care fac
plecăciuni pline de grație și renasc ca niște valuri
însulate !

Grânele care smulg strigăte neomenite.
Totuși, dimineața era tare luminoasă. Dar, în
realitate, nu se mai vedea pe-aco'lo nici urmă de
grâu, cum nu se mai vedea urmă de Lucia.

Hamalul va ajunge
pe creasta
dealului. Mîine îl
va aștepta alt deal,
alt sac de grâu, sau
vreun sac
oarecare
împovărîndu-i
spinarea, greu ca

o năpastă. Și
mîine din nou va
ajunge pe creasta
dealului. Mîine, și
cîți alți mîine vor
mai fi, el va scoate
iarăși din pieptu-i
aceste strigăte
neomenești. Mîine
și în toate celelalte
zile strigătele lui

se vor pierde în înaltul cerului

.Astfel, la marginea de miazăzi a Saharei poți vedea cum se mai chinuiesc caravanele. Poți vedea mișcările mecanice ale cămilelor încovoiindu-se sub povara lor. Le poți vedea umbletul măsurat, domol, veșnic. Ca un resort misterios, rezistența lor e încordată la maximum. Citeodată vreuna dintre ele se prăbușește, sleită, doborâtă. Tuaregii îi iau atunci povara din spinare, împărțind-o cămilelor care nu s-au prăbușit încă. Și animalul doborât își plimbă pentru ultima oară ochii, cu o deznădejde liniștită, peste întinsul nesfârșit al acestui infern de nisipuri și pietre negre. Ochii lui nu spun suferința, nu se plîng, nu învinuiesc pe nimeni. Poți citi în ei mirarea cumplită a destinelor acceptate prin tradiție, consimțite o dată pentru totdeauna. Dindu-și seama de paguba suferită, cămilarul își trece pentru o ultimă oară mina peste coastele sfrijite care abia mai zvîcnesc, apoi dă fuga numai decît să-și ia locul în caravană, fără să-și întoarcă barem capul, fără să arunce o ultimă privire spre tovarășul cu care bătuse atîtea drumuri de apocalips. Și, una cîte una, cămilele trec nepăsătoare, fără nici o părere de rău pe dinaintea surorii lor. Afla-vom vreodată întrebările pe care și le pune o cămilă în clipa morții ? Sahara nu e limbută. Și apoi, de cînd lumea, vitele

de povară au ales înțelepciunea fatalistă a tăcerii.
Se spune că, în clipa cînd își dă sufletul, cămila -
această corabie a deșertului - mai dă un ultim țî-
păt. E oare țîpătul tragic al vaporului naufragiat
care dă pentru ultima oară glas sirenelor ? Sau e
poate o chemare adresată lumii și oamenilor ?
Și hamalul care urcă strada Forcioli și scoate din
cînd în cînd strigăte neomenești nu e oare bles-
tematul care moare în fiecă clipă în nemărginita
Șahară, pe care o duc în spinare ?...

* *

Iar mîine, sau mai tîrziu, caravana va vedea oaza.
Cămilele au să-și astîmpere setea cu apa lacurilor
din oaze, sau a Marelui Fluviu. Vor fi lăsate să se
odihnească pînă va trece vremea dragostei și-a
pășunatului. Apoi, pornind îndărăt, după patru
sau cinci luni, caravana va urma același drum, va
trece iar pe unde mai trecuse, fără a simți nevoia
să se depărteze cît de cît pentru a nu da peste
rămășițele vreunei dîntre cămilele ei, mîncate de
vînt și de fiare.

Iar mîine, sau mai tîrziu, o altă cămilă, o altă
caravană...

Ceea ce îl deosebea pe Said de cumnatul
său nu era obișnuința fericirii. Pentru Șerif, feri-
cirea se afla în toate cîte le pierduse : viața
tîhnită, o călătorie în Franța la fiecare doi ani,
luările de poziție care nu angajează la nimic și
flecăreala dulceagă cu sos umanist. Ideile Stării a

Treia¹ de la 1789 aveau un urmaş direct în acest
berber bacalaureat al unui liceu de mîna întâi.
Căci, în mai puțin decît viața unei generații, s-a
îrit în Algeria un soi de oameni necunoscut aiurea
: bacalaureații liceelor de mîna întâi. în această
luntre bătută de furtunile istoriei există locuri de
clasa întâi și a doua.

Șerif era drăguț ca
un discurs de 14

Iulie¹ al unui republican dinainte de război

.Nu se îndoaia o singură clipă că toți oamenii sînt frați și era încredințat că dacă toți oamenii din lume ar vrea să-și dea mina etc., etc. ... Cînd vorbea, se arăta convins de ceea ce spunea, dar băga de seamă numaidecît că era singurul care împărtășea această convingere. Niciodată nu se va repeta îndeajuns adevărul evident își înspăimîntător că frazele sînt făcute din cuvinte. Frumoase fraze spilcuite, scoase ea din cutie. Fraze scrobite. Fraze în pantofi lustruiți. Fraze care-și dau cu roșu de buze. Fraze de țî se zburlește părul cînd le auzi. Fraze care-ți poruncesc să iei poziția de drepti, fraze cu strigăte de ura, cu trîncănele și cu gogoșele. Mai întîi, frazele acestea sînt niște suvoaie. Sînt lirice, vin alandala. Spumegă. Se îmbulzesc unele peste altele. în ecoul lor răsună mînia și onoarea. Suvoiul numit libertate duce la vale pietricelele pe care le însuflețește în larva glorioasă a bolovanilor îngrămădiți pentru ultima baricadă. Suvoiul mărînimos face acum să se învîrtească roata morii : și dă-i încoace, și dă-i pe dincolo, pe urmă ține-te și iar dă-i și dă-i. Și ce ai vrea să povestească o moară, ce poveste care să nu fi fost spusă mai

înainte ? Dar șuvoiul pornește iar. Mai puțin vje-
lios. Morarul își vinde bine făina. Din cînd în cînd
șuvoiul își aduce aminte că venea din munți. I-e
lehamite ! Căderea l-a obosit. O dată pe an, cînd
zăpezile plîng, frumosul neobrăzat își regăsește
bărbăția, convins că zăpada varsă lacrimi de dorul
lui. Uită însă foarte repede că venea din munți.
Acum își află o joacă desfătînd pe un pescar venit
în excursie la sfîrșit de săptămînă. Șuvoiul ajuns
la șes capătă apucături de cîntău politic și își
trădează comorile aduse de sus, dînd păstrăvul
pescarului duminical. De aici încolo nu-i mai poți
încredința nimic. Și de-aici încolo îl poți trece la
vad. Apoi, într-o zi se lățește, se întinde, se
refugiază în abstract și se înecă în giria
simpatică a ideilor generale. E ceasul păhărelului
de lichior de după masă. Șuvoiul face pipi.
Mama lui Said nu îndrăzni să intre și dînsa în
vorbă. Ținea mult la ginere-său, dar, știîndu-l su-
părăcios, se iferi să-i dea dreptate lui Said, care
tocmai spusese :
- Te înșeli, dandanaua asta nu se va sfîrși așa de
repede...
Șerif rămînea sceptic. Și poate că, judecînd un
astfel de scepticism, poți pricepe ceea ce-i mai
vrednic de luat în seamă în acest cutremur al pămîntului
și al oamenilor, care începe într-una din
zilele lui noiembrie 1954. A tăgădui evidența în-
seamnă a-ți prelungi visul și a voi să-ți păstrezi cu
orice preț netulburata fericire. Orice lumină își
are umbrele ei. Șerif era o umbră. Dar el se
instalase în confortul înjositor al obișnuinței. Se

obisnuise cu Algeria celor trei departamente franceze. Nu cunoscuse niciodată suferința. Istoria îl neliniștea, îl necăjea ca o aventură. întotdeauna au existat cuvinte pe care nu ne încumetăm să le rostim sau să le așternem pe hirtie. Un soi de sfială ne împiedică. Teamă că am putea greși ne închide gura și ne înțepenește mina. Cuvântul trădător, de pildă. Unde începe și unde sfârșește trădarea ? În solidaritatea pe care o refuzi poporului tău aflat în război ? În colaborarea pe care o oferi vrăjmașului ? Sau poate că trădarea e mai vicleană și deci se poate strecura cu mai mare perfidie în mintea noastră ? Este oare trădarea o lipsă de curaj, un sabotaj conștient și premeditat, sau e numai îndoiala, acea îndoială răutăcioasă, bicsnică, încăpăținată, rezistentă ca o pată de rugină, ca un refuz ? A trăda înseamnă a te îndoi de adevărul celorlalți. Said stăruie :

- Firește, tu nu te așteptai la așa ceva. Nu te așteptai că într-o zi va fi pusă iar în discuție atotputernicia zeilor...

Glasul său nu- arăta nici entuziasm, nici amărăciune, nici aprobare, nici tăgadă.

Nu făcea decît să constate. O jfrază îi umbla de colo-colo prin cap, ca o fișie din flacăra lămpii în căutarea unui lucru pe care să-l lumineze : istoria nu are inimă. Nu îndrăzni s-o rostească cu glas tare, fiindcă era convins că Șerif n-are s-o priceapă și va găsi în ea un motiv mai mult să regrete războiul acesta.

Pe genunchii bunicii Zuliha moțăia

.Said o privi pe măică-sa. Nu fusese niciodată așa de frumoasă. Ochii ei negri și mângietori urmăreau o privire sfioasă și plăpindă ca o floare de portocal. Obrajii ușor scobiți se lăsau pe o gură care păstra un veșnic suris, acel suris imperceptibil al timizilor și al oamenilor de inimă. Fruntea-i mică și dreaptă nu avea nici o zbîrcitură. Fotografii de ale ei povesteau că fusese o fetișcană zgloble, drăguță, foarte drăguță. Mamă și bunică, era frumoasă, frumoasă printr-o prezență care nu impune, ci, dimpotrivă, se închide în tăcere și în contemplație. Firele albe care scăpaseră nevopsite o întinereau și mai mult. Doar minile îi trădau vîrsta. Nu viitorul îl poți citi privind o mină.

- De altfel, vorbim ca să nu spunem nimic. Ce n-aș da să mai fiu în locul ei, spuse Said arătînd spre nepoată-sa, care își răsucea în somn șuvițele pe degetuțul ei de fildeș. După spusele bunicii Buzid făcea la fel cînd era mic.
Auzind numele cumnatului său, Șerif rosti cu o mutră jalnică :
- Bietul Buzid !

Un suspin în stare să zdruncine o lege-cadru

'pornită să potolească lucrurile sună ca un
clopotel în pieptul lui Said.
- De ce „bietul” ? întrebă Said cu glas atît de
tare, încît trezi fetița.
Zuliha începu să plîngă. Copilașii plîng întot-
deauna cînd sînt treziți din somn. Curios lucru ! Și
întotdeauna ai impresia că i-ai smuls vreunui vis
binefăcător care le aduce pacea pe frunte și le
înflorește un surîs pe gura adormită - unul dintre
acele surîsuri care, cu siguranță, nu este adresat
oamenilor...
Șerif își caută cuvintele :
- Frate-tău era prea sincer. Nu știa să se
poarte. Prea își dădea pe față ideile. Și i-am spus-
o de-atîtea ori...
Poftim ! Șuvoiul devenea profet. Făcea iar pipi.
Said socoti că era mai bine s-o lase încurcată. Nu
se aflau pe aceeași lungime de undă. Șuvoiul vin-
dea păstrăvi și sfaturi pe preț de chilipir.
Zuliha uitase de ingerii din vis ; își bea laptele.
Istorieea între două sorbituri o mulțime de povești
încilcite, fără șir și fără înțeles. Era însă o muzică.
Fadila, nevasta lui Buzid, care fusese pe la părinții
Malikâi, intră însoțită de aceasta din urmă. Dînd
cu ochii de Said, o impresionă asemănarea cu
bărbatu-său și nu-și putu stăpîni un fel de bucurie
amară. Dar privirea ei de mioapă nu trăda nimic.
Said băgă de seamă că cumnată-sa nu-și mai
dădea cu roșu pe obraz. Cît despre Malika, ca îl
întrebă doar atît :
- Dar tu, ce mai faci ?

Simțea cum i se poticnesc în gură cele câteva cuvinte. Said nu îndrăzni s-o privească în față. Se simțea stinjenit pentru că ea îi mărturisise într-o zi:

- Te iubesc de când eram mică de tot. Zarzărul din mijlocul grădinii nu supraviețuise ultimului îngheț. Bietul bătrîn ! Avea peste treizeci de ani. Nimeni nu-l sădise, nimeni nu-l îngrijise. Crescuse în mijlocul copiilor, care îi furau fructele încă verzi și îi îndoiseră și vlăguiseră crengile, tot legînd de ele frîghiile vreunui scrînciob improvizat. Trîntit la pămînt, strâmb și răvășit, așa cum îl dobo- rise vijelia, părea o paieță dezarticulată. Tristețea de a-l vedea mort își afla o mîngiere în faptul că ani de-a rândul ascunsese ochilor peisajul de dincolo de el. Acum, de pe terasă și de la ferestrele întîiu- lui etaj, vedea tot orașul, pînă la lanțurile de dealuri care, spre apus, lăssau să se strecoare șoseaua ce duce la Setif. Said își pusese niste pantaloni vechi și un surtuc la fel și, îmboldit de acea rîvnă a oamenilor care fac o treabă ce nu ține de meseria lor, tăia cu ferăstrăul pomul doborît. Truda asta îl absorbea. Gîndul îi era doar la ferăstrăul care tăia. Spre fundul grădinii, în cotețul construit de Buzid, orătămile ațîțate de zgomotul ferăstrăului se porniră pe o trîncăneală de piață mediteraneană. Pe alei, zăpada strînsă în grămezi nu dispăruse încă. Aerul era uscat și înviorător. Pe cer șuierau avioane cu reacție. Șerif veni după Said în grădină. Acesta -simți că cumnatu-său voia să-i vorbească și așteptă, fără

să-și întrerupă treaba. Șerif stătea acolo nemișcat, parcă stînjinit, prins de acea sfilă neașteptată pe care o au uneori cei mai în vîrstă cînd e să-și deschidă inima față de unii mai tineri ca dinșii.

- Voiam să-ți spun...

Vocea era gravă. Lui Said nu-i plăceau lucrurile grave și solemne. Să fi fost din pudoare ? Deși pare straniu, suportăm mai lesne confidențele unui străin. Said propuse :

- Să mergem în spălătoria cea nouă...

Ceea ce numeau „spălătoria cea nouă” nu era o încăpere în care se spălau rufele, ci o căsuță căreia dintotdeauna copiii îi spusese rășă. Erau îngrămădite acolo lemne de foc și o sumedenie de lucruri inutile și ruginite pe care le păstrau totuși : un cadru vechi de bicicletă, o roată de roabă, unelte stricate, o rablă de căruț pentru copii, un ceaun cu fundul spart etc. Mama lui Said ținea să le păstreze pe toate. Nu că s-ar fi gîndit cît de cît să tragă vreun folos din acest tîlmeș~balmeș. Dar le păstra tocmai fiindcă acel cadru de bicicletă era tot ce rămăsese din prima bicicletă a lui Buzid, tocmai fiindcă ceaunul spart aparținuse Leilei, cînd, copil încă, voia să facă plăcintă ca maică-sa, tocmai fiindcă cu această roată de roabă se jucase Said și tocmai fiindcă în orice casă care a plîns și a surîs există un loc ciudat și fabulos, un loc inutil și sfînt, semănînd a muzeu, un muzeu plin de bunătate naivă, pe care amintirea și pinzele de păianjen îl feresc de orice atingere străină...

- Aici veneam să fumez pe ascuns primele țigări, ca să nu mă simtă tata, zise Said.
Șerif nu răspunse. Se vedea bine că mintea îi era la altceva decât la primele țigări fumate de cumnatu-său.
Said se așeză pe un cufăr vechi de o sută de ani.
Cît despre Șerif, acesta găsi că-i mai bine să șadă cu spatele rezemat de perete, sub un raft pe care se înșirau niște jerpelituri de cărți mîncate de șoareci și o cască de soldat italian adusă de Buzid din războiul din Tunisia.
În acest muzeu al familiei Belhasen, printre jucăriile copilăriei și rămășițele unei adolescențe, în mijlocul colbului și al amintirilor încredințate arhivelor timpului, Șerif povesti o lungă istorie :
- Soră-ta nu mai vorbește cu mine...
În istoria asta era vorba de o plecare spre Franța, de un refuz al Leilei de a pleca într-acolo, de situația care devenise de neîndurat.
Said se feri să pună întrebări, sau să-l întrerupă.
- ...Nu vrea să vină cu mine. Aici nu mai e nimic de făcut. I-am explicat că am destule note bune în fișa mea de serviciu ca să pot obține mutarea. Acolo, barem, am putea trăi în tihnă...
„Acolo” era Franța.
„Aici” era altundeva.
Said asculta. Așa și așa. Un pic. Abia-abia.
Și celălalt urmindu-și tînguirea :
- „Asta nu mai e trai... Și, pe de altă parte, soră-ta mi-e dragă.”
Nici acum Said nu răspunse nimic. Se uita la vechiturile acelea care îi înveseliseră copilăria :

roata de roabă, cadrul de bicicletă, casca soldă-
leşcă...
- Mi-e ruşine să ți-o spun, dar o iubesc pe so-
ră-ta.
Şi mereu refrenul : nu, asta nu mai e trai... Cred şi
eu !...
Said suridea, un suris pentru el însuşi, pentru
ceaunul spart, pentru roata de roabă, pentru toate
aceste lucruri care îl legau de soră-sa şi de Buzid,
toate aceste lucruri care, în ochii lui Şerif, nu erau
decît gunoaie şi vechituri. Said era multumit că
soră-sa refuza să plece. În orice plecare va fi în-
totdeauna ceva care seamănă a fugă, care
seamănă a dezertare. Iar Leila, prin refuzul ei de
a pleca, îşi arăta dragostea oarecum fizică pentru
această veche roată de roabă, pentru acest ceaun
spart, pentru aceste cărţi jerpelite. Răminea
credincioasă ceasurilor luminoase străbătute de
risete şi de albine. Răminea credincioasă acelei
sfoase zile de noiembrie care se ivise într-o
dimineată frumoasă peste ţara algeriană. Era
credincioasă acestor păianjeni, santinele ale
dragostei şi tăcerii. Ea era de o seamă cu ceilalţi.
Răminea alături de ceilalţi. Said se simţi năpădit
de-o nemărginită recunoştinţă, de o stranie
mindrie. Numai şobolanii părăsesc corabia. Dar
de pe corabia căreia zorile îi fac un chenar de aur
norii n-au gonit niciodată pe tinerii marinari.
Şi ce să-i răspunzi unui Şerif ? Ce să-i spui ca să
poată pricepe ? Nu vorbeau aceeaşi limbă. Pentru
dinsul, orice i-ar spune, n-ar fi decît cuvinte, doar
nişte cuvinte. Să-i zică :

- Nevastă-ta are dreptate.
Să-i zică :
- E o prostie să mori așa de departe de mor-
mîntul tău.
Să-i zică :

Sărmane prieten,
tu ești asemenea
zarzărului ce se
zărește prin
gemulețul
spălătoriei. Ești
mort. Dar pe cînd
copacul a ajuns
lemn de foc la
sfîrșitul iernii, tu

te osîndeşti la o
toamnă veşnică,
acum, cînd mijeşte
primăvara.
Zarzărul şi-a dat
roadele. A legănat
copiii pe crengile
lui. A auzit rîsete
şi cîntece. Acum
va da lemne de
foc. Vatra are să
vorbească. La

iarna viitoare
flăcările amintirii
vor ieși din seva
lui uscată. într-un
fel, zarzărul și-a
împlinit rostul.
Dar tu, Șerif,
sărmane prieten,
tu, bietul de tine,
la ce vei fi fost bun
dacă la cel dintâi
vîrtej te smulge

vîntul ca pe o
frunză uscată de
la care nu ai
împrumutat nici
plăpînda
melancolie, nici
speranța ce va
continua să pîlpîie
în ea ? Ai să pleci
în țara unde
„oamenii visează

cu capu-n- fundat
în perne"

.Da, toamna veșnică. Acest vechi cadru de bicicletă, această roată de roabă, acești păianjeni care Țes amintirea, acest ulcior, odinioară cu untdelemn și acest talmeș-balmeș al inimii și al minții, toate aceste comori pentru Ținci și pentru oameni Ție nu-Ți spun nimic.

Și ce i-ar fi putut spune Said cumnatului său de vreme ce Șerif nu înȚelega graiul zarzărilor, al păianjenilor și al vechilor cadre de bicicletă ?Era într-o duminică. Peste drum de cimitir, stadionul municipal trosnea sub ropotele de aplauze și strigătele de incurajare adresate jucătorilor. Copacii păreau să aplaude și ei isprăvile pașnicilor luptători. Și larma bucuriei, larma atleȚilor, larma publicului răzbeau pînă la mormintele cimitirului din Aix-en-Provence. Cerul era albastru ca într-un desen de Cézanne ¹.

1 Adică ideile burgheziei din timpul RevoluȚiei Franceze.

1 ■ Aniversarea căderii Bastillei, sărbătoarea naȚională a FranȚei. ■

1 Legea de organizare a Algeriei, impusă de colonialișȚi pentru a prelungi stăpînirea franceză.

1 Pictor francez (1839—1906).

Said găsi îndată mormântul Luciei. Se vedeau
melci care se cățăraseră pînă la stela funerară.
Mor- mîntul acesta era curat ca un gulerăș de
copil. Curat ca o rufă care se zbate în vînt. Tocmai

atunci se pornise și mistralul¹. Said privea mirat, nefiind în stare să priceapă. Nu era în stare să înțeleagă acest mormint, cum nu fusese în stare să o înțeleagă pe Lucia moartă, acolo, în clinica din Constantine. Desprinse un melc mititel și îl ținu în palmă. Melcul acesta era asemenea unui gând care se întoarce la taina lui. Melcul acesta mititel i se părea mai sfânt și mai minunat decât o podoabă scumpă, fiindcă se hotărîse să petreacă iarna alături de Lucia. La mai puțin de douăzeci de metri, megafoanele stadionului municipal împrăștiu rezultatele și aplauzele. Spectatorii își strigau bucuria, și bucuria se înălța spre cerul albastru. Și toată lumea striga, și toată lumea bătea din palme, și toată lumea cînta. Un festival al vieții. Și mistralul era mulțumit. Și cîmpia din jur se arăta mulțumită. Dinspre dealurile de la Aix-en-Provence castanii aplaudau și ei. Și la mai puțin de douăzeci de metri depărtare se găseau doar Said și Lucia. Said și Lucia la veșnica întâlnire între patru ochi a gândului și a visării. Said semăna cu un chiparos. Se petrecu un lucru de necrezut. Melcul sparse fereștrucia și porni spre primăvară. Lăsa bale. În palma lui Said balele erau ca niște lacrimi pe care Lucia le-ar fi dăruit acestei duminici, mai albastră ca un cer albastru al lui Cézanne. Genunchii lui Said tremurau.

- Vezi tu, Lucia, în țara mea sînt cîmpii cît vezi cu ochii, cîmpii întinse ca o frază fără virgulă, cîmpii fără urmă de sate. E nemărginirea, care nu întâlnește stavilă. Acolo, departe, dreptunghiul

acela mare dintre două infinituri e Algeria. Aici, acest dreptunghi mitic, acest foarte mic volum de piatră albă e de asemenea infinitul. Iar tu dormi, Lucia, într-un culcuș de pământ și de pietre, mare cât țara mea.

Said vorbea, scrutind cu ochii zarea, spre acolo, și Lucia dormea aici. Aici, lângă duminică asta voioasă, la marginea cerului albastru, aici, alături de viață. Aici, unde luptătorii își apără culorile lor așa cum cei de acolo, din Algeria, apără culorile unui steag înnoit. Iar tu dormi aici, singură-singură printre celelalte morminte, care și ele sânt singure. Dar, prin puterea somnului tău, mi-am regăsit visurile și vreau să te răzbun pentru acel glonte rătăcit care m-a făcut să te pierd, și vreau să te răzbun pentru acest război care mi-a răpit pacea.

Paznicul cimitirului se apropie de Said și îi atrase atenția că nu era cuviincios "să se așeze pe un mor- mint. Ce putea să înțeleagă paznicul cimitirului din aceste dialoguri ale singurătății nesfârșite ? Și apoi, era o indiscreție din parte-i. N-ar fi trebuit să se amestece în conversația dintre Lucia și Said. Acesta se așezase, într-adevăr, chiar lângă capul Luciei, își ceru scuze, și incidentul fu închis.

Cei vii au reguli de politețe, dar morții știu mai bine cum să se poarte.

Said pusese jos melcul, iar melcul, foarte mirat de noua lui aventură, uluit că supraviețuiește, începu din nou să lunece. Luntrișoară, luntrișoară umilă,

fără busolă, corabie mică și tăcută, ascultînd de
instinctul ei veșnic...

E oare într-adevăr
Lucia, care
doarme aici, la
cîteva metri de
mine, e într-
adevăr Lucia, care
trebuie să îndure
îmbrățișarea
înghețată a țărîinii
și a iernii

?B oare lucia, care odihnește aici, la cițiva metri
sub mine ? E de necrezut cît de frig trebuie să le
fie morților !
Mistralul aducea uralele publicului. Mistralul
aducea și norii.
- La revedere, Lucia, zise Said.
Micul melc reintrase în catedrala lui.
Cînd te afli în restriște, ți se pare că cea mai firavă
rază de soare își ride de tine, și în dimineața aceea
soarele de la Aix-en-Provence era mai neobrazat
deolt oricînd. Alcea Mirabeau își pusese dantele
de lumină. Regele René veghea asupra templului
de soapte. Fîntînile compuneau cîntece. Studenții
faceau curte studentelor. Toată lumea se ocupa cu
ceva, iar Said făcea un pelerinaj.
Se întreba, urmîndu-și drumul, dacă o iubea într-
adevăr pe Lucia, dacă o mai iubea încă. Said n-o
iubise niciodată pe Lucia, nu-și iubise mama, nu
iubise soarele, nu iubise nici chiar pe nepoatele
sale, nici chiar plăcinta, nici chiar pe cerșetorul
din ulița arabilor. E un verb pe care nu-l înțelegea,
un verb presărat tot cu metafizică. Dar Said ținuse
întotdeauna la ceea ce îi era indispensabil pentru
a trăi, de la bucata de plăcintă la cerșetor, de la
soare la maică-sa, de la melci la Lucia.
99
* Statuia lui *René d'Anjou* (1408-1480), rege al Siciliei și

1. Vint puternic din nord care suflă peste sud-estul

7*În Piața Rotondei cele trei grații valsau într-o ploaie de lumină. Și acolo soarele nu mai era doar batjocoritor, nu mai era doar albastru - de ce se spune că soarele e galben ? - acolo soarele avea în juru-i un dezmăț de lumină străvezie care l-ar fi îmbătat pe Van Gogh Soarele era mulțumit, din cale-afară de mulțumit, și Said își dădea seama, oricât de nerușinat ar putea să pară acest lucru, oît de uriașă îi era pofta de viață. Cînd o floare se vestejește, e de ajuns să te gîndești la primăvară ca să uiți toamnele. Nu uiți floarea care s-a vestejit, și totuși...

Dar unuia ca Said i se pare întotdeauna că să-vîrșește un groaznic adulter cînd această poftă de viață îi dă ghes în ciuda suspinelor rămase în gît. Are această impresie și fiindcă vremea e frumoasă, și fiindcă văzduhul e albastru, și fiindcă Rotonda se amuză arătîndu-se drăguță ca o carte poștală, și fiindcă fetele sînt frumoase și porumbeii grațioși, și fiindcă platanii se îngrașă ca pensionarii din Aix-en-Provence pe care îi vezi pe băncile aleii Mirabeau, și fiindcă femeia din afișele loteriei naționale împarte surăsuri cam peste tot, dar și fiindcă viața e aici, aproape, viața, doamne ! viața !...

Nu.

Foarte aproape de toate acestea e Lucia, care doarme lîngă un melc mititel. Să aibă oare un melc mai multă memorie decît un Said ?...

Franței.

1 Pictor olandez (1853—1890). 100

Said gîndi că prea se lăsase furat de gînduri. Era în întîrziere. Părinții Luciei îl așteptau. În vechiul tîrg Aix-en-Provence trăiesc mulți nord-africani. Văzînd copiii cu ochi negri și vioi care se joacă în rigola străzii, stropindu-se cu apa havuzurilor, te-ai putea crede în Algeria. În fața bibliotecii Mejane din Piața Primăriei îi poți vedea așezați pe ghizdurile unei fîntini alături de porumbeii încrezători și prietenoși, care simt pesemne în ei țara unde se duc în fiecare an surtoarele lor, rîndunelele. Cei mai mulți dintre algerienii care nu trudes în minele de la Gardanne, sau la ridicarea barajelor, lucrează ca zidari. Ceea ce îi deosebește numaidecît la Aix-en-Provence e că, în parte, își păstrează obiceiurile. Și e o privesc puțin cam stranie să vezi uneori trei- cînd fustele largi și împetrite ale vreunei femei berbere, sau turbanul de culoare deschisă al vreunui bătrîn exilat care nu s-a resemnat să poarte șapcă sau să umble în capul gol. Lui Said nu-i plăcea să-i vadă pe acești orfani ai patriei-mume. Nu-i plăcea să le ghicească grija de cochetație, nodul de cravată prea gros sau prea subțire. Nu-i plăcea să-i vadă plimbîndu-se doi cîte doi, puțintel aduși din spate, umblînd hoinari, fără să știe încotro se duc, înfier-hîntați de vreuna din ciorovăielile acelea care nu se mai isprăvesc. Epave părăsite pe un tîrm îndeobște dușmănos sau nepăsător... Cînd se întunecă, străzile se golesc - ce vreți, mai sînt și loviturile de cuțit ! Ei sînt cei care atacă șoferii de taxiuri. Afurisiți. Condamnații. Ocașii scîldați de sudoare. E ceva eroic în prezența lor aici. Trăiesc - e un fel de a spune la cei care îi disprețuiesc. La cei care fug de dînșii. Atunci, trăiesc - e tot un fel de-a spune - între dînșii. Fac parte din aceeași încărcătură nenorocită. Dezrădăcinați.

Transplantați. Trăiesc. E un fel de a spune. Și nimic nu e mai cumplit decât prezența acestei *gandura*¹, sau a acestui turban, pe care le zărești uneori. Barem atât să rămână din ființa lor. Și băiețașii care se joacă în rigola străzii Dărăcitorilor vorbesc totuși arăbește, chiar dacă în graiul lor se simte un accent provensal. La Aix-en-Provence, ca și oriunde alurea, auzi mereu același cântec, același refren. Sub luna rece sau sub soare, algerienii rămân probleme. Sai'd se simțea stînjinit cînd întâlnea nord-africani, fiindcă era mai puțin năpăstuit decât dinșii, mai puțin expus ocărilor decât dinșii. Fiindcă aceștia nu se aflau la umbra copacilor lor, în lumina cerului lor și nu simțeau sub picioare tăria pămîntului lor. Nu erau la dinșii acasă cu laia lor de copii, în jurul unei bănci betejite pe marginea trotuarului. Nu erau acolo, la Constantine, la Tlemcen, la Caile sau la Oran. Erau la aceia care îi acceptă de îndată ce trec neobservați. La drept vorbind, însă, e oare cu puțință ca un nord-african să treacă neobservat în Franța, în Elveția sau în lună ? Nenorocirea poate oare trece neobservată ? Dar tu, Said, nu ești ca ceilalți. Cu tine se poate sta de vorbă. Poți fi invitat oriunde. Cu tine se poate vorbi despre René Char sau despre Beethoven. Tu nu ești ca ceilalți. Toți te iau cu „dumneavoastră”. Cînd te arăți undeva nu te întîmpină acea strîmbă- tură de dezgust, acea tresărire de teamă. Cu tine se poate înțelege cineva.

Vă înșelați ! Sînt la fel cu ceilalți, și bacalaureatul meu nu-mi adaugă nimic și nu-mi ia nimic. Sînt la fel cu ceilalți, în strada Cordelierilor, în Piața Saint-Michel, în munții Vosgi sau la Saint-Étienne.

Sînt ca ceilalți, sînt cu ceilalți. Eu cunosc gustul plăcîntei lor și înțeleg glasul puștii lor. Spun mamă cum spun și dășii mamă. Îmi sărut copiii cum își sărută și dînșii copiii. Mă tem de o razie cum se tem și dînșii de o razie. Sînt la fel cu ceilalți. Totul mă leagă de dînșii, totul mă face aidoma lor. Nu pot fi eu însumi decît laolaltă cu dînșii. Copacul și-a ales pădurea, nota muzicală și-a ales simfonia care-i convine. Singurii în stare să mă înțeleagă, singurii pe care îi pot înțelege într-adevăr sînt dînșii, ai mei.

Ah ! Fețele acestea liniștite, fețele acestea oarecum sceptice, cu o sclipire de ironie binevoitoare și resemnată în colțul ochilor, fețele acestea oacheșe și veșnic tinere ca fructele timpurii căzute dintr-un pom, un pom care se apucă să înflorească, iar într-o bună zi de noiembrie... Fețele acestea, la care unii se uită cu neîncredere, așa cum te uii la lucrurile ce-ți sînt necunoscute, cu gîndul ascuns, pentru a-ți scuza astfel lenea, neștiința și lipsa de curaj. Așa cum eviți să-ți privești în față victima.

Părinții Luciei locuiau pe o ulicioară care se numea *Rue Vendome*, peste drum de *Baile Sextius*. O ulicioară strîmtă și cuminte, vegheată de castani bă-trîni. O stradă care se întreabă, în dosul jaluzelelor spălate și curioase, cine o fi trecătorul de acum. O stradă care se întreabă ce anume putea să aducă poștașul locatarilor casei de alături. O stradă care se duce să întâlnească oamenii cumsecade din Franța, alăturîndu-li-se ca o nouă cută de bătrînețe.

Părinții Luciei erau niște dopuri care pluteau pe un fluviu. Niște dopuri amabile, niște dopuri iubitoare, niște dopuri duioase ea inima copacului de plută, niște dopuri cu mii de scuze, dar totuși niște

dopuri. Niște dopuri pur și simplu, niște dopuri care n-au alt rost decât să astupe o sticlă. E foarte greu să te înțelegi cu astfel de oameni, care sînt amabili ca niște dopuri, eu astfel de oameni, nenorociți ca o sticlă spartă. E foarte dureros, e foarte trist să fii nevoit să te explici pe tine și să explici cel mai neînsemnat lucru unor oameni care nu înțeleg pentru ce sînt nefericiți. Unor oameni care vorbesc despre tifos și habar n-au de păduche. E foarte greu să le explici pentru ce una ca Lucia a murit așa, pe o stradă din Constantine, din pricina unui glonte rătăcit, să le explici pentru ce nu e pace în lume, pentru ce oamenii nu sînt frați. E foarte greu și foarte chinuitor, e foarte plicticos, e foarte dureros și foarte inutil să te explici cu niște dopuri care nu înțeleg decât graiul dopurilor și au inima duioasă ca inima copacului de plută.

Săid avu această impresie de cum intră pe ușă. Avea de a face cu oameni de treabă. Oameni foarte curăței, care își petrec duminica la bojdeuca lor de la țară. Pentru că oamenii aceștia cred în duminică. Oameni care gîndesc că se cuvine ca fiecare să stea acasă la dînsul. Oameni care știu că duminica vine o dată pe săptămînă - în ziua asta se mîncă ie pure de casă - iar Anul Nou vine o dată pe an, și în ziua asta se duc în vizită la vecini. Oameni tare drăguți și îngrijii, incremeniți în morala și în obiceiurile lor, oameni pentru care un nor de praf pe șosea înseamnă că automobilul a luat viteză.

Oameni care te adorm dacă asculți cu prea multă atenție murmurul veșnic al inimii lor, care toarce. Tatăl Luciei nu-și mai venea în fire. Se arătase pe la dînsul primarul, se arătaseră gazetarii, niște gazetăriși care duceau lipsă de .subiecte

răsuflăte. Ba chiar citise într-o fițuică provincială, una din fițuicile acelea pline de gogoși tricolore, citise - și chiar cumpăraseră mai multe exemplare ale gazetei - că Lucia fusese asasinată de către răzvrățiții algerieni. Firește, e mai romantic și mai spectaculos să mori dintr-un glonte decât dintr-o angină pectorală. Așa ceva îmbogățește folclorul de prin partea locului.

Prinzul fu lung și obositor, iar Said, care nu era deprins să înfulece cu poftă, trebui să mistuie o grămadă de adevăruri veșnice, de suspine, de complimente și de consolări.

În fundul sufrageriei scunde și mohorite se afla un pian vechi, lustruit strașnic, pe care lîncezeau niște flori. Tot pe pian se vedea o fotografie a Luciei în costum de baie pe puntea unui vaporuș. Era acolo un calendar, mai era un barometru care nu indica nimic, nici vreme frumoasă, nici vreme urtă, și care se plictisea tot șovăind fără a se hotări. În perete atîrna o diplomă de onoare pentru rîvna arătată de tatăl Luciei în slujba Societății Naționale a Căilor Ferate. Se simțea în toate ungherele acea curățenie meticuloasă a locuințelor strimte din provincie. Era și un pic de soare, care venea prin ferestrele înguste. Stăruia mai cu seamă mirarea fără margini a lui Said, care se întreba :

„Așadar, aici a trăit Lucia ? Aici a crescut ? Așadar, aici a început Lucia să îndrăgească pe Ronsard ¹, sau pe Beaumarchais², sau pe Marivaux³, și mai tîrziu pe Stendhal sau pe Charles Péguy⁴ ?

Așadar, aici își făcea Lucia lecțiile și aici zicea : „Mă duc la școală ?” în această încăpere era mai cu seamă Said. Said, care încurca locul ca o mobilă stranie și prea mare, ca o mobilă prea

posomorită, una dintre mobilele acelea care îți strică buna dispoziție ori de câte ori te așezi la masă, făcându-te să te gîndești la copacii jertfiți pentru a o construi. Dar poți oare să mîncîci cu poftă cînd comeseanul din fața ta e o

- ...Și era o fată bună, domnule, cum îți spusei, bacalaureată la șaptesprezece ani, fără s-o fi ajutat cineva vreodată să-și facă lecțiile. Și le făcea întotdeauna singurică... Și lua toate premiile. Nu era ca Jean-François. Nici Jean-François nu e prost, dar nu-l trăgea inima la carte. Cum îți place iepurele?... S-au prăpădit aproape toți de cînd a dat myxoma- toza în ei... Bună fată, cum îți spusei...

Se vedea, din fericire, pe marginea ferestrei, într-un borcan, un pește roșu. Un pește roșu care se

¹ Poet francez (1524-1585).

² Scriitor francez (1732—1790).

³ Dramaturg și romancier francez (1688—1763).

⁴ Scriitor francez (1873—1914).

rotea într-una, se rotea într-una ca și gîndurile lui Said...

Tînărul Jean-François tocmai le scrisese o carte poștală din Algeria.

- Ce pacoste - zise tatăl - și el a trebuit să plece acolo. „L-au” concentrat...

„L-au” concentrat. „L-au”. Cine ? Minunată pudoare și discreție a unui francez de rînd pentru a numi fatalitatea sau statul. Șiretenia dopurilor încape într-un cuvîntel.

Tînărul Jean-François avea douăzeci și unu de ani și era tipograf. Nu din vina bunului Dumnezeu se afla Jean-François acolo, în Algeria. Nici din vina lui Said. Nu era nici vina tîticului, nici o mămichi,

nici a stelelor. Nici Lucia în costum de baie pe
puntea unui vaporuș nu avea vreo vină.
Nu era vina nimănui. Măcar că...
Nu era vina platanilor că Jean-François se afla
acolo. Nu era vina cerului, nici a partidei de fotbal
de adineauri, nici a iepurelui care mîncase
cimbrisor ca să sîrșească în chip de ostropel.
Și cum vreți ca un Said să poată vorbi, cînd peștii
roșii se rotesc într-un borcan pe marginea
ferestrei, deasupra unei ulcioare de provincie, și
cînd peștii .roșii sînt mai limbuți și mai liniștiți
decît un al-gerian care voia să construiască
poduri, și iarăși poduri, și mereu tot alte poduri.
După prînz, Said își ceru scuze că nu mai poate
rămîne și plecă. La Aix-en-Provence, mai mult de-
cît la Constantine, simțea nevoia de a se regăsi
singur cu el însuși în stradă...
„Nu mori niciodată pentru ceva”, își zicea Said
privind ifintinile care murmurau rugăciuni. I se
părea că-și plimbă propriul său leș printr-o pădure
ciudată. Nu mai înțelegea cuvintele. Nu mai
înțelegea oamenii. Știa doar atît : că o noapte de
smoală învăluia lumea, învăluia stelele și pe el
însuși. Știa doar atît : că se schimba ceva, că ceva
nou jse vestea pentru dînsul și pentru ceilalți.
Ceva grozav, de neînălăturat. Și acest ceva trebuia
acceptat, trebuia admis chiar dacă o nedeslușită
nostalgie a trecutului s-a întipărit în fundul
inimilor noastre.
Said intră într-o oîrciumioară cu firma „La Janeta”.
Era un soi de local de noapte cu tavanul scund
împodobit cu grînzi de lemn necioplît, cu multe
becuri și eu stegulețe înfipte între sticlele de
băuturi. Teigheaua era spălăcită, chelnerii dubioși,

iar mușterii și mai dubioși. Said se cocoță pe un scaun înalt. Într-un colț al sălii, un patefon cânta arii ruginite. Un bețivan sforăia pe un capăt al tejghelei. La o masă, sub un uriaș greier de ceramică grosolană, o pereche de îndrăgostiți, o pereche care făcea dragoste înainte de a fi în ipat, se îmbrățișa. Îndrăgostiții se îmbrățișau fără a se săruta. Se îmbrățișau așa cum ar fi mâncat o prăjitură cu graba lacomă a unei poște de animal. Se îmbrățișau ca și cum ar fi fost singuri pe lume, căci nu arătau nici o rușine, nici o sfială dându-și pe față poftele, în ochii tuturor. Bețivanul sforăia din ce în ce mai virtuos. Cuvintele, mereu cuvintele se amuzau să danseze în mintea lui Said. Cuvintele, frazele, ideile, îndrăgostiții se îmbrățișau. Bețivanul sforăia. Mereu. Timpul dansa amintita, prosteașca, dezmățata sarabandă a situațiilor resimțite, dar neînțelese. Sarabanda acelor situații, a acelor împrejurări, se nasc de la sine și îți cad sub ochi ca un film pe care te-ai dus să-l vezi fără să-l fi ales cum se cuvine.

Pe scaunul vecin era așezat un bărbat slab, cu fața colțuroasă, triumfiulară, cu părul bătînd în negru, cu ochi de catran și o gură întinsă în zîmbet. Un pictor care avusese oarecare succes, și acum se apucase de băutură. Pictorul se întoarse spre Said. Spre Said, pe care nu-l cunoștea și, cu aceea intimitate, cu aceea familiaritate pe care o stîrnește adeseori băutura, îi spuse : „Prea e timpit, nu ?” Nu știa ce gîndea Said, și Said nu știa la ce se gîndise el, căci nu-i precizase ce anume putea fi „prea timpit”. Spusese atîta doar : „prea e timpit”. Se întîmplă însă uneori ca în aceste întîlniri datorate întîmplării să se statornicească o

înțelegere, să se închege o cunoaștere reciprocă.
Se întâmplă ca o simpatie de o clipă față de un vecin fistichiu, cocoțat ca și tine pe un scaun într-un amărit local de noapte cu firma „La Janeta”, să dea naștere unei prietenii. Se întâmplă în acest ceas tirziu, la Aix, ca și în lună, în acest ceas când oamenii care nu mai sînt în stare să înțeleagă, care nu mai sînt în stare să vadă limpede încep să se gîndească, poruncind pe la miez de noapte o halbă de bere cu spuma deasă.
Pictorul se aplecă spre Said. Mirosea a vin. Said găsi că era frumos, dramatic. Un chip ca în Dostoiev- ski. Dramatic, în înțelesul că atunci cînd vorbea simțeau că nu te trage pe sfoară, că spune ceea ce gîndește, fără a avea nevoie să fie înțeles, tară a aștepta să fie aprobat, fără a cere să i se răspundă. Mărturisirile de credință sînt întotdeauna monolo- guri. Așa, dai cîteodată peste oameni care au prea multe pe inimă și, asemenea locomotivelor de odinioară care se decompresau șuierînd, vorbesc unui necunoscut întîlnit într-o circumioară de provincie.
- Ești însurat... dumneata ? întrebă din senin pictorul.
Said se afla la a treia halbă.
- Nu-s însurat, sînt mort.
Pictorul izbucni în rîs :
- Ce-i drept, ai o mutră de mort !...
Vorba asta nu-l supără pe Said. întrebă :
- Dar dumneata, ești însurat ?
- Nu, cu mine e și mai rău : sînt văduv. M-au lăsat cei douăzeci de ani. M-a lăsat și talentul...
Devenea liric, zău așa !
Poate era un pictor, poate era un ciine, poate era o arătare, poate era un disc de patefon cu chip de

om și care, la voia unui ac de ocazie, începea să cinte pentru auzul unei fantome.

Poate era o memorie delirantă care îndruga : „M-au părăsit stelele, m-au părăsit toate, toate câte nu-mi stîrneau scîrbă altădată. Unde e Rezistența unde-s eroii, unde-s mișei, unde e strada, unde-s trotuarele, sînt văduv, toate m-au părăsit...”

- Chelner, un pahar mare de vin alb...

„Sînt văduv”, zicea, „sînt văduv” adăuga iar, așa cum un înotător gîlîie cu sufletul la gură tot aruncîndu-se la fundul unei ape pe care un fel de țicneală îi poruncește s-o răscolească mereu, mereu...

Își deșertă paharul de vin dîndu-l pe gît dintr-o dată. În colțul buzelor îi miji acel zîmbet de dezgust care strîmbă gura bețivilor după ce și-au golit paharul, parcă reproșîndu-i faptul că au avut nevoie de el.

Era în Said un fel de romancier care dormita, un soi de reporter al inimii. Se interesa de lucruri care, în general, nu interesează deoît pe cei de-a dreptul interesați. Se simțea stăpînit de ceva care aducea a eclectism, o voință de a cunoaște oamenii, ceea ce nu era dispreț, ci poate un mod tacit și mut de a se solidariza cu toți cei lipsiți de un suris, de un platan, de o Lucie, de o gazelă, sau de o stea.

Fără altă introducere, pictorul continuă :

- Ai o mutră de nord-african ! Cei de pe aici nu prea vă iubesc, așa e ?

Said nu răspunse, și pictorul îi dădu înainte :

- Nu vă iubesc pentru că sînt niște tîmpiți. Așa și dînsa, nici dînsa nu m-a iubit pentru că era o tîm- pită. Înainte aveam talent, am lucrat, am făcut

expoziții. Am chiar pe undeva o scrisoare

încurajatoare a lui Matisse¹. Dar timpita aceea a plecat. Și cu cine crezi ? C-un notar ! Un bătrîn timpit ca și dînsa. Dar notarul avea goloșani. Acum e rîndul meu să fac pe timpitul. Cînd îți spun că sînt văduv, o spun pentru că mi-e rușine să mă recunosc încornorat, dar un încornorat și un văduv sînt tot aia.

Îndrăgostiții se îmbrățișau mereu. Bețivanul sfărăia înainte. Chelnerii nu încetau să aducă de băut. Polițistul de serviciu căsca.

- ...Eu am cunoscut nord-africoani care nu erau niște nespălați, zise pictorul.

Said izbucni în rîs.

- Eu - zise - am cunoscut nord-africani care erau niște nespălați.

E adevărat, nimeni n-ar putea spune pentru ce cînd stai de vorbă cu un străin te simți obligat să ridici în slavă neamul tău, munții tăi, cîmpiile tale, muzica ta, tradițiile tale. Sau chiar și numai mîncarea ta de cuș-cuș, sau ceaiul tău de izmă...

■Deodată, Said întîlni privirea lui Said în oglindă, alături de sticlele de băutură și de stegulețe. Și Said se văzu în mijlocul sticlelor de Cinzano, de Vieille Cure, de Martini și de Pernod. Și toate stegulețele erau furioase. Și toate stegulețele păreau niște pleoape dezamăgite care atîrnau jalnic. Și, deodată, în oglinda cu sticle și stegulețe obrazul uimitor de liniștit al Luciei se înălță ca un arbore, ca un arbore care se uită la tine și-ți zice : „Nu sînt de acord”.

„Sînt beat”, gîndi Said. În lealitate, nu era beat. Dimpotrivă, atinsese cel mai înalt grad al lucidității. Se afla în clipa culminantă a înțelegerii. Și aceea era într-adevăr Lucia : îl privea printre sticle ; era într-adevăr Lucia : îl cerceta printre

stegulețele care plingeau. Și aici se afla într-adevăr Said, alături de acest pictor văduv și încornorat, pictorul acesta care avusese parte de dragoste și talent, pictorul acesta pe care Matisse îl sfătuisese într-o scrisoare să se țină de pictură. Dar pictorii sînt la cheremul unei femei, care îi părăsește sau le pune coarne. Melcii sînt la cheremul soarelui. E caraghios cum ciupercile au nevoie de ploaie, cum melcilor le e frică de soare... E caraghios ! Toate-s cîteodată alandala. Un pictor care nu pictează și devine poet, un inginer care construiește un pod ce trebuie distrus, stegulețe care se plictisesc printre niște sticle... Nu e un loc potrivit, steagurile n-au ce căuta lîngă sticle. E de necrezut cîte poți vedea cînd ești beat !

Caraghioase lucruri ! Toate-s la fel de caraghioase ca nefericirea. Nimic. nu-i mai surprinzător, mai ciudat și mai de-a-ndoase- lea ca nefericirea. Nefericirea nu e omenească. Nu e pe măsura omului. E o absurditate.

- ...Eu sînt pictor, dar dumneata, dumneata ce faci în viață ?

Era ceasul tîrziu al destăinuirilor.

Said zăbovi cu răspunsul :

- Ce fac în viață ? Nu fac nimic. Și asta mă plictisește la culme.

- Și eu la fel, zise pictorul, nu fac nimic.

Privesc. Oamenii fără rost se așază în balcon și privesc la cei care trec pe stradă. Eu sînt ca vacile. Mă uit cum trece trenul, trenul în care nu mă aflu. Sînt un gură- cască, cu alte cuvinte un netrebnic...

1 E vorba de lupta patrioților francezi împotriva

Te uiți, te
plictisești, te lași
amăgit de toate
acele adevăruri pe
care ți le vîri în
cap și nu le mai
schimbi, nu le
înfrumusețezi, nu
le prefaci, nu le
cîr- muiești și nu le
potrivești pe
măsura oamenilor

ocupanților hitleriști.

care fac ceva în
viață

.înșeli, îți petreci viața înșelînd. Stai pe balcon.
Privești strada. Strada cu automobile, automobile
în care sînt oameni vii, și tu rîmîi în balcon. N-ai
nici măcar scuza astronomului care urmărește o
stea pentru a întemeia un sistem, pentru a lărghi
privirile, pentru a înmulți orizonturile. Privești,
ascuți, ți le însemnezi pe toate și le păstrezi în
ochi, în urechi. Nu faci nimic. Asta, să nu faci
nimic, te aseamănă cu morții.

Și pictorul își încheie vorba : - Să nu faci nimic, asta e nenorocirea.Oaid nu trebuia să mai zăbovească în Pro-vența. Se îmbarcă într-o seară. Nu se vedea pe chei decît un cîine straniu, bolnav. Poate ducea doriri stăpînului, poate îl chinuia urîtul, poate umbla după un os.

Vaporul era negru și mirosea a păcură. Era un fost șlep pentru transportul oilor și îi zicea „Djebel- Aures”¹, bineînțeles o simplă întîmplare. Said privea luminile care se oglindeau în apa murdară a portului, ca niște nuferi viscoși, nemișcați, nepăsători. Cu coatele sprijinite pe bara de fier a punții, privea orașul, care îi răspundea cu milioane și milioane de priviri. Contempla orașul pe care îl părăsea, uriașul stomac al Franței. Privea Marsilia.

Apoi, cînd vaporul începu să se zguduie ca o tresărire nervoasă, ca o îndrăzneală străbătută de neliniști, Said înțelese că nu vaporul îl despărțea de aceste milioane de priviri, că nu vaporul îl îndepărta de Provența, ci el era acela care pleca.

Localități din Algeria.
O simțea totuși pe Lucia cu toată ființa lui, cu minile care ciocăneau încetîșor în bara punții, cu genunchii care îi tremurau abia simțit. O păstra pe Lucia în toate, în părul umezit de briza mării, în ochi, știți, ochii aceia care se umezesc și nu poți spune dacă e din pricina vîntului prea tare, a fumului de țigară, sau a unei flori ucise.
Pe puntea dinainte, niște ostași își așezaseră puștile în piramidă și se tolăniseră acolo. Curios lucru, să vezi ostași înarmați făcîndu-și tabăra pe puntea unui vapor.

Din fericire, noaptea era frumoasă, din fericire, marea era plăcută, o mare dintr-acelea care îți surîd cu toate stelele plouînd de sus și țîș-nînd îndărăt de jos. O mare care face ca golful Lion să nu fie decît o avanpremieră a cîntecelor de mîine. Preludiul zorilor. Mîine soarele se va înălța în Algeria.

Mai adineauri pe chei nu se vedea decît un cîine, straniu, bolnav. Poate îi era dor de stăpîn, poate îl chinuia urătul...

Gînd șlepul ieși în larg, cînd micul vas deveni cogeamite vapor, cînd „Djebel-Aures” ajunsese destul de departe de pămîntul francez pentru ca Said să priceapă că acum alegerea lui era făcută, că se hotărîse să debarce pe un alt tărîm, cînd micul vas deveni vapor, Said, ca un băiețuș, un băiețuș tare drăguț, un băiețuș tare necăjit, în chip inexplicabil, Said înțelese de ce ochii îi erau nițeluș umezi.

Rămase multă vreme să privească la ceea ce nu se vede, la ceea ce nu se aude, la ceea ce nu se gîncește. Se afla pe puntea unei mici corăbii care pleca spre destinul ei, o corabie mică și plină de bunăvoință, avînd pe punte soldați ca într-o tabără și un inginer cu ochii nițeluș umezi.

Mormîntul Luciei era acum departe, foarte departe. Un avion pornit în zbor de la Marignane luci pe cer ca o privire de licurici, galbenă și roșie, o privire care făcea cu ochiul stelelor. Said gîndi că, dacă ar fi fost aviator, ar fi putut zbura deasupra celor doi poli ai pămîntului, deasupra celor doi poli ai inimii sale, și ar fi putut să se abată și pe deasupra micului cimitir din Aix-en-Provence. Gîndi că, dacă ar fi fost aviator, ar fi putut merge dintr-o bătaie de aripi la Pekin, la New York. Dar

Said era singur, singur pe puntea unei mici corăbii supuse.

Un oîntec de caval se ridică din fundul corăbiei, de unde o scară dădea drept lângă bara de care se sprijinea Said. Un oîntec de caval... Te trec fiori cînd auzi pe mare un oîntec de caval. Ești deprins să asculți acest oîntec undeva în cîmp. Un cîntec de caval, printr-o firească asociație de idei, te face să vezi o turmă, un cioban, o înserare, pacea pe pămînt. Dar aici, pe mare, pe valuri, în viitoarea primejdioasă, în noianul nestatornic, înfricoșător, aici, un cîntec de caval pare ceva straniu, o muzică divină gata să se frîngă, ca un mic trandafir înfipt într-o dihanie uriașă. De altfel, marea devenea o dihanie cumplită. Căpătase acum culoarea peștilor. Nu mai surîdea. Era o capcană și un mister.

Dar în vârful marelui catarg o mică stea roșie veghea. O mică stea ale cărei legănări se potriveau cîteodată cu neclintirea veșnică a altei stele, una adevărată, statornicită yndeva aieveau pe cer, ca și în inima lui Said.

Cavalul spunea o poveste din Algeria, un oîntec curat adus de adierea vîntului, care a hoinărit pe înaltele podișuri și s-a zbenguit pe muntele Hodna. Zicea despre Lucia adormită acolo, la Aix-en-Provence, zicea despre fratele ei, Jean-François, care se bătea în țara lui Said. Cavalul vorbea despre toate cîte sînt anapoda, despre taine încă nepătrunse. Privirea lui Said luneca în această îndoită nemărginire. Aici se afla micul șlep care își vedea de drum, și acolo, în urmă, melcul în catedrala sa, pe mormîntul Luciei. Stăruia mai cu seamă greaua singurătate a clipei acesteia pe mare. Cine era stăpîn, după Dumnezeu sau

înaintea lui, aici, la bord ? Căpitanul, care cerceta zarea prin binoclu ? Nu ! Cine hotărăște soarta corăbiei ? Cine se hotărîse să cumpănească lucrurile așa cum trebuie ? Cine hotărîse să creadă o dată pentru totdeauna că nenorocirea constă în a nu face nimic ? Cine era, după Dumnezeu sau înaintea lui, stăpînul în ochii oamenilor și pentru oameni dacă nu cel care se îmbarcă într-o seară pe o mică luntre, foarte hotărît să-și ducă destinul la liman, foarte hotărît să facă ceva în viață ?

Și Said nu se mai simțea nenorocit. Alesese, în locul unui trai tihnit, acea fericire pe care mulți nu o prețuiesc, acea fericire pe care o citești în conștiințele împăcate. Era mulțumit.

La Aix-en-Provence îi spusese pictorului : „Eu nu fac nimic”. Și pictorul sfârșise prin a zice : „Asta e nenorocirea”.

„A face” e un verb care ar trebui sărutat pe amîndoi obraji, un verb care ar trebui așezat pe soclurile statuiilor de mîine. A face...

Ceea ce faci să nu fie prost făcut, să nu fie treabă de mîntuială, ci lucrul tău să-l faci bine, să-l faci cum e mai bine, să-l faci frumos, fir-ar să fie, frumos să-l faci ! Să slujești ! Să slujești nu ca un chelner care aduce un aperitiv, ci să slujești, să slujești și tu la ceva. Să aduci fluviului mici afluenți, mici tăi afluenți, să îmbogățești fluviul cu ideile tale, cu sudoarea și, dacă e nevoie, cu singele tău, pentru ca, în ziua cînd va ajunge la mare, fluviul acesta să fie vrednic de ocean. Să fie vrednic de nemărginirea tuturor oceanelor. Să fie vrednic de nemărginirea tuturor oceanelor.

Acum, cora-bia se legăna într-o rumbă. Vrînd să fie ia înălțimea faimei sale, golful Lion își ieșea din sărite. „Djebel-Aures” dansa. Said trăgea în piept

aerul marin, mistuia zarea cu ochii, sorbea oceanul și imensitatea lui. Simțea că voința și posibilitatea de a trăi erau pe măsura hotărârii sale.

Nu se întorcea în Algeria să ia tramvaiul, să cumpere o gazetă, să-și îmbrățișeze mama. Se întorcea în Algeria pentru a face ceva. E unul dintre farmecele graiului francez, acela care pretinde ca un verb să aibă nevoie de un compliment direct. Și e un semn al vremilor că în Algeria, ca și aiurea, un algerian are întotdeauna ceva de făcut. De aceea Said nu mai avea nevoie acum să respire aerul mării și să mistuie zările. Fiindcă marea și zările erau în el. Fiindcă furtuna era în el. Fiindcă tot seninul era în el. Said se pierduse din ochi de ani îndelungați. Acum, în sfârșit, se regăsea. Putea să observe că își semăna în chip strănu.

Coborî pe scară spre clasa a treia și se opri să asculte cavatul. Muncitorii nord-africani care obținuseră viza de întoarcere în patrie aveau fețele încrun- tate. Simțeau că lucrurile merg bine în acest fund de corabie plin de oameni care, asemenea lui Said, se hotărâseră cu siguranță să facă ceva.

Said se întoarse pe punte și rămase acolo pînă noaptea tîrziu. Se simțea la largul său pe o punte, fie că era de piatră, de oțel sau de lemn. Asculta glasul tainic. Marea dezmătată, pătimașă îmbrățișa vaporul. Din salonul rezervat pasagerilor de clasa in- tîi se auzea muzică de dans. Era bal în largul mării. Dans al valurilor, dans al corăbiei, dans al continentelor și dans al ideilor, dans al perechilor învăluite de aventură, de fumul tutunului auriu și de aburii alcoolului. Sarabandă a peștilor și a curenților submarini, valsul inimii care îngînă povestea unei iubiri.

Said era foarte singur, dar nu se simțea un izolat, deoarece își alesese calea. Chicea oamenii pe aproape, așa cum respira vântul. Și era infinitul de jur împrejur. Nu mai era vidul.

Doar atunci când privești marea, când o asculți, când o simți îi poți pătrunde cu adevărat tainele. Numai trăgând cu urechea la tresăririle înfiorate ale pîntecelelui ei care dansează, te poți afunda pînă în străfundurile ei să-ți afli zbuciumul. Și totuși...

...Aș fi vrut, Lucia, să te văd pe o plajă aurie, și să-ți surid, și să stau de vorbă cu pescărușii. Aș fi vrut, Lucia, să-mi petrec vremea pe plajă fără să clădesc castele de dragoste pe nisip. Sau poate într-o barcă, să dau frîu liber romantismului meu și să vis-lesc spre larg, pe o mare foarte albastră, sub un cer întins, foarte albastru, privind în ochii tăi mai albaștri decît marea și decît cerul, și să-ți spun, Lucia : «Visez și plutesc între trei firmamente». Pe urmă, acasă la maică-mea, să ne fi jucat cu nepoții mei. E însă război, Lucia, și marea a ales furtuna. Nu mai e nici o plajă, nu mai e nici o barcă, deocamdată nu mai skit vacanțe de vară."

Said își privi ceasul la flacăra unui chibrit. Chibritul se stinse. Și, deoarece curelușa ceasului era roasă, o mișcare stingace a lui Said, care voia să mai scape un chibrit, rupse curelușa, și ceasul căzu în mare.

Bătuse ceasul !...

Cînd bunul Dumnezeu se bagă în de-alde astea... E un regizor dat dracului bunul Dumnezeu ! Cînd își lasă baltă sarcinile lui de împărțitor al dreptății și devine romancier, ai impresia că face din noi tot ce poțeste.

Bunul Dumnezeu nu se joacă niciodată.

Dar ia să-mi spuneți atunci pentru ce a căzut în apă ceasul lui Said ? Ga și cum timpul ar fi vrut să se înece. Ca și cum timpul nu mai era bun de nimic. Ca și cum timpul își recîștiga tot timpul pierdut și își lua îndărăț secunde. Ca și cum timpul și-ar fi ars manuscritele...

Ceasul acela îi spusese Luciei o dragoste. Ceasul acela bătuse toate tic-tacurile unei mîhniri, toate cîin- tecele unei speranțe. Ceasul acela bătuse o secundă, și iar o secundă, și asta nu face două secunde, ci două sărutări, apoi o mie de ani de amintiri. Ceasul acela spusese că era martorul ceasurilor istorice...

Fusese ceasul pe care l-a întors în prima zi a lunii noiembrie, acea lună care a biruit iernile în vecii vecilor. Ceasul care a arătat ora la pomenirea morților, la nașterea certitudinilor, ceasul care știe la ce oră fusese ucis cutare sau cutare algerian, la ce oră murise cutare sau cutare ostaș francez.

Ceasul, pe care timpul îl obosise, se dusesese acum să se odihnească în fundul timpului și al mării. Bătuse ceasul !

Cînd bunul Dumnezeu se viră în de-alde astea...

Dar tot oamenii sînt cei care văd ce oră a sunat. Said se gîndi la oameni.

Era pentru dînsul Anul Nou, și *hegira* ' începea.
Nici după, nici înainte de Cristos sau Mohamed,

nici după, nici înainte de 1789 ¹ sau 1917 ², nici după, nici înainte de Confucius ori Socrate, nici după, nici înainte de 1830 ³ sau 1945 ⁴ nu era pentru Said ziua Anilor Noi și toate de-acum înainte pentru dînsul se vor rîndui în raport cu 1 noiembrie una mie nouă sute cincizeci și patru... Infii noiembrie una mie nouă sute cincizeci și patru ! 1954.

Cifrele ! Cifrele ! Plătești băcanului, plătești spi-
terului, achiți socoteala dentistului, scapi de o da-
torie... Cifrele ! Ai jucat o partidă de table... Ai
jucat pe numerele cu soț sau fără soț. Ai jucat
domino, ți-ai plătit chiria, ai depus o garanție, sau
ai dat o arvună, ți-ai cumpărat gazeta, ți-ai
cumpărat o casă, ai cumpărat o fișă de telefon, ai
întrebat : „Gît vă datorez ?”

Ai tîrguî, ai plătit, ai arvunit, ai făcut o tranzacție,
dar cifrele, cifrele acestea care iau chip omenesc,
cifrele acestea cu care se face numărătoarea
rozelor călcate în picioare și a algerienilor
asasinați, cifrele acestea cu care se fac adunări și
scăderi, cifrele acestea pentru un număr de
telefon sau un bilanț al luptătorilor algerieni uciși,
cifrele acestea cu care se încheie socotelile, care cer
socoteală și care la încheierea socotelilor vor
acoperi toate problemele, ei bine, cifrele acestea
sînt cifre arabe !

Algerianul însă începe să socotească din prima zi a
celeia de a unsprezecea luni a anului una mie nouă
sute cincizeci și patru.

Mai înainte fusese algebra.

De atunci nu se mai scrie cu slove.

1 Fuga lui Mohamed din Mecca, petrecută în anul 622.

Astăzi romanele nu mai sînt în cărți. Astăzi privirile sînt singura scuză a ochilor. Astăzi privirile strîng toți ochii laolaltă pentru a le arăta pe ecranul nemilos al realității cel mai dramatic dintre filme. Fiecare dintre noi se duce la cinema lăsîndu-și pleoapele în jos. Și spectacolul e neîntrerupt. Sînt sărutări și cîntece care își iau zborul. Sînt colibe arabe distruse într-o blestemată operație de curățire a terenului. Sînt întrebări și sînt răspunsuri. Sînt girle în care vezi oleandrii împletindu-se cu alte ramuri stufoase. Sînt zimbete și mese încărcate cu bunătăți, sînt străchini goale și guri flămînde, sînt ceruri albastre și elicoptere, automobile care se duc spre mahalalele mărginașe, iubiri firave, oameni care mîncă oameni, sînt ceruri schimbătoare și adevăruri veșnice, adevărurile acelea rostite de singurul legiutor îndreptățit : omul liber și în stare să smulgă încuviințarea lui Dumnezeu. Nu Dumnezeu mistic al norilor care slujesc drept culise ale judecății de apoi, ci un Dumnezeu de nerecunoscut, un Dumnezeu fără galoane, un Dumnezeu după chipul oamenilor, un Dumnezeu al adevărurilor de pe pămînt și nu din cer, un Dumnezeu prieten al oamenilor, un Dumnezeu căruia îi plac greierii, smochinele și țărmurile nisipoase ale mării, un Dumnezeu al acțiunii, și nu al credinței, un Dumnezeu pe care îl poți întîlni altundeva decît în biserici, un Dumnezeu căruia nu-i este scîrbă să umble pe stradă. Dumnezeu, un Dumnezeu prevestind prin înfățișarea lui pe omul de mîine, minunată anticipare a ceea ce va fi omul, cînd, atotputernic prin

De atunci începe numărătoarea anilor în calendarul mahomedan.

mărinimie și știință, va porni să hoinărească pe mare și pe nisip, prin munți și prin câmpii.
Dumnezeu e omul de mâine, iar omul e bunul dumnezeu de acum.
Astăzi romanele nu mai sînt în cărți.
Romanele pe care le parcurgem în veșnica noastră goană. Romanele pe care le parcurgem pe drumurile dragostelor noastre. Romanele care au într-adevăr prea mult preț pentru a se mai mulțumi cu niște lauri. Romanele făcute din patimi și din flori, care nu se vînd prin librării, romanele pe care nu le cumperi niciodată, dar le plătești întotdeauna cu viața, cu moartea, cu ochii din cap... E adevărat, astăzi romanele nu mai sînt în cărți.
Iar Said, care visa lungit în șezlong, împresurat de infinit, de tînguirile vîntului și de stelele liniștite, Said asculta visul vieții sale și își privea drept în ochi destinul.
Era privirea întunecată a visurilor ce se înfiripă. Vedea două mandarine și cele două maluri legate de un pod. Îl vedea pe Buzid bucuros că și-a ales calea ce-l face să fie mulțumit, vedea o sută de tovarăși și o mie de libelule, și apoi gazela care răscumpără tristețea deșertului. Romanele pe care le parcurgem în veșnica noastră goană, romanele acestea alcătuiesc, la urma urmelor, istoria.
Trebuie să dormi, flăcăule!
Pentru ochii lui Buzid și pentru aceia ai gazelelor.
Pentru cele două brațe care fac un pod.
Trebuie să visezi, flăcăule.

1⁴ Anul revoluției burgheze din Franța.

Visul a început într-o dimineață de noiembrie. Un vis se plătește scump. Un vis se sfârșește când deschizi ochii. Dar după aceea soarele destramă visurile cu năluci amăgitoare, și realitatea e încă și mai frumoasă.

Oricum, soarele răsare în toate zilele, iar romanele nu mai sînt în cărți.

Săid doarme.

Adu-ți aminte, inimă, cum degetele mele atingeau strunele mandolinei. Cu degetele acestea am pieptănat părul iubitei, am țesut steaguri. Cu ele am atins butonul ascensorului care se înalță spre lumină. Cu ele mi-am întors amintirile și ceasul. Cu ele am strîns mîini.

Adu-ți aminte, inimă, cum degetele mele atingeau strunele mandolinei. Degetele acestea pentru legendă și pentru cântecul turturicii. Cu degetele acestea țin coarnele plugului. Îmi țin gazeta și îmi țin fîgăduiala. Cu ele desenez poduri și profiluri de femei... Cu degetele astea arăt drumul oamenilor și dau cu tifa lunii... Cu ele pescuiesc zvirluga și îi fac pe prunci să isuridă.

Cu degetele astea necălesc chitara. Un copil le strînge în mînuța lui. Treci strada făcînd semne cu degetele, întinzi o rufă, o flamură sau un lințolu cu degetele acestea.

Zici bună ziua cu ele. Zici bună ziua, zici adio. Mănânci ardei iute, culegi cireșe, îți rînduiești hărțile, îți aranjezi părul, culegi portocale, cu degetele acestea. Cu ele batem la poarta

2 Anul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.

himerelor cerînd să ne deschidă. Cu ele rugăm pe
mama să ne îmîngîie obraji. Cu ele scriem
rapoarte și poeme de acestea...

Degetele prelungesc o inimă, așa cum ploaia pre-
lungeste un nor, așa cum o rază prelungeste
soarele, așa cum floarea e rațiunea de a fi a
tulpinei.

Și în vreme ce Said se ducea spre casă, se ducea
spre el însuși, zece degete se chirceau în palmele
lui, un deget pentru fiecare stea și pentru fiecare
alge-rian. Ar trebui într-adevăr mai multe
milioane de mîini pentru un singur om.

Podul era de asemenea o poveste de dragoste. Ni-
mic nu sfârșeste, totul se schimbă mereu. Ținîndu-
te după aceste schimbări, te înnoiești și tu. Ducînd
o altă viață, devii alt om. Îți poți păstra toate
speranțele pierzînd toate iluziile. Nici o minciună
nu e posibilă. Adevărul e aici, lîngă tine, cu ochii
săi liniștiți și aspri. Te privește. Nimic nu-l tulbură.
Nici chiar, uneori, slujenia sa, propria sa slujenie.

Cată de-ntoarce pagina. Gînditu-te-ai vreodată cît
e de grea pagina pe care o întorci ? Frunzărești
cartea vieții tale. Scrii cuvîntul „sfârșit” atunci
cînd totul abia începe. Totul are să înceapă
mereu. E schimbul următor, care-ți ia locul. Aibă
parte alții de paginile albe, pagini fără culele
necazurilor, paginile care așteaptă viitorul în
devenire. Cată de-ntoarce pagina.

Poți fi bătrîn la orice vîrstă. Ești bătrîn ori de cîte
ori întorci o pagină. Ar trebui să te schimbi așa
cum își schimbă fața toate cîte sînt pe lume.

3. Cotropirea Algeriei a avut loc în 1830, sub domnia

Ar trebui să mergi mai departe cu fiecare pagină, în privința asta, o metamorfoză e o problemă de veacuri și veacuri. Oamenii trebuie să moară, o generație de tranziție trebuie să piară. Generația asta a făcut podul. Și podul trebuie să sară-n aer. Generația lui Said era o generație ide constructori de poduri, punți de bună înțelegere. Dar podurile trebuie să „sară-n aer. Au și sărit. Aii li spusese lui Said : „Veți face altele”. Nu vor mai fi de-alde Said cei care vor construi poduri. De-alde Said au pierit, sau vor pieri cu ultimele poduri. Generația lui Said a fost un vis fierbinte într-un pustiu de gheață. Generația asta a mers plimbînd în Sahara ei sacul de grâu al nenorocirii. N-a avut parte de diminețile de primăvară care pun luna pe gînduri. N-a avut parte de joile care seamănă a duminici. N-a cunoscut din trandafiri decât mușcătura spinilor. S-a născut în soarele arzător al zilei de 9 mai 1945 '. Generația asta e posomorită ca un paznic 'de noapte. Era totuși ultimul pod. Generația asta era ultima ediție a legendei veacurilor. A fostbotezată cu lacrimi și singe. Totuși, ea știa bine că a visa era un cuvînt de ordine just. Oamenii trebuie să moară. O generație trebuie să dispară. A muri așa e un fel de a întoarce pagina, e un fel de a scrie ultima impresie. Așa gîndea Said în timp ce soarele răsărea deasupra mării. Puteai desluși în zare fruntea îngustă și albăstrie a coastei algeriene. Vîntul sufla rece. Pe punți începea forfota obișnuită a sosirilor. Corabia „Djebel-Aures” își făcea toaleta înainte de a se arăta în fața Algerului.

lui Ludovic-Filip.

Totul începea și totul se sfârșea. Pentru Said și pentru ceilalți. Pentru ostașii care își împărțeau cafeaua, pentru muncitorii arabi care așteptau controlul poliției. Totul începea și totul se sfârșea. Văzînd că se apropie mereu mai repede țărmurile patriei, Said nu simți nici o tulburare, ci aceea uimire pe care o încerci înaintea unei probleme dezlegate. Copiilor li se iartă entuziasmul. Uneori entuziasmul e doar bucuria celor care nu mai sînt copii. Bucuria gălăgioasă și credința nu merg împreună. Cînd întorci pagina, n-o dai uitării pe Lucia, nu uiți strugurii de toamnă, nici podurile aruncate peste fluvii ca o sfidare sau ca o invitație. Nu uiți pacea și pacificarea. Cînd întorci pagina... Ai prea multe amintiri pentru a avea memorie. Iată curtea însuflețită a școlii, unde alergaseră copiii, iată ulițele calde și fără astîmpăr ticsite de dughene și de harbuji. Și răcoarea coridoarelor în toul lunii iunie. Iată podurile grațioase și trainice peste apele clipocinde ale rîului Rhummel. Iată valea Sumamei, valea albastră și Gabionul, în care Said a învățat să înoate. Iată-l pe Mustafa, zis „moșul”, care i-a dat lui Said cele dintîi lecții de patriotism și care a murit tuberculos. Iată cătunele kabyle cățarate pe creasta dealurilor ca niște cocoșe. Și i vin în minte cuvintele pe care le repetau oamenii așezați la o cafea în ulița arabilor, la Constantine, ca și la Tlemcen. O își amintește de gazetele puricate cu de-amănun- tul, cum ai rupe una cîte una petalele

4. Anul victoriei împotriva hitlerismului.

unei mărgărite sau ai curăța o anghinare. În
Algeria, ca nicăieri aiurea, oamenii știu să citească
printre rînduri, vede pe Lucia venind în diminețile
ninse cu flori de portocal. Avea înaintea ochilor

morții de la Sidi-Ali-Bunab¹, pe cei de la carierele de piatră de la Heliopolis¹. Și-i veneau în minte toate ciudățeniile și toate certitudinile. Când întorci pagina, o faci pentru a începe să scrii pe cea următoare. Se întâmplă însă că întorcînd-o îți mai piere nițel curajul. Pagina indescifrabilă în care soarele se înscrie cu slove de aur și de sînge... Ca o șuviță de păr alb pe o frunte încruntată... Podul sări în aer. Fum. Durerea cîmpiei răsună pînă departe, tot mai departe. Sudoarea și principiile se prefăcură în cîntece. De acum înainte convoaiele morții nu vor mai trece pe acest drum. Tînărul ostaș plîngea. Avea dureri cumplite tînărul ostaș. Fratele Luciei. Plîngea și singera într-una. E de necrezut, atîta sînge dintr-un glonte. Podul își încrucișase brațele, înțelegînd că e zadarnic să se împotrivească soartei. Istoria are să știe.¹ La Heliopolis, lîngă Ghelma, au avut loc în mai 1945 adevărate masacre (n. a.). de oe acesta nu mai era un pod. Căzuse și el pe cimpul de onoare. Buzid nu dorea răul nimănui. Podul acesta care a sărit adineauri în aer, podul pe care el l-a aruncat în aer era al fratelui său. Podul fratelui, al fratelui său... Un cadavru mărunțel și trist, cald încă. Fratele Luciei. Jean-François.

Un flăcău rechemat sub arme. Un rechemat care
va trebui reamintit lui Dumnezeu. Și oamenilor.
E nevoie de multe mâini, de multe forțe pentru a
întoarce o pagină, pentru a construi un pod sau a-l
arunca în aer. Pagina e împovărată de inimile celor
care fac cîntecele. Și pagina pe care vrei s-o
întorci cade la loc. Pagina, ca o avalanșă, ca o
explozie de gaze în mijlocul destinelor...

9*

131

Ca o ușă sfărâmată.
Un cadavru mărunțel și trist, cald încă. Jean-
François. Ostașii rechemați se duc spre bunul
Dumnezeu. Și spre oameni.

Problemele te apasă ca niște bolovani. Buzid își
înălță ochii spre cer. Văzu acolo oameni care nu
erau îngeri.

Lui Buzid nu-i plăceau ruinele. Plecă iar în munți.
Podul nu mai avea brațe.

Frînturi de cîntece se agățau de sfîrșimăturile
acestui pod. O rochie de lînă groasă se sfîșia în du-
rerea ei. Podul murise așa cum murise Lucia.

Împrejurările erau diferite, dar pricina morții
aceeași. Din nou vor crește fructele, din nou vor
cînta florile, din nou vor fi construite poduri, dar;
orice s-ar întîmpla, niciodată mandarinele nu vor
mai avea obraji îmbujorați ai unei iubiri care îți
vorbește și care știe să cînte.

Prin mica gară a uritului acest tren nu trece decît
o dată în *oate viețile...

1

La Sidi-Âli-Bunab mai mulți algerieni

Buzid privi spre cer, dar zeii cei buni se găseau pe pământ.
El, Said, nu mai privea spre cer. Privea în propria sa memorie. Și înțelegea că de când lumea podurile săriseră în aer. Dar privind în memoria sa, luă măsura exactă a soluțiilor.
Adevărul nu e fericit. Și în lumea noastră de-aiei în nouă cazuri din zece fericirea este refugiul nătarărilor...
Rămăneau totuși disprețul, credința și dragostea. Said știa că totul începea. Începeau cîntecele de caval ale păstorilor. Începeau cîntecele ce trebuiau gândite din nou, învățate din nou.
De când lumea, oamenii au refuzat să dea crezare legendelor mincinoase.
Se uită unii la alții, și fiecare se întreabă de ce trebuie să explice totul ca să găsească puținică înțelegere.
În lumea noastră de-aici, din clipa când ai luat asupra-ți riscul de a spune adevărul, te poți aștepta să sfârșești ca un oropsit scos de sub scutul legii. Dar Said se înșela în privința asta, căci stelele, chiar când rămân pe cer, nu închid ochii.

Said află din gazete că podul său sărise-n aer..

au fost uciși sub proconsulatul domnului E. Naegelen, în timpul alegerilor (n. a).

Năstrușnică idee,
să cauți la rubrica
morților anunțul
propriului tău
deces..

Zuliha se joacă pe terasă. Cerul are ochii liniștiți ai unei conștiințe împăcate. Pisoil, tolănit lângă bucătăria a cărei ușă cu geam dă spre grădină, toarce un vis desfătător. Cele dintii berze lunecă deasupra orașului. Curios lucru, berzele nu-și fac niciodată cuibul pe acoperișurile cartierelor europene. Barză, avea-vom mine vreme frumoasă ? Dacă barza bate din aripi, mine vom avea vreme frumoasă. Băteți, bateți din aripi, berzelor !

Via tăiată plînge, frîngîndu-și brațele. Cu coatele pe balustrada terasei, Said se uită la nepoată-sa, care se joacă cu o furnică, îngînînd un cîntec. Fermecător monolog, tainice mărturisiri aruncate celor patru zări, minunat refren susurat între dințișorii albi. Pacea !

Și berzele lunecă pe cer. Și copila se joacă pe terasă. Și pisoil își toarce visul. Ziua se face viorie. Dungi de aur se risipesc ici și colo, sfîșind zarea. Colo, departe, către muntele Settaba, un nor trandafiriiu spînzură în văzduh. Poți auzi freamătul pădurii, care își lasă alene pletele pînă în riul Rhummel. Cată să nu tulburi, mai ales să nu tulburi clipa cu vorba care sună. Să lăsăm să cînte copila și să luncce berzele. Să lăsăm să viseze pisoil. E o după-amiază care se tolănește pe strunele unei chitare. Și, deoarece pe plajă ghicești fluxul, simți că se lasă seara. Patrulele vor începe rondul de noapte. Stelele vor spuzi cerul. Pacea coboară peste minia oamenilor. E schimbul de noapte al cîntecelor. Cei din munți cunosc semnalele care se cheamă între ele, nădejile neadormite care răspund.

Ei cunosc drumul umbrît și poteca însingurată... în ulicioara strîmtă dintre casa lui Said și vila vecină, un ceaun cu jăratîc pîrîie ațîțat de adierea care

face să danseze smochinul tânăr. Scânteile roșii
țișnesc ca țipetele vrăbiilor speriate. E o după-
amiază care se tolănește pe strunele unei chitare.
N-ar trebui niciodată să rupi tăcerea...
Făcându-i-se frig, Zuliha s-a întors în bucătărie. Pi-
soiul vine după dînsa.
- Nu ți-e frig, Said ? întrebă Malika.
O voce binevoitoare, foarte mîhnită și descurajată.
Dar Said e cu gîndul acolo unde se plămădesc cin-
tecele, unde se plămădesc primăverile, unde
berzele lunecă pe un cer liniștit, unde fetițele ca
Zuliha se joacă vesele cu furnici, într-o seară de
aprilie.
Malika mai întrebă o dată :
- Nu ți-e frig, Said ?
Dar Said e foarte departe, în țara răfuielilor...
...Ce voi fi făcut pentru a fi vrednic de oameni ?
Și ce voi fi dat pentru a avea dreptul să cer ceva ?
M-am mîrginit să le spun că aprob fapta lor.
Am văzut barza lunecînd pe cer. Am văzut copila
jucîndu-se. Dar n-am avut parte de acea bucurie
caldă și bună ca o plăcintă scoasă din cuptor. N-
am simțit adierea mării înecîndu-mi zbciumul în
optimismul ei cel veșnic. N-am luat parte la
superba aventură. Nu sînt LAOLALTĂ cu oamenii.
Mi-e rușine să supraviețuiesc faptei uriașilor. Nu
sînt decît un mărtor năclăit în visul diabolic al unei
obiectivități neliniștite. Nu fac nimic. Nu fac. Nu
particip. NU SÎNT ÎN ACEASTA AVENTURA. Fi-voi
vreodată într-o aventură ? Ah ! blestemele
versuri :
„...De mai păstrez credința, mi-e rîvna tot
pierdută, Nu-i dragoste aceea ce cată să-nțeleagă,
Și flacăra-i mai rece cînd știi din ce-i făcută ; Un
pas nu aș mai face de-aș sta să-mi număr pașii...”
De-aș sta să-mi număr pașii...

Sînt totuși făcut din bucurie, din simțuri și din speranță.

Las-o baltă, Said, ULTIMA TA IMPRESIE. Podurile tu le construiești, și alții vor trece pe ele. Repetăm întotdeauna cîntecul auzit din gura vecinului.

Fă și tu ca toată lumea. Știi, n-ai de ce să te simți înjosit dacă faci ca toată lumea. Toată lumea nu poate face ca tine. Astăzi, originalitatea este să cînti în cor pentru ca glasul tău să se audă mai bine.

Las-o baltă, Said, ultima ta impresie. Las-o pe Zuliha să cînte și lasă furnica să alerge, lasă berzele să lunece pe cerul regăsit. Lasă, pisoii viclean să-și pindească, nălucile. Podul pe care l-ai vrea tu n-ar putea lega niciodată două maluri.

Timpul, dragul meu, el e puntea de trecere. La hotarele prezentului avîntă-te cu pași mari către viitor. Nimic nu-i al tău din ziua aceasta, pe care totuși tu ai făcut-o. Soarele a dat viață dimineții pentru a ne-o dărui. Fără să ceară nimic în schimb. Nimic nu-ți aparține, afară de un maldăr de amintiri din taraba de vechituri a unei inimi care bate.

- Nu, nu mi-e frig, răspunse Said.

De cînd îi murise unchiul, asasinat într-o zi de 29 martie, Malika purta doliul întipărit pe față. Fețișoara-i frumoasă se brăzdase, și ochii ei mari negri păreau să lucească deznădăjduit, ca pentru a încălzi și lumina o cîmpie troienită prin care cîini aleargă lătrînd. Așa trecuse războiul peste tot. Peste colibe, peste sate, prin păduri, prin munți, prin cîmpii și prin privirile oamenilor. Numai o păpușă mică a Zu-lihăi, o fărîmă de furnică, o barză și un pisoi nu-l simțiseră.

- La ce te gîndești ? întrebă Said.

Omul acesta tăcut nu putea să îndure tăcerea cer-
lor!alt!

- La nimic, știi, eu nu mă prea gîndesc... Am
prea multe în cap... Nu știu cum să-ți spun. S-ar
zice că m-am săturat de viață. Nu mai pricep
nimic. E ca și cum Dumnezeu ne-ar fi uitat...

Simțeau că glăsciorul i se poticnește.

Dumnezeu să-i fi uitat pe oameni ? Oamenii să-l fi
uitat pe Dumnezeu ? Cum să se regăsească ?

- Știi, reluă Malika după o tăcere apăsătoare,
eu te iubesc, Said, ca atunci cînd eram mică de
tot.

Soare, dă-te la o parte ! Fă-le loc, să treacă stră-
lucitele doamne de douăzeci de ani, Malicile triste
și sfîlnice, Algeria, care-și deschide ochii.

- ...De cînd eram mică de tot. Da - repetă ea
pe un ton grav - de cînd eram mică de tot...

Tocmai în clipa aceea se găsi Zuliha să întrebe :

- Și tătîcul meu unde-i ?

Era înțîia oară cînd întreba de tată-său.

În aceeași seară, abia sunase stingerea, cînd fa-
milia Belhasen auzi în grădină un bufnet de parcă
s-ar fi prăbușit ceva.

O veșnicie tăcută se scurse. Said se apropie de ușa
cu geam.

- Așteaptă, porunci tată-său, nu deschide. Zuliha
dormea lîngă plita din bucătărie într-un
coș de răchită. Coșul acesta le fusese leagăn celor
din ultimele două generații ale neamului Belhasen.
Se mai făcea foc în sobă, cu toate că se aflau în
toiu primăverii. Mama lui Said era foarte palidă,
și buzele i se învinețiseră. Chiar în fereastră se
deslușiră numai decît niște rîcîituri abia auzite,
care sfîșiară tăcerea străbătută de temeri a
familiei.

- O fi pisoiul, care vrea să intre și o fi căzut din umbrar, zise tatăl.Nu, vorbi Said, pisoiul e colea, doarme în coșul de răchită, la picioarele mititicii.

Riciiturile se întetiră, de astă dată mai tari. Răsufierea Zulihai părea orga drăcească a unei foaie uriașe. Riciiturile în fereastră continuau. Said deschise mai întâi ușa, care scoase parcă un geamăt, ceea ce o trezi din somn pe fetiță.

- Cine-i acolo ?

Nimeni nu răspunse. În stradă, o mașină a poliției dispăru în josul mahalalei cu un țipăt al cauciucurilor. Ah ! acest scrișnet al frinelor și aceste cauciucuri care se tinguie ! Nu numai bufnițele huhuie noaptea.

Said deschise.

Firește, era Buzid.

....*O luptă pe care eu, umil, o recunosc plină de cură), căci curajul nu lipsește pe acest pământ al Algeriei...*" (Discursul generalului De Gaulle la Alger, **4 iunie 1958**)

N- ai vreme nici să privești cerul. Asta-i tot ce e mai idiot în război. Uriași melci albi sînt agățați de stîncile pe care timpul le-a sculptat dîndu-le chipuri înfricoșătoare. O iarbă măruntă și jilavă a crescut. Firișoare de cimbrisor își înalță tulpinile subțiri, asemenea pufului caraghios al răuștelor. Către mieznoapte poți vedea brîul munților incremenii așa de cînd lumea. Priveliștea îți sare în ochi ca un decor de teatru prea bine conceput, prea bine desenat, prea bine construit. Zarea e de-o limpezime fără pată. Lenevoase și molatice, cu mișcări largi și princiare, berze lunecă pe cer. Said nu se poate opri să întrebe :

„Berzelor, fi-va mine vreme frumoasă ?” Trebuie neapărat să ai încredere în berze. La mare înălțime, un mic avion umblă brambura. E o iscoadă. Caută ca un ogar. Scormonește prin puținii nori albi. Se rotește, pleacă, vine, urcă, coboară. își face meseria lui de ciine de vinătoare și de ciine polițist. Păcat !

Cerul era totuși așa de albastru, norii erau totuși așa de albi !...

Berzele lunecă, disprețuitoare, fără să se sinchisească. Ele își fac cuibul. Avionul face război. Acum zboară la mai puțin de două sute de metri. Said își închipuie postul de radio al avionului și alături observatorul. Caută mereu. Goana după vinat. Postul de radio țîrîie. Nu se zărește nimic. Colo, jos, la marginea zării, alți oameni așteaptă. Așteaptă să li se zgornească vinatul. Said își închipuie observatorul, postul de radio, binoclul. Se aude tăcerea care coboară din munți.

Vremea-i frumoasă.

Furnici aleargă printre firele de cimbrisor. O dîră argintie înconjoară melcii. La nord, mult mai la nord, de cealaltă parte a mării, Said vede alți melci. A și trecut anul. La ce te poți gîndi cînd lunecă berze, cînd un mic avion umblă brambura în goană după vinat...

O furnică s-a călărat pe pușca automată a lui Said. Ce cauți, furnică ? Nu găsești grîu aici. Nimic nu crește pe o pușcă automată. Gîngania a ajuns la capătul țevii și se apleacă să privească gaura, gaura neagră. Șovăie. O ia din loc. Bine face că se duce. E tare caraghios să vezi o furnică pe o pușcă automată. Nu e locul ei.

Buzid a dat ordine oamenilor. Said îl privește. E calm, foarte calm, Buzid. Nu s`a schimbat de loc.

Ba da, firele cărunte de la temple i s-au înmulțit.
„La ce s-o fi gândind Buzid ?” se întrebă Said.
Îi veni atunci în minte chipul Zulihăi. Un amoraș
de șaptezeci și cinci de centimetri. Nu, e mai mare
acum. Amorașii ăștia cresc repede, ca arborii. O
vedea acolo, pe terasa cu lespezi albe. Și-i sta
înaintea ochilor mamă-sa, ca o icoană a
resemnării. Mandarinele, pisoiul, smochinul...
Buzid însă nu se gândește la toate acestea. A dat
ordinele. Acum așteaptă. Omul acesta e cioplit în
calm. E liniștit ca o istincă. Ceilalți camarazi sânt
și dinșii tot așa de netulburați și liniștiți ca
stîncile. Așteaptă cu toții.
Colo în vale, pe șosea, se aud tancurile, care vor-
besc alandala. Trag la întimplare, fără convingere.
Avionul n-a văzut încă nimic, n-a zgornit încă
vinatul. Binoclul caută mereu. Poștul de radio
trebuie să-și fi pierdut răbdarea. În dreapta, un
dîmb a sărit în sus. Obuzul l-a împrăștiat pe cer.
Noroc însă că nu era nimeni acolo.
Oamenii așteaptă. Avionul zboară tot mai jos.
În spatele altor stînci, alți oameni așteaptă. Se
prea poate ca un Said, -care s-ar chema Jacques
sau Lucien, să privească în aceeași clipă un firicel
de cimbrisor, un mîlec, o furnică.
Oamenii așteaptă. Avionul zboară tot mai jos.
Stîncile se mișcă. Ordinele lui Buzid sînt clare :
„Nu se va trage deoît la semnalul meu și nu se vor
arunca grenadele decît la mare ananghie”. Avionul
zboară tot mai jos. Binoclul caută mereu. Postul de
radio n-a sunat încă începerea vânătoarei.
Tancurile nu mai trag. Pesemne că cei din față s-au
apropiat, au înaintat.
N-ai timp nici să te uiți la cer. Țasta-i lucrul cel mai
idiot în război.

Buzid pare o statuie.Casa din vechea mahala îi vine iar în minte. Poarta care scrișnește, smochinul cu urechile de elefant. Zăpada, zăpada binevenită când umbrarul luminat noaptea părea isă iasă dintr-o Canada legendară. Buzid și liceul său... Portretul lui Benbadis, pe care îl adusese într-o seară cine știe de unde, un portret mare și frumos cu degetele grăitoare ale șicului 'Sprijinind bărbia fină și hotărâtă. Casa plină de viață, tăcâitul neconținut al vechiului contor electric... Aude cocoșul care cântă în toate nopțile. Aude cîncele învățate la adunările cercetașilor băștinași și care ziceau că munții te cheamă. Avionul zboară tot mai jos. O aude și acum pe Malika : „Te iubesc ide când eram mică de tot”. Malika, voioasă sau imihnită, care nu vorbea mult niciodată, care amesteca tăcută cafeaua lui Seid... Războiul se va sfîrși. Oamenii vor avea iar timp să-și plece ochii la furnici, la cimbrisor. Tunul are să bubue numai la marea sărbătoare. Copiii vor plimba atunci ouă vopsite prin străzile din Constantine și de aiurea. În brutării, cuptoarele vor rămîne aprinse pînă noaptea tîrziu. Malika va fi frumoasă, doamne, ce frumoasă va fi ! Clipe calde ale păcii, poposiți pe casa tihnită, nu vă mai lăsați așteptate ! Avionul zboară din ce în ce mai jos. Buzid tot nu se urnește. Stă liniștit, liniștit. Trebuie să așteptăm, să așteptăm cît s-o putea, trebuie să cîștigăm timp, trebuie să cîștigăm viața. Trebuie să așteptăm noaptea, noaptea, prietena oamenilor care nu au avioane, care nu au tancuri.

10*

143

Dar colo-n văzduh, micul șpion își pierde răbdarea.
Se rotește, se sucește, n-are astîmpăr. Adulmecă
prada încolțită, șimte că începe vânătoarea. În
spatele altor stânci, alți oameni înaintează, se
apropie.
Voi, stîncilor, arătați-vă prietene ale celor care nu
au tancuri și avioane, iar tu, noapte, nu mai
zăbovi. Nu par să spună cine știe ce aceste
cuvinte, cuvîn-țelele astea, iar fraza asta, fraza
asta scurtă nu pare să spună lucru mare : aici e
vorba de viață sau de moarte.
De viață sau de imoarte...
În spatele altor stânci, alți oameni se apropie,
înaintează. Said nu are ceas, nu mai are ceas. Să
tot fie ora patru sau cinci după amiază.
Oriunde aiurea poate fi de asemenea ora patru sau
cinci după amiază. Și în oricare oraș sau sat de
oriunde aiurea e aceeași clipă de alean și de vrajă.
Gisèle e frumoasă în rochia ei, mîi-mîi ! dar fru-
moasă mai e ! Gisèle sau Marjolaine. În cafenea
mică dinspre cartierul Sèvres-Babylone miroase
frumos a cafea bună. Metroul lunecă, s-ar zice o
jucărie de copil. Într-un sat, băcanul flecărește cu
un mușteriu care nu mai știe bine ce venise să
cumpere. O gîrlă de-abia se mai tirăște sub un
pod. Un turist face fotografii. Trimite o carte
poștală, scriind în ea : „Vă pup dulce pe toți”, așa
că toată lumea va fi mulțumită. Gisèle, sau poate
Milița, sau poate Marjolaine bea un suc de fructe.
La ultima pagină a gazetelor se află lista și
programul sălilor de cinema. În clasa lui, un
institutor scrie ceva pe tabla neagră. Elevii
așteaptă nerăbdători clopoțelul, care va suna de
ieșire. În frumoasa grădină de la Avignon, lângă
castelul papilor, un țînc bate cercul pe alei. Numai
de n-o fi asta la Copenhaga. Într-o gară, un domn

cu valiza în mină așteaptă un tren. Și-a cumpărat niște reviste ilustrate și țigări. Ț e mulțumit. La Londra străzile se golesc : e ora ceaiului. Gisèle, sau Milița, sau Marjolaine așteaptă lângă o statuie. Un alpinist suride munților săi de gheață. Într-un cinema de cartier, tihnit și aproape gol, niște îndrăgostiți se sărută.

În clipa oînd Gisèle, sau Milița, sau Marjolaine începe să-și piardă răbdarea lângă statuia ei, la Constantine un condamnat la moarte așteaptă în celulă. În clipa oînd călătorul își cumpără reviste ilustrate și țigări, un cipriot se ascunde într-o uliță din Nicosia, hăituit, cu sufletul la gură, hotărît. În clipa cînd institutorul scrie pe tablă, o văduvă plînge în Ma- laezia, în clipa cînd copilul își bate cercul pe aleile unei frumoase grădini din Avignon sau din Copenhaga, micuții berberi privesc cum ard colibele părinților lor. În clipa cînd îndrăgostiții se sărută într-un simpatic cinema de cartier, musonul își dezlănțuie ploaia pentru cel

de-al doilea asalt, undeva în vreun Dien-Bien-Fu ¹,
acolo unde tunurile și oamenii abia
în clipa cînd Margaret își ia ceaiul, un mic școlar
negru e izgonit din școala lui de către un mic
școlar alb.
Poate să fie ora patru sau cinci după amiază,
oriunde pe pămînt...
Avionul zboară mereu mai jos. A simțit. A
mirosit. A văzut. Postul de radio a vorbit.
Buzid a dat ordinul...
Acum nu mai e vorba să privești cimbrisorul, fur-
nicile isau jmelcii. Trebuie să oștiți timp, trebuie
jsă apuci noaptea. Tirul e precis. Ceilalți ise trag
nițel îndărăt. Buzid e mereu liniștit. Face războiul
așa cum ar cerceta sau ar studia ceva. Oamenii își
înceștează fălcile, scrișnind. Ochii sînt
neînduplecați, nespui de ageri, nespui de atenți.
Norii se îngrămădesc tot mai numeroși. Ziua scade
într-un amurg siniliu. Dar noaptea nu vrea să
coboare. Cortina nu vrea să cadă. Spectacolul abia
începe.
Postul de radio însă a vorbit oamenilor care au
tancuri și avioane. Postul ide radio a asmuțit alte
posturi de radio. Micul avion, iscoada, ciinele de
vi- nătoare, clinele polițist nu imai e singur. A
sunat . „Șo pă ei !” Toată haita se năpustește.
Avioane de vînătoare trag cu mitralierele în stânci,
apoi se depărtează. Nu îndrăznesc să lungească
tirul, ai lor sînt prea aproape ; ar putea greși ținta.
Noaptea nu mai vine. Nu mai c vorba acum de
berze, nu mai e vorba de furnici, nu mai e vorba
de un firicel de cimbrisor.
Alături de Said un om a căzut. N-au vreme de-
ocamdată să se ocupe de morți. Era un flăcău
blajin, 'Rașid, atît de blajin... Se alăturase celor
din munți de la începutul luptei. Cui oare i-o veni

rîndul acum ? Said nu mai ştie ce-i cu j dânsul.
Teava puştii sale automate ,s-a încins de atăta
tras. Priveşte înainte fără să clipească. Cui oare i-o
veni rîndul acum ?
Buzid dă ordine. „Trebuie economisită muniţia !
Trebuie să cîştigăm timp ! Trebuie j să apucăm
noaptea !” Numai ide ar vrea jnoaptea să se gră-
bească ! Să eiştige timp.
Cînd au executat o mişcare, întîmplarea l-a adus
pe Said lîngă frate-isău. Cei jdoi se privesc fără a-
şi vorbi. N-au vreme să-şi vorbească. Nu jmai jsînt
doi fraţi. Sînt jdoi oameni, doi ostaşi, doi algerieni
care jşi cruţă muniţiile, care aşteaptă noaptea.
- La pămînt ! răcneşte Buzid.
Era jşi timpul. Obuzul nu ştie de glumă. A căzut
Brahim. Apoi, Rabah, infirmierul, un puşti încă. E
drept că poţi fi om la orice vîrstă.
Avioanele s-au întors.
Luptătorii trebuie să ajungă la peşteră. Fie ce-o fi.
E o chestie de viaţă sau jde jmoarte. Jşi iau cu
dînşii răniţii şi morţii. Răgaz jsă mai răsufle niţel.
Dar avionul, imicul avion, iscoada, cîinele de vână-
toare, dînele poliţist i-a văzut, a văzut jtotul. Şi
postul său de radio a vorbit altor posturi de radio.
Şi artileria grea intră în horă.
Peştera trebuie părăsită. Fie ce-o fi. E o chestie de
viaţă sau de moarte.
O secundă e de-ajuns, doar o singură secundă, ca
să devii un erou. Abia adineauri, cu o clipă mai
înainte, oricare dintre ei nu era decît un om, un
om de rînd ca mine şi ca dumneata.

1 Localitate din Vietnam unde în 1954 colonialiştii

„Ce-ar zice Malika să mă vadă acum ? îi trecu prin minte lui Saiicl. Și mama, ce-ar zice, ea, care știe că nu pot suferi zgomotul ?”
Tunurile au amuțit. Să-și fi închipuit ele că Said se gândește la Malika și la maică-sa ? Să fi respectat oare un fel de armistițiu al dragostei ?...
„Te iubesc de când eram mică de tot.” Spusese asta cu un glăscior care se poticnea. De când eram mică de tot... După război se vor întoarce iar cântecele. După război, va fi frumos. Clipe calde ale păcii în casa tihnită... Va fi frumos, vă zic. Berzele au spus-o hotărît, ele nu se înșală niciodată.
Ce s-o fi petrecând în fața lor ? Totul e tăcut. S-a înserat. Dar noaptea ântîrzie pe druai. E încă prea lumină. Nu-i chip s-o iei din loc. Buzid cercetează zărea cu binoclul. E de necrezut oît de înalt e. Said nu l-a văzut niciodată atât de înalt. Peste bluza kaki, purta, înfășurată în jurul gîtului, o eșarfă pe care Said o cunoștea bine. O eșarfă amintind clipele calde ale păcii în casa tihnită. Mamă-sa o tricotase. Zicea : un ochi pe față, un ochi pe dos. Tictacul vesnic al deșteptătorului pe bufetul din bucătărie. Un ochi pe față, un ochi pe dos. Tată-său se întoarce seară din oraș, poarta a scîrțîit. Împarte copiilor cornete cu năut prăjit și bomboane. Mătușa Hadigea pleca de cum îl vedea intrînd pe domnul Belhasen. O sfilă de femeie arabă. „Ce mai e nou prin oraș ?” întreba mama. Și continua să tricoteze : un ochi pe față, un ochi pe dos.
Cățărîndu-se, Said s-a apropiat iar de frate-său.
- Ridică-ți gulerul bluzei, ți se vede eșarfa, îi spune.

francezi au suferit o gravă înfrîngere.

Buzid își ridică gulerul. O tăcere înfășoară, ca o eșarfă, munții, stâncile și oamenii.
În spate, către creasta dealului, deasupra peșterii, oamenii încep să se tragă îndărăt. Și-au luat cu dinșii morții și răniții. Numai Geamel a rămas. El n-a vrut să se lase evacuat. Are niște ochi albaștri de heruvim, niște obraji îmbujorați de fată. Își pregătea o licență în istorie la Paris. Întotdeauna era îmbrăcat cu grijă Geamel. Un profesor de operetă făcut să scoată din minți fetele de liceu. Un zîmbet fermecător, un zîmbet care te dădea gata. Când vorbea, buzele lui cam mari, cărnoase, bine desenate șo-văiau. Omul acesta se temea întotdeauna că s-ar putea înșela în spusele lui. Fericiți aceia care nu șovăie, care spun dintr-o dată ceea ce cred ei că este adevărul. Se mai simțea la Geamel Cartierul Latin Ți-l închipuiai lesne luîndu-și cafeaua cu caimac în timp ce citește o gazetă. Părea totuși, aici, printre acești oameni și aceste stînei, tot atît de la largul său, ca și cum ar fi umblat pe strada Medicis. Un profesor de operetă făcut să scoată din minți fetele de liceu. Într-o bună zi se hotărî să se întoarcă acasă. A spus la revedere prietenilor. A lăsat acolo strada Medicis, cafeaua cu lapte și Sorbona. Nu poți în același timp să înveți istoria și s-o trăiești. Își trecuse examenele, luînd calea codrului, printre ostașii mișcării de eliberare. Și plecase cu caietele de cursuri,
< Cartierul studentesc din Paris.
cu însemnările, cu ochii săi albaștri, cu obraji săi îmbujorați. Uite așa.
Ca un bărbat.
Ca un adevărat ostaș.
Ca un om.

Tăcerea asta îl neliniștește pe Buzid. Binoclul său caută pe pământ, caută pe cer. Trebuie să străpungă tăcerea. Trebuie să știe, să ghicească, să înțeleagă ce se întâmplă. Tăcerea asta nu-i a bună. Ce mai așteaptă moartea ca să deschidă balul ?

Ca să deschidă balul, moartea așteaptă să fie sigură de ea însăși. Își pregătește cu grijă punerea în scenă. Și-a ales orchestra.

Muzicanții cerului, ca niște îngeri negri, încep să pice de sus, ca ploaia. Beretele verzi¹ !

Buzid se aștepta la asta.

Elicopterele.

La urma urmelor, războiul e o luptă pentru viață. Nu ucizi. Vrei să trăiești. Vrei să-ți scapi pielea. Numai ideile neîmpărtășite de toată lumea au drept să mioră. Moartea a deschis balul. Buzid și camarazii săi se bat. Buzid și camarazii săi se bat ca niște oameni. Leii se bat ca niște oameni.

Tipetele, răcnete nu mai conțin. Se bat apărându-se metru cu metru, stâncă după stâncă.

Plouă cu îngeri negri de pretutindeni. Postul de radio al oinelui de vânătoare, al oinelui polițist a vorbit altor posturi de radio.

Se bat apărându-se metru cu metru, stâncă după stâncă. Plouă din toate părțile cu îngeri negri. Nu mai e vorba de cimbrisor, de melci, de furnici. Said e mereu alături de frate-Isău. Buzid e liniștit.

Cioplit într-un bloc de liniște, ca o stâncă !

Ah ! Trebuie să zici că-s tari ca piatra oamenii aceștia ! Așa trebuie să zici despre oamenii care nu au tancuri, care nu au avioane. Ar trebui

1 Parașutiștii francezi.

pentru miile lor atingerea gingașă a
trandafirilor. Ar trebui pentru ochii lor privirile
unui copil. Pentru tine se bat, LIBERTATE, pentru
tine, să nu uiți asta...

Măine tipograful își va încheia matrita. între re-
clama unei pile electrice și ultimele vorbe de
clacă se va putea citi : „*O puternică bandă rebelă
născută în munții Nementșas*”.

„Armele automate, tunurile de șaptezeci și cinci
fără recul, apoi un mortier de o sută douăzeci
deschisă focul, și <beretele verzi> porniră la
asalt. Lupta cu pistolul automat, cu grenada merse
până la o înclăștare corp la corp cu baioneta.”

Asta, între reclama pilei electrice și ultima
fotografie a Brigittei Bardot '. Apoi unii își vor citi
foiletonul, alții vor dezlega cuvinte încrucișate și
vor surâde privind desenele cu haz din josul
paginii...

Sudoarea curge pe fruntea lui Buzid. Eșarfa i s-a
desfăcut. Un ochi pe față, un ochi pe dos.

Moartea e la largul ei. Gloanțele împoacă
stîncile. S-ar zice, pietricele izbind în apă. Un ochi
pe față, un ochi pe dos.

Said aude :

- Uite la ce treabă ne pune...
- De cine vorbești ? îl întreabă Buzid.
- De libertate...

Restul zboară cu gloanțele. La ce treabă ne pune...

Da, la ce treabă ne pune...

Geamel, belferașul, a murit. Cu ochii săi albaștri,
cu obraji săi îmbujorați de față. Belferașul de
istorie. S-a dus opereta, s-a dus cafeaua cu
caimac, is-a dus strada Medicis. N-a mai rămas
nimic. Puțin singe se prelinge între buze, buzele
acestea care șovăiau întotdeauna înainte de a

vorbi. La ce treabă ne pune ! Un ochi pe față, un ochi pe dos. Oamenii urlă. Noaptea se hotărăște să vină. Fără să se grăbească prea mult, dezmățata ! Grenadele nu trebuiau aruncate decât în ultima clipă. Buzid dă ordinul. Un scurt răgaz. Oamenii se folosesc de prilej pentru a se depărta. Avioanele și elicopterele au plecat.

Uite la ce treabă ne pune... ! Buzid se uită la fratele său și-i surde. Unul din zâmbetele acelea care vor să zică : sînt aici. Dar atât : sînt aici.

Un ochi pe față, un ochi pe dos.

Se aud oamenii. Se aud tancurile. Avioanele s-au întors. Creasta nu mai e departe. Izbăvirea nu mai e departe. Dar geometria nu-și află rost cînd aritmetica are cuvîntul.

Said se gîndește la lecțiile de aritmetică din școala primară. O scădere. Semnul minus. Trage liniuța. Pune semnul egal. O lecție de aritmetică, odinioară, la școala primară, în maculator sau pe tăbliță.

Astăzi, iat-o, operația e aici, scăderea. E aici, în carne și oase. Minus Rabah, minus Ra-șid, minus Brahim, minus Geamiei...

MINUS ALGERIANUL CUTĂRE.

E aici operația. E aici scăderea. E aici, în carne și oase.

Noaptea are să vină. Se apropie. Cortina lunecă încetîșor. Dar, peste puțin, în antract, actorii nu vor veni să salute publicul.

Cortina lunecă încetîșor. Stîncile sînt reci ca visul care se destramă tocmai cînd îl vedeai împlinindu-se. Soclurile își așteaptă eroii. Furnicile s-au dus. Melcii intră în casă. Nu se mai văd firicelele de cimbrîșor.

Podurile sînt rupte. Cortina lunecă încetîșor. Ultima impresie se înfige în inimi.

Cerul a amuțit.
O ultimă barză afirmă totuși :
- Mîine va fi frumos !
Trebuie să dai crezare berzelor.
Semnul minus. Trage linia. Pune semnul egal.
Astăzi, operația e aici. E aici scăderea. E aici, în
carne și oase. Minus Brahim, minus Rabah, minus
Mohamet, minus Laid, minus Rașid, minus Geam
el...
MINUS ALGERIANUL CUTARE

...
Buzid și-a desfăcut eșarfa de la gît. Buzid a acoperit obrazul fratelui său. Un ochi pe față, un ochi pe dos...
Responsabil de carte : D. Măzilu.
Dat în cules 08.03.61. Bîn de tipar 10.05.61. Tîpă 10.145 ex. Hîrtie semiyelina salinată de 50 g/m². Pl. 700 X 920/32. Coli ed. 5-32. Coli de tipar 4-87. Ediția I.
Comanda 5339/68. A. nr. 0122. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8. A - 31=R.
Tiparul executat sub comanda Nr. 10490 la Combinatul Poligrafic Casa Scintei , „I. V. STALIN” București — R.P.R.
.Lei 2,85
IN EDITURA PENTRU LITERATI RA UNIVERSALĂ au apărut :

M. Auerov	—	ABAC, roman	
	•	vol. 1 și II—312 pag.—41 lei	
M. Bubenov	—	STIPA VULPULOR, roman	
	•	— 482 pag. — 11,20 lei	
John Galsworthy	—	HAIMUTA ALBA, roman	
	•	— 308 pag. — 12 lei	
John Galsworthy	—	LINGURA DE ARGINT, roman	
	•	— 380 pag. — 10 lei	
S. L'vov	—	S. O. S., povestă	
	•	— 240 pag. — 3,35 lei	
André Stii	—	PRĂBUȘIREA, roman	
	•	— 252 pag. — 4,60 lei	
Alexsei Tolstoi	—	CALYARUL, roman	
	•	Vol. 21, 22 și 23—4184 pag. — 23,05 lei	
* * *	—	BAȘME POPULARE GRECE	
	•	— 168 pag. — 6,40 lei	
* * *	—	BAȘME ȘI LEGENDE VIETNAMEZE	
	•	— 320 pag. — 5,35 lei	

4
 • Decorație franceză înființată în 1802 de Napoleon Bonaparte.
¹ Thomas-Robert BuReaud, mareșal al Franței, guvernator al Algeriei în 1840. Aluzie la cascheta colonială purtată de funcționarii algerieni.
 5 - Ultima impresie
 6
¹ Pictor francez (1864-1954).
¹ Actriță de cinema.

49

65

83